

ΠΑΝΔΘΗΝΔΙΔ

ΕΤΟΣ Γ' 31 ΔΕ-
ΚΕΜΒΡΙΟΥ 1905

ΕΠΙΔΡΑΣΙΣ ΤΟΥ ΤΡΟΠΟΥ, ΚΑΘ' ΟΝ ΔΙΕΔΟΘΗ Ο ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ, ΕΠΙ ΤΩΝ ΓΛΩΣΣΩΝ ΤΩΝ ΕΚΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΘΕΝΤΩΝ ΕΘΝΩΝ

Ὁ ἐν Γάνδη τῆς Βελγικῆς καθηγητὴς καὶ ἀκαδημαϊκὸς κ. Παῦλος Fredericq ἐδημοσίευσεν ἐν τῷ Bulletin de l' Académie de Belgique (1903 σελ. 738—751) τὴν ἐξῆς περισπούδαστον πραγματείαν, τὴν ὁποίαν ἐνομίσαμεν καλὸν νὰ καταστήσωμεν γνωστὴν εἰς τοὺς ἡμετέρους δι' ἑλληνικῆς μεταφράσεως. Ἡ διατριβὴ ἔχει ἐν τῷ πρωτοτύπῳ τὴν ἐξῆς ἐπιγραφὴν Les conséquences de l' évangélisation par Rome et par Byzance sur le développement de la langue maternelle des peuples convertis.

Σ. Κ. Σ.

Εἶναι γνωστὸν ὅτι ὁ χριστιανισμὸς διεδόθη κατ' ἀρχὰς μὲ μεγάλην ταχύτητα εἰς τὰς χώρας, τὰς ὁποίας περιβρέχει ἡ Μεσόγειος. Τὴν διάδοσιν ταύτην κατέστησεν εὐκόλον ἡ ἐνότης τοῦ ῥωμαϊκοῦ κράτους. Εἰς μὲν τὸ ἀνατολικὸν τῆς Μεσογείου μέρος ἐπεκράτει ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα, δι' ἣ καὶ τὸ Εὐαγγέλιον ἑλληνιστὶ ἐκηρύχθη εἰς τὰ πρὸς ἀνατολὰς ἔθνη. Τὰ βιβλία τῆς Καινῆς Διαθήκης περιῆλθον εἰς ἡμᾶς συντεταγμένα εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, διὰ δὲ τῆς μεταφράσεως τῶν Ἑβδομήκοντα ἐγίνωσκεν ἤδη ὁ ἑλληνικὸς κόσμος καὶ πρὸ τῆς διαδόσεως τοῦ χριστιανισμοῦ ὁλόκληρον τὴν Παλαιὰν Διαθήκην¹. Εἰς τὸ δυτικὸν μέρος τῆς Μεσογείου ἦτο κοινὴ ἡ λατινικὴ γλῶσσα, τὰ δὲ δυτικὰ ἔθνη ἀνεγίνωσκον καὶ τῆς Παλαιᾶς καὶ τῆς Καινῆς Διαθήκης τὰ βιβλία διὰ τῆς μεταφράσεως ἣτις λέγεται Ἰταλῶν, καὶ περὶ τὸ τέλος τοῦ δ' αἰῶνος, διὰ τῆς Βουλγάτας τοῦ Ἱερωνύμου. Ἀμφοτέρωθεν δὲ οἱ

Ἕλληνες καὶ οἱ Λατῖνοι πατέρες τῆς ἀριστεροῦς Ἐκκλησίας ἐξηκολούθουν νὰ ἀναπτύσωσι τὴν χριστιανικὴν γραμματείαν. Τὸ κήρυγμα λοιπὸν ἐγένετο ἀπροσκόπως ἑλληνιστὶ μὲν εἰς τοὺς ἑλληνογλώσσους τῆς Ἀνατολῆς, λατινιστὶ δὲ εἰς τοὺς λατινογλώσσους τῆς Δύσεως, εἰς ἀμφοτέρα δὲ τὰ τμήματα τοῦ ῥωμαϊκοῦ κράτους ὁ ἐκχριστιανισμὸς προέβαιεν ἀνευ οὐδεμιᾶς σχεδὸν γλωσσικῆς δυσκολίας. Βαθμὴν καὶ κατ' ὀλίγον ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα κατέστη ἡ λειτουργικὴ γλῶσσα τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, ὅπως ἡ λατινικὴ τῆς Δυτικῆς.

Ἄλλ' ὅτε πλέον τὸ κήρυγμα ἔμελλε νὰ ἐπεκταθῇ εἰς τοὺς βαρβάρους τοὺς ὁμιλοῦντας ἀπ' ἑνὸς μὲν γερμανικᾶς, ἀπ' ἑτέρου δὲ σλαβικᾶς γλώσσας, ἠγγέρθη ἀμέσως νέον γλωσσικὸν πρόβλημα.

Ὅπως προσηλυτίσωσι τοὺς βαρβάρους ἐκείνους, οἵτινες οὔτε τὴν ἑλληνικὴν κατελάμβανον οὔτε τὴν λατινικὴν, ἦτο ἀνάγκη νὰ ἐκμάθωσι πρῶτον οἱ κηρύττοντες τὸ Εὐαγγέλιον τὰς διαφόρους αὐτῶν διαλέκτους, ὅπως καὶ σήμερον κάμνουσιν οἱ καθολικοὶ καὶ οἱ διαμαρτυρόμενοι ἱεραπόστολοι οἱ διαδίδοντες τὸν χριστιανισμὸν εἰς τοὺς ἐρυθροδέρους τῆς Ἀμερικῆς ἢ τοὺς μαύρους τοῦ Κόγγου.

Ἀλλὰ μέχρι τίνος βαθμοῦ ἡ μητρικὴ γλῶσσα τῶν νέων προσηλύτων θὰ ἐχρησιμοποιεῖτο εἰς τὸ ἔργον τῆς εὐαγγελίσεως;

Ἄλλην λύσιν ἔδωκεν ἡ Κωνσταντινούπολις εἰς τὸ πρόβλημα, καὶ ἄλλην ἡ Ρώμη. Ἐκ τούτου δέ, ἂν δὲν ἀπατῶμαι, ἐπηκολούθησαν σημαντικὰ ἀποτελέσματα, εἰς τὰ ὁποία, καθ' ὅσον

¹ Id. Ad Deissmann Die Hellenisierung des semitischen Monotheismus, ἐν τοῖς Neue Jahrbücher für das klas. Altertum 1903, VI, 3, καὶ ἰδίᾳ σελ. 161 καὶ 176.

ἡξεύρω, δὲν ἔδωκαν οἱ ἱστορικοὶ τὴν ἀπαιτουμένην προσοχήν.

Οἱ μὲν ἀπόστολοι τῆς λατινικῆς Ἐκκλησίας, οἵτινες διέδωσαν τὸ Εὐαγγέλιον εἰς τὰς λατινογλώσσους τοῦ κράτους ἐπαρχίας, εἶχον συνειθίσει νὰ θεωρῶσι τὴν λατινικὴν ὡς τὴν ὀριστικὴν λειτουργικὴν γλῶσσαν. Ἐφρόντιζον μὲν βεβαίως αὐτοὶ νὰ ἐκμανθάνωσι τὰ γερμανικὰ ἰδιώματα, ὅπως δι' αὐτῶν κηρύττωσι τὴν νέαν πίστιν εἰς τοὺς Γερμανούς, ὅτε πλέον οὗτοι ἤρχισαν νὰ συρρέωσι εἰς τὸ διαμελιζόμενον Δυτικὸν ῥωμαϊκὸν κράτος, ἀλλ' ὅμως ἐτέλουν πάσας τὰς ἱεροτελεσίας καὶ πάντα τὰ μυστήρια εἰς τὴν λατινικὴν γλῶσσαν, διδάσκοντες συγχρόνως τοὺς νεοφωτιστοὺς χριστιανούς τὴν γλῶσσαν ταύτην, ὡς τὸ ἀποτελεσματικώτατον μέσον πρὸς βαθυτέραν τῶν μυστηρίων τῆς θρησκείας κατανόησιν, ἀφ' ὧς πάντα τὰ πρὸς τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν σχετικὰ συγγράμματα ἦσαν λατινιστὶ συντεταγμένα.

Πανταχοῦ λοιπόν, ὅπου ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία εὐαγγελίζει Γερμανούς, παράγεται ἐν περιέργῳ καὶ σχεδὸν ἀφύσικον γλωσσικὸν φαινόμενον. Ἡ μητρικὴ δηλαδὴ γλῶσσα τοῦ χριστιανισμοῦ λαοῦ δὲν εἶναι ἡ γλῶσσα τῆς Ἐκκλησίας, ὑπεράνω δὲ τῆς διαλέκτου, ἣν ὁμιλοῦσιν οἱ ἄνθρωποι κατ' οἶκον, τίθεται ἡ λατινικὴ γλῶσσα, γλῶσσα τῆς πίστεως, μετ' ὁλίγον δὲ καὶ γλῶσσα τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς πολιτικῆς, γλῶσσα τῆς ὁποίας γίνεται κατ' ἐξοχὴν χρῆσις πρὸς ἔκφρασιν πάσης ὑψηλῆς καὶ σπουδαίας ἐννοίας ἐν τῷ διανοητικῷ καθὼς καὶ ἐν τῷ κοινωνικῷ βίῳ. Διὰ τῆς εἰς τὸν χριστιανισμὸν προσηλυτίσεως, ἡ μητρικὴ γερμανικὴ γλῶσσα καταβιβάζεται εἰς ταπεινотάτην θέσιν, ὅπως ἡ σταχτοπούτα τοῦ παραμυθιοῦ, ἣτις μένει διαρκῶς πλησίον τῆς ἐστίας καὶ δὲν ἀπομακρύνεται ἐκεῖθεν, ἐν ᾧ ἡ λατινικὴ καθιερῶνται ὑψηλὰ ἐνθρονισμένη εἰς τὰ παλάτια τῶν βασιλέων καὶ τῶν μεγιστάνων, εἰς τὰ ἀνώτερα σχολεῖα καὶ τὸν ὑψηλότερον τῆς κοινωνίας βίον. Ὅχι μόνον δὲ τοῦτο, ἀλλὰ καὶ προσεπάθουν κατὰ φυσικὸν λόγον οἱ ἀπόστολοι τῆς νέας πίστεως νὰ ἐκριζώσωσιν ἐντελῶς τὴν ἡδὴ ὑπάρχουσαν εἰς τοὺς λαοὺς ἐκείνους ἐγγώριον εἰδωλολατρικὴν γραμματείαν, ἵνα μὴ τυχὸν ἡθελεν αὕτη ἀνακόψει τὴν πρόοδον τοῦ χριστιανισμοῦ. Ἄλλως δὲ ἡ ἐθνικὴ γραμματεία δὲν ἦτο γραπτὴ, ὑφίστατο διὰ τῆς προφορικῆς μόνον παραδόσεως, καὶ ἐπομένως ἐξ ἀνάγκης θὰ ὑπέκυπτεν εἰς τὸν ἀνισὸν ἀγῶνα πρὸς τὴν γραπτὴν λατινικὴν γραμματείαν.

Οἱ Γερμανοὶ λοιπὸν ἐκχριστιανισθέντες προσέλαβον τὴν συνήθειαν νὰ ἐκφράζωσι πᾶν ὑψηλότερον διανόημα εἰς τὴν λατινικὴν, νὰ θεωρῶσι δὲ τὴν μητρικὴν τῶν γλῶσσαν ὡς ἀναξίαν πάσης εὐγενοῦς χρήσεως. Εὐρέθησαν δηλαδὴ ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας οἱ προσηλυτισθέντες Γερμανοὶ εἰς τὴν αὐτὴν λυπηρὰν θέσιν, ἣτις καὶ σήμερον παρατηρεῖται εἰς τινὰς χώρας, ἐνθα ἡ ἀριστοκρατικὴ τάξις ὁμιλεῖ καὶ γράφει ἄλλην γλῶσσαν καὶ ὅχι τὴν γλῶσσαν τοῦ λαοῦ.

Ἐκ τῶν δύο τούτων ὑπερτεθειμένων γλωσσῶν ἡ μητρικὴ γλῶσσα τῶν πολλῶν θυσιάζεται ἢ τοῦλάχιστον παραλύεται ἐν τῇ κανονικῇ αὐτῆς ἀναπτύξει. Μεταξὺ τῶν ἀνωτέρων καὶ ἀνεπτυγμένων τάξεων καὶ τοῦ κοινοῦ λαοῦ, παύει ἡ ἀπαραίτητος πρὸς τὴν ἐθνικὴν πρόοδον πνευματικὴ ἐπικοινωνία¹.

Τὸ κακὸν τοῦτο φαίνεται ὅτι ἤδη εἶχεν ἐν μέρει διαγνωσθῇ καὶ κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας. Ἐν Ἀγγλίᾳ λόγου χάριν, ὅπου ἡ διάδοσις τοῦ Εὐαγγελίου ἐγένετο κατὰ τρόπον πολὺ διάφορον τῶν ἄλλων Δυτικῶν χωρῶν, ἡ ἀγγλοσαξονικὴ γλῶσσα δὲν ὑπεδουλώθη ἐντελῶς εἰς τὴν λατινικὴν. Ὅχι μόνον δὲ ἡ ἐγγώριος γλῶσσα διετήρει ὅπως οὖν ἐπίσημον θέσιν, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐθνικὴ ἀγγλοσαξονικὴ γραμματεία ἐτιμάτο. Κατὰ τὴν ἑβδομὴν αἰῶνα, ἐντολῇ τῶν ἐκκλησιαστικῶν αὐτοῦ προϊσταμένων, ὁ Ἀγγλοσάξων μοναχὸς Καέδμων συνέταξε ἐμμέτρους παραφράσεις τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης εἰς τὴν μητρικὴν τοῦ γλῶσσαν, ὁ δὲ μέγιστος τῶν χριστιανῶν λογίων τῆς Ἀγγλίας κατὰ τὸν ὄγδοον αἰῶνα, Βέδας ὁ Σεβάσμιος, ἂν καὶ συνέταξε πολλὰ βιβλία λατινιστὶ, ἡγάπα τὴν μητρικὴν τοῦ γλῶσσαν, ἐνδιέφερετο περὶ τῶν δημοτικῶν ᾠμάτων τῆς πατρίδος του, ἀπολλήσκων δὲ ἐπεράτωνε τὴν ἀγγλοσαξονικὴν μετάφρασιν τοῦ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγελίου.

Καὶ ὁ Κάρολος ὁ Μέγας ἐπεχείρησε μὲν νὰ συντάξῃ φραγκικὴν γραμματικὴν, συνήθροισε δὲ καὶ τὰς ἐθνικὰς ἐποποιίας τῶν Γερμανῶν. Καὶ κατόπιν δὲ ἀφ' οὗ διὰ τοῦ ξίφους ἐπεβλήθη ὁ χριστιανισμὸς εἰς τοὺς Σάξονας τῆς βορείου Γερμανίας, οἵτινες ὑπὸ τοῦ Καρόλου ἐβαπτίσθησαν εἰς τὸ αἶμα, ὁ υἱὸς αὐτοῦ καὶ

¹ Τοιαύτην ἀνώμαλον γλωσσικὴν κατάστασιν βλέπομεν σήμερον εἰς τοὺς φλαμανδικούς πληθυσμούς τῆς Βελγικῆς καὶ τῆς Γαλλίας, εἰς τοὺς λεγομένους Κάτω Βρεττανούς τῆς Γαλλίας, εἰς τοὺς Ἑσθονοὺς τῶν βαλτικῶν ἐπαρχιῶν τῆς Ρωσίας. Οἱ λαοὶ οὗτοι ἔχοντες διάφορον γλῶσσαν ἀπὸ τῶν ἀνεπτυγμένων τάξεων, σημαντικῶς παρακωλύονται εἰς τὴν πνευματικὴν αὐτῶν ἀνάπτυξιν.

διάδοχος Λουδοβίκος ὁ Εὐσεβής, ἐνόησε, κατὰ τὸν ἑνατον αἰῶνα, ὅτι τὸ ξίφος τοῦ κατακτητοῦ καὶ τὰ λατινικὰ τοῦ ἱερέως δὲν ἤρχουν ὅπως ἐπιτύχωσιν ἀληθῆ καὶ διαρκῆ πίστιν εἰς τὸν χριστιανισμὸν, διὰ τοῦτο δὲ ἀνέθεσε εἰς ἓνα τῶν ἐγγωρίων ποιητῶν νὰ συντάξῃ δύο εἰς τὴν σαξονικὴν γλῶσσαν θρησκευτικὰ πρὸς διάδοσιν τῆς πίστεως ποιήματα, τῶν ὁποίων σκοπὸς ἦτο νὰ ἐξοικειώσῃ τοὺς ἡττηθέντας πρὸς τὴν Παλαιὰν καὶ τὴν Καινὴν Διαθήκην διὰ τῆς μητρικῆς αὐτῶν γλώσσης. Τὸ ἐν ἐκ τῶν ποιημάτων τούτων εἶναι τὸ ἐπιγραφόμενον Heliand, περιέχον περίπου 6 χιλιάδας στίχους, ὅπερ ἐσώθη ὁλόκληρον, τοῦ δὲ ἄλλου, τοῦ ἀναφερομένου εἰς τὴν Παλαιὰν Διαθήκην, εὔρε κατ' εὐτυχίαν συγκυρίαν κατὰ τὸ 1894 ὀλίγα ἀποσπάσματα ὁ καθηγητὴς Τσαγγεμαίστερ εἰς ἐν χειρόγραφον τῆς Βατικανῆς βιβλιοθήκης. Ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς μεταφράσεως διαφόρων ἐκκλησιαστικῶν τροπαρίων καὶ εὐχολογίων καὶ λαϊκῶν συνόψεων φαίνεται ὅτι ἐπεδιώχθη ὑπὸ τῆς Ῥώμης ἡ εἰς τοὺς Γερμανικοὺς λαοὺς διάδοσις τῆς χριστιανικῆς πίστεως. Κατ' ἐξαιρέσιν μάλιστα ἐγέναν καὶ σπουδαιότεραι πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἀπόπειραι. Περὶ τὰ τέλη λόγου χάριν τοῦ δεκάτου αἰῶνος καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἐνδεκάτου ἰδρύθη ἐν τῷ μοναστηρίῳ τοῦ Ἁγίου Γάλλου τῆς Ἑλβετίας σχολὴ μεταφράσεων εἰς τὴν δημώδη γερμανικὴν γλῶσσαν, τῆς ὁποίας σχολῆς ἡγέτης ἦτο ὁ κατὰ τὰ 1022 ἀποθανὼν Νότκερ.

Ἀλλὰ πᾶσαι αἱ περὶ ὧν ὁ λόγος ἐξαιρέσεις στηρίζουσιν ἀκριβῶς τὸν κανόνα, ὅτι δηλαδὴ ἡ Ἐκκλησία τῆς Ῥώμης ἐπέβαλε καὶ εἰς τὰ γερμανικὰ καὶ εἰς τὰ ῥωμαϊκὰ ἔθνη τὴν ἐπίσημον αὐτῆς λειτουργικὴν γλῶσσαν ὡς τὸ κατ' ἐξοχὴν ὄργανον πρὸς ἔκφρασιν ἀνωτέρας διανοητικῆς ἀναπτύξεως, καὶ ὅτι πανταχοῦ αἱ ἐγγώριοι γλῶσσαι κατεβιβάσθησαν εἰς πολὺ ταπεινότεραν θέσιν, ἐκ τῆς ὁποίας ἐχρειάσθη νὰ παρέλθωσι πολλοὶ αἰῶνες, ἕως οὗ πάλιν ἀνυψωθῶσι εἰς τὴν φυσικὴν αὐτῶν περιωπὴν.

Καθ' ὅλον τὸν μεσαίωνα καὶ κατ' ἅπασαν τὴν Δύσιν πᾶν βιβλίον ἀναφερόμενον εἰς ὑψηλότεραν ὅπως δὴποτε μάθησιν ἐγράφετο εἰς τὴν ξένην καὶ διεθνὴ λατινικὴν γλῶσσαν, πα-

ρημελεῖτο δὲ ὡς ἐκ τούτου τῶν ἐθνικῶν γλωσσῶν ἡ ἀνάπτυξις. Οἱ δὲ ἀνθρωπισταὶ τοῦ 15^{ου} καὶ 16^{ου} αἰῶνος, καθ' ἣν ἀκριβῶς ἐποχὴν ἐμελλεν ἐπὶ τέλους ἡ λατινικὴ γλῶσσα νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς τὴν ἐπικράτησιν τῶν ζωντανῶν γλωσσῶν, συνετέλεσαν καὶ αὐτοὶ εἰς τὴν ἐπὶ τινὰ ἀκόμῃ χρόνον ἀναβολὴν τῆς ἐπικρατήσεως ταύτης. Ὁ Ἑρασμος, ὅστις ἤρχεν ὡς βασιλεὺς πάσης τῆς κατὰ τὸ πρῶτον ἡμῶν τοῦ 15^{ου} αἰῶνος πνευματικῆς κινήσεως, ἔγραφε μόνον λατινιστὶ, κατεφρόνει δὲ ἐκ βάθους ψυχῆς τὴν μητρικὴν αὐτοῦ ὁλλανδικὴν γλῶσσαν. Ὁ Θωμᾶς Μόρος κατεδέχθη μὲν νὰ γράψῃ ἀγγλιστὶ τινὰ ἐκ τῶν ὑποδεεστέρων ἔργων του, ἀλλὰ τὸ κυριώτατον σύγγραμμά του, τὴν *Οὐτοπίαν*, συνέταξε λατινιστὶ. Καὶ κατὰ τὸν 15^{ον} αἰῶνα καὶ τὸν 16^{ον} αἰῶνα ἡ λατινικὴ εἶναι ἡ διεθνὴς γλῶσσα τῶν λογίων καὶ τῶν φιλοσόφων, λατινιστὶ δὲ συνέγραψεν ὁ Βάκων κατὰ τὸ 1620 τὸ *Νέον ὄργανον τῶν ἐπιστημῶν*, ὁ Γρότιος κατὰ τὸ 1613 τὸ περίφημον σύγγραμμά *Περὶ τοῦ δικαίου τοῦ πολέμου καὶ τῆς εἰρήνης*, ὁ Σπινόζας περὶ τὸ 1670 τὴν *Ἠθικὴν* του, ὁ Λεϊβνίτιος κατὰ τὸ 1714 τὴν *Μοναδολογίαν* του καὶ ἄλλοι ἄλλα. Μόνον δὲ περὶ τὰ μέσα τοῦ 18^{ου} αἰῶνος ἐπανέσεν ὀριστικῶς νὰ ἐπικρατῇ ἡ λατινικὴ ὡς κυρία γλῶσσα εἰς τὰ εὐρωπαϊκὰ πανεπιστήμια, ἀφ' οὗ ἐπὶ μίαν σχεδὸν ὁλόκληρον χιλιετηρίδα ἀφῆρπασεν ἀπὸ τῶν ἐθνικῶν τῆς Εὐρώπης γραμματικῶν ἑκατοντάδας λογογράφων, ποιητῶν καὶ φιλοσόφων, οἵτινες ἐξόχως θὰ συνετέλουν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν αὐτῶν καὶ τὴν λάμπρυνσιν.

Ἡ χρῆσις αὕτη τῆς λατινικῆς γλώσσης ὑπὸ τὴν ἐποπὴν τῆς διεθνούς διαδόσεως τῶν ἰδεῶν καὶ τῶν ἐπιστημονικῶν ἀνακαλύψεων ὑπῆρξε τῷ ὄντι μέγα ἀγαθόν, ὥστε μάλιστα εἶναι λυπηρόν, ὅπως φρονοῦσιν οὐκ ὀλίγοι ἐκ τῶν λογίων, ὅτι καὶ σήμερον δὲν ἰσχύει ἡ λατινικὴ ὡς διεθνὴς ἐπιστημονικὴ γλῶσσα, ἀλλ' εἶναι ὅμως ἐπίσης ἀναντίρρητον, ὅτι ἡ ἀνάπτυξις καὶ τῶν γερμανικῶν καὶ τῶν ῥωμαϊκῶν γραμματικῶν ἐπεβραδύνθη καὶ παρελύθη σημαντικῶτα καὶ ἐπὶ μακρότατον χρόνον, ἕνεκα τῆς συστηματικῆς ἐπιβολῆς τῆς λατινικῆς γλώσσης, ἣν ἤσκησε πανταχοῦ κατὰ τὴν διάδοσιν τῆς χριστιανικῆς πίστεως ἡ Ἐκκλησία τῆς Ῥώμης.

[Τὸ τέλος εἰς τὸ προσεχές] ΠΑΥΛΟΣ ΦΡΕΔΕΡΙΚ [Μετάφρασις Σ. Κ. Σ.]

Γλυκόνειρο στήν ὁμορφήν Εὐρώπῃ ἢ Ἀφροδίτῃ
τῆς ἔστειλε τὴν κονταυγή, τῆς νύκτας ὥρα τρίτη,
ὥρα, ποῦ ὁ ὕπνος, καθιστὸς σιὰ μάτια, γλυκὸς μέλι,
δένει τὰ βλέφαρ' ἀπαλὰ καὶ λύνει τὰλλα μέλη,
ποῦ τὸ κοπάδι τῶν σωσιδῶν ξεχύνεται ὄνειράτων.
Μὲς σιὰ παλάτια τὰ ψηλὰ βαθιὰ σὰν ἐκοιμῶτον
παρθενικὴ τοῦ Φοίνικος ἀκόμῃ κόρ' ἢ Εὐρώπῃ,
τῆς φάνηκε πῶς μάχονται γιὰ λόγον τῆς δυνάτοιοι,
ἢ Ἀσία κ' ἢ Πέρα Στεριά μετ' ἡγεμονίᾳ κάλλη.
Ἡ μὴ μὲ ξένην ἔμοιαζε, μετ' ἡγεμονίᾳ ἢ ἄλλῃ
καὶ σὰ δικήν τῆς πύθοντος βασιτοῦσε τὴν παρθένα
κ' ἔλεγε αὐτὴ τὴ γέννησε, τὴν εἶχε ἀναθρεμμένα
κ' ἢ ἄλλῃ χερσὶν ἀναθρεμμένα καὶ δὲν ἀφῆναι
τὴν κόρην ὅχι ἀθέλητα, κ' ἐλάλει πῶς ἐκείνη
ἀπὸ τὸν Δία τυχερὸ τὴν κόρην ἦτο νὰ πάρῃ.
Μὲ μίᾱς αὐτὴ ἀπὸ τὸ στρωτὶ πετάχθηκε κινάρι
μετ' ἡγεμονίᾳ τῶν γυναικῶν γιὰ ξύπνον ἐθαροῦσε
κ' ἐκάθισε καὶ κάμποσιν ὥρα σιωπῇ ἐκρατοῦσε
τῆς δυνάτοιοι γυναικῶν σιὰ δειλὰ τὰ μάτια τῆς ἐθώρει,
ὥσπου ἀργὰ περὶ τὴν φωνὴν ἔβγαλε ἢ κόρην.

«Ποῖος θεὸς μοῦστελε, καλέ, φαντάσματα
[μπροστά μου;
Ποῖο μὰ ποξὺ πῆρε ὄνειρον ἀπὸ τὰ στρώματά μου,
καθὼς ἐπλάγιασα γλυκὰ γλυκὰ στήν ἀντρομίδα;
Κ' ἢ ξένη ἐκείνη ποῖα ἦτονε, ποῦ μετ' ὅσον ὕπνο
[μου εἶδα,
ποῦ τὴν ἀγάπησα μετ' ὅσον καὶ στήν καρδιὰ τὴ
[νοιώθω
κ' ἐκείνη μ' εἶχε σὰν παιδί, μ' ἀγκάλιαζε μετ' ὅσον;
Μόν' ἂς τὸ φέρουν εἰς καλὸ τῶν γυναικῶν τοῦτο οἱ
[ἄγριοι!]

Αὐτὰ εἶπε καὶ σηκώθηκε, τὲς φίλες ναῦρην πάγει
συντροφισσες, συνόκαιρες, ποῦ ἐγκαρδιακῆς τῆς
[ἦτον,

ποῦ παιζε πάντοτε μαζί κ' ἐχόρευε μαζί τῶν
ἢ τὸ κορμὶ τῆς ἔλουζε μετ' ὅσον πηγὲς ὁμάδι
ἢ μυροβόλα σὺναζε λειριὰ ἀπὸ τὸ λειβάδι.

Νά σου καὶ κῆνες, καθεμιά μ' ἕνα πανέρι θάμα
γιὰ λούλλουδα καὶ ξεκινοῦν πρὸς τὰ κορμιάκι ἀν-
[τάμα

ποῦ πάντοτε συνάζονταν κ' εὐρίσκαν τὴ χαρὰ τῶν
σὴν μυρωδιά τῶν λουλλουδιῶν, σὴν φλοῖσον
[τῶν κυμάτων.

Ἡ Εὐρώπῃ ἐκράτει ἕνα χρυσὸ χιλιόπλουτο ταλάρι
ποῦ τῷ καμὶ ὁ Ἡφαίστος καὶ δῶρο τῷ παρῇ

τῆς Ἀφροδίτης, σὰν ἔπαιρνε τὸν Ποσειδῶνα ταίρι
κ' ἐκείνη τῷ τῆς γλυκεῖας τῆς Τηλεφάσσης φέρει,
γιατὶ δική τῆς ἔπεφτε καὶ κῆνη σὴν Εὐρώπῃ,
τὰνύπαντρο κοράσι τῆς, τὸ χάρισε κατόπι.

Μέσα τοῦ ξόμπλια περισσὰ λαμποκοποῦσαν πέρα
μέσα χρυσῇ ἦτον ἢ Ἰώ, τοῦ Ἰνάχου ἢ θυγατέρα
ἀκόμῃ δαμάλ' ἦτονε, δὲν ἦτον πιά κοράσι
κ' ἐμάχετον τῆς ἄλμυρῆς τῆς στεράτης νὰ περῶν,
λὲς ἐκὸς λυμπα ἢ θάλασσα ἕνα σμάλτο ἦτο παρέκει
κ' ἀπὸ τὸν ὄχτο τοῦ γιαιλοῦ, τὸν ἕνα κ' ἄλλο, στέκει
κόσμος καὶ κόσμος καὶ θωρεῖ τοῦ πόντου τὸ δα-
[μάλι

Μέσα ὁ Κρονίδης τὴν Ἰώ, τὸ βῶδι, ἀγάλη ἀγάλη
χαδεύει μετ' ὅσον τῆς χέρας του, καὶ δίπλα σὴν ποτάμι
τὴν εἶχε πιά ἀπὸ δάμαλι γυναικῶν ξανακάμει.

Ὁ Νεῖλος ἦτον ἀργυρὸς καὶ χάλκινο τὸ βῶδι
κ' εἶχε τὸν Δία δλόχρυσον ἀπὸ κορφήν ὡς πόδι.
Καὶ κάτω ἀπὸ τοῦ ταιριαστοῦ ταλάρου τὴ στεφάνῃ
ὁ Ἐρμῆς, κ' ὅσπερ ἀπλωτὸς ὁ Ἄργος κοντοφτάνει
μετ' ὅσον τὰ μάτια του, τὰ κοίμῃ τὸν βλέμμα
κ' ὅσπερ ἐπὶ ἀπ' ἐκεῖνο τὸ κατακόκκινο αἶμα
καμαρωτὸ γιὰ τῶν φτερῶν τὰ χρώματα παρόνι,
ποῦ τὴν οὐρὰ του σὰν ταχὺ καρὰ ἀνασηκώνει
καὶ περισκέπει τὸ χρυσὸ τοῦ πανεριοῦ γυλάρι.
Αὐτὸ ἦτον τῆς πεντάμορφης Εὐρώπης τὸ ταλάρι.

Κ' ἀφοῦ πιά κῆνες ἔφθασαν σὴν θόσπαρτο
[ἀκοροιάλι
ἢ μὴ μετ' ὅσον λούλλουδο, μετ' ὅσον ἔπαιζε ἢ ἄλλῃ,
τοῦτ' μετ' ὅσον γλυκὸ, μετ' ὅσον γυναικῶν ἐκείνη,
τὰ γιούλλια αὐτὴ κατάκοβε κ' ἢ ἄλλῃ τὸ μερσίρι.
Καὶ χίλια πέταλα χαμαὶ σκορπίζονταν ἀκόμῃ.

Ἄλλες τοῦ κορμῶν τοῦ ξανθοῦ τὴν μυρισμένη κόμῃ
μετ' ὅσον φωνὲς ἔκοβαν μόν' ἢ βασιλοποῦλλα
ποῦ δρεπε δόδ' ἀκρόνοικτα, πυρρὰ μετ' ὅσον δροσοῦλλα,
σὰν Ἀφροδίτῃ ἐφάνταζε σὴν μέση τῶν Χαρίτων.
Μόνον νὰ παίξῃ τυχερὸ πολὺν καιρὸ δὲν ἦτον
μετ' ὅσον λουλλουδιὰ κορασιά, παρθένα μετ' ὅσον ζώνη
γιατὶ ὁ Κρονίδης τὴ θωρεῖ κ' ὁ νοῦς του εὐθὺς
[κομπώνει.

Τὰ βέλη τὸν ἐδάμασαν μετ' ὅσον τῆς Ἀφροδίτης
ποῦ καὶ τὸν Δία πῶς νὰ νικᾷ κατέχει μοναχὴ τῆς.
Μιὰ ἀπὸ τῆς Ἡρας τὴ ζῆλει νὰ λείρῃ καὶ τὰ μίσση
καὶ μιὰ τὸν ἀπράκτο τὸν νοῦ τῆς κόρης ν' ἀπατήσῃ,
τὸν θεὸν ἐκρυψ' ἄλλαξε κορμὶ καὶ βοῦς ἐφάνῃ,
ταῦρος, μόν' ὅχι σὰν αὐτοῦ ποῦ τρέφονται σὴν
[στάνῃ,

οὔτε σὰν κῆνον ποῦ αὐλακῆς ἀνοίγει ζυγομάχος,
οὔτε σὰν ὅποιον βόσκειται σὴν μιὰ κοπὴ μονάχος,
οὔδ' ὅσον κῆνον ποῦ τραυὰ πολύφορον ἀμάξι.
Τοῦτο ξανθὸ ὅλον τὸ κορμὶ πάγει χρυσὸ νὰ μοιάξῃ
καὶ μόν' ἕν' ἀργυροκόκκινο σὴν μέτωπο εἶχ' ἐπάνω
τὰ μάτια του γαλάνιζαν κ' ἔρωτ' ἀστράφταν πλάνο.
Κ' ἴσα δυνάμεις ζυγὰ πετοῦσαν ἕνα μ' ἕνα,
καθὼς τοῦ μισοφύργαρου τὰ κύκλα, ἀναστρεμμένα.
Καὶ σὴν λιβάδ' ἦρθε χωρὶς τὲς κόρες νὰ ξεπλάσῃ
κ' ὅλες τὲς ἔπιασε καμὸς κοντὰ του γιὰ νὰ πᾶσι,
νὰ γγίξουν τὸ μορφοβόδο, ποῦ μετ' ὅσον μυρωδιά του
περνοῦσε καὶ τοῦ λιβαδιοῦ τὰ κοίμῃ τὸν βλάστη.
Καὶ σὴν Εὐρώπῃ σιὰ τὴν ἐμπρὸς τὴν μυρισμένη

τὴν ἔγλειψε τὴν κορασιά καὶ τὴν ἐξετρελλάνει.
Καὶ κῆνη τὸν ἐχάδευε, τοῦ σφόνγιζε τὰ στόμα
μετ' ὅσον τὰ χεράκια καὶ φιλοῦσιν τὸν ταῦρο δίδει ἀκόμα.
Καὶ κῆνος γλυκομύγγρισε - τί τῷ τῷ ἐρωτῶντος!
Ἡχος αὐλοῦ πῶς μελωδεῖ σταυτὶ σου μέσα ἐθά-
[ρρει.

Γονάτισε σὴν πόδια τῆς, στραμμένος τὴν ἐθώρει
κατάμματα, κ' ὅσον δόδ' ἔδειχνε τὴν πλάτη τὴν κόρην.
Κ' ἐκείνη λείπει τῶν κορασιῶν μετ' ὅσον ξαθιὲς πλε-
[ξοῦδες

«Ἐλᾶτε, φιλαινάδες μου ζυγῶστε, κοπελλοῦδες,
σὴν ταῦρο νὰ καθίσωμε, νὰ παίξωμε κομπᾶν
ὅλες σηκώνει μιὰ μορφοῖα νὰ μας δεχτῇ σὴν
[πλάτῃ

κοιτᾶτε, τόσο εἶν' ἡμερος καὶ τόσο καλός, ὅπου
δὲν μοιάζει ταῦρον κανενὸς κ' ἔχει τὸ νοῦν ἀν-
[θρώπου,
τὸν ἴδιο κ' ἀπαράλλακτο μόνον μιὰ δὲ θᾶχει».

Ἐλεγε αὐτὰ κ' ὁλόγελῃ τοῦ κάθισε σὴν ὄχι
μὰ πρὶν οἱ ἄλλες ἀνεβούν, ὁ ταῦρος φῶρα δίδει
ἐκείνην ποῦ θελε ἀρπάξῃ καὶ πιά - καλὸ ταξίδι!
Ἡ κόρην ἐστράφη μεταμῖς τῆς φίλαινας νὰ κράξῃ
κιννοῖε καὶ τὰ χέρια τῆς, μὰ ποῖα νὰ τὴν προ-
[φτάξῃ;

Κι ἀφοῦ σὴν κῆμα μπῆκε αὐτός, τρανοῦσε σὰ δελ-
[φίνι

μ' ἄβρεκτα πόδια κύματα μεγάλα πίσω ἀφῆναι.
Καὶ σὰν περνοῦσε, ἢ θάλασσα γαλήνιαζε κ' ἐγέλα
τὰ κῆνη ἐχόρευαν ἐμπρὸς τοῦ Διὸς, ἀπὸ τὴν τρέλλα,
καὶ τὸ δελφίνι ἀπὸ βαθιὰ ψηλὰ σὴν κῆμα ἐπῆδα
κ' οἱ Νηρηίδες πρόβαλλαν ὅλες χαρὰ κ' ἐλπίδα,
μιὰ μιὰ σ' ἕνα σκυλλόφαρον ὁμοροκαθισμένη,
κ' ὁ ἴδιος ὁ βαρύνουπος ὁ κομοσεῖστος βγαίνει
καὶ τὰ δελφοῦ του τ' ἀκριβοῦ τὸν καλὸ δρόμο
[ἀνοίγει

κ' οἱ Τρῳάδες συνάζονταν τριγύρω, λίγοι λίγοι,

κ' ἐπαίζανε συντροφιστοί, κράτιες βασιοὶ τοῦ
[πόντου,
μετ' ὅσον κῆμους μακρινοὺς τοῦ γάμου τὸ σκο-
[πὸν του.

Κ' ἐκείνη ὥρα καθιστὴ πάνω σὴν Διὸς τὴν
[πλάτῃ
μετ' ὅσον χέρι τὸ μακρὸν κέρας τοῦ ταύρου ἐκράτει
μετ' ὅσον τῆς ἐσῆκωνε τὴν πλουμιστὴ πορφυρά,
μὴν τῆς τὴν βρέχῃ τὸ νερὸ καὶ τὴν χαλὰ ἢ ἀρμύρα.
Κ' ὁ ἄνεμος ἐφούσκωνε τῆς κόρης τὸ φουστάνι,
σὰν τὸ παννὶ τοῦ καρδιοῦ, γιὰ νὰ γλυκανασάνῃ.
Κ' ἢ κόρην ἀφοῦ ξεμάκρυνε ἢ παρὶ τῆς χώρα,
καὶ δὲν φαινόταν οὔτ' ἀκτὴ οὔτε βουνὸ πιά τῶρα,
κιννάπῃ μόνον οὐρανὸς καὶ θάλασσ' ἀποκάτω
φοβήθηκε κ' εἶπε δειλὰ σὴν ταῦρο τὸ στήθατο.

«Ποῦ θέλεις, ταῦρε νὰ με πᾶς; τραυὰς μετ' ὅσον
[σωστά σου
στοὺς δρόμους τούτους; ἀνηφεῖς τὸ κῆμα; καλέ,
[στάσου.

Γιὰ τὰ γοργὰ πλεούμενα ἢ θάλασσα εἶν' ἢ μαύρη.
Τὴν ὕψη στεράτα τοῦ γιαιλοῦ φοβοῦνται τὴν οἱ
[ταῦροι.

Σὰν τί θὰ πῆς, σὰν τί θὰ φᾶς σὴν μέση τοῦ πε-
[λάγου;
Θᾶσαι θεός; σὰν τοὺς θεοὺς περνοῦς; μόνον φυ-
[λάγου.

Οὔτε δελφίνα σὴν στεριά ποτε μου εἶδα νὰ βροῦσι
οὔτε μοσκάρια σὴν γιαιλὸ νὰ μπαίνουν ἔχῃ ἀκούσει.
Μὰ σὺ περνοῦς γῆ, θάλασσα, κομπᾶν τὰ πόδια
[κάνεις

νὰ δοῦμε κινὰ δὲ σηκωθῇς ψηλὰ ψηλὰ καὶ λάμνεις
σὰν τὰ γοργόφτερα πουλλὰ σὴν γαλάνον αἰθέρα.
Ἐμένα κακὴ τύχη μου, ποῦ ἀφῆκα τοῦ πατέρα
τὰ δώματα καὶ ξενοῦ σ' ἐνὸς βωδιοῦ τὴν ὄχι
καὶ τῶρα θαλασσομαχῶ καὶ χάνομαι μοναχῇ.

Μόνον, τοῦ πόντου βασιλιᾷ, γιὰ ἐπάκουσέ μου
[τόσο,
σύ, Ποσειδῶν' ἀθάνατε, ποῦ ἐλπίζω ν' ἀνταμώσω
μπροστὰ νὰ παραστήκεσαι, τὸν πόρο μου γιὰ ναῦρω
τί δὲν περνοῦ δίκως θεὸ τὴν στεριά αὐτὴ μετ' ὅσον ταῦρο!

Εἶπε κινὰπολογήθη τῆς τὸ βῶδι παραχρῆμα
«Θάρρος, κοπέλλα, μὴ ψηφᾷς τῆς θάλασσας τὸ
[κῆμα.

Τὸν Δία τὸν ἴδιο ἔχεις ἐδῶ, κινὰς ταυροδείχῃ
[ἀπέξω
μπορῶ ὅπως θέλω νὰ δείχῃ, σὰ μοῦ φανῇ νὰ
[παίξω.

Ἐμένα ὁ πόθος μ' ἔκαμε νὰ πέσω σὴν ταξίδια,
σὰν ταῦρος; καὶ θὰ σὲ δεχτῇ ἢ Κόρη τῶρα; ἢ ἴδια
θὰ σε στολίσῃ νύφη, ἢ γῆ, ποῦ μ' ἐθώρει καὶ μένα

καὶ σὸν καιρὸ παιδιὰ ἱκριβὰ θὰ κάμης παινε-
[μένα
ποῦ θὰ γενοῦνε καὶ τρανοὶ μέσα σὸν κόσμῳ
[ῥήγες].
Εἶπε καὶ ὅ,τι εἶπε γίνηκε· οὐ, Κρήτη, ἐμπρός
[του πήγες

κ' ἐκεῖ τὸν Δία τὴν προτινὴ μορφὴ νὰ πάρῃ ἐ-
[θῶρες]
κρεββάτι ἀμέσως νυφικὸ τῆς ἔστησαν οἱ Ὁρές
καὶ νύφη γένηκε τοῦ Διὸς ἡ προτοῦ κόρη ἐ-
[κείνη
καὶ σὸν καιρὸ τῆς γέννησε παιδιὰ καὶ μάνα ἐγένη.

ΣΙΜΟΣ ΜΕΝΑΡΔΟΣ

ΙΤΑΛΟΙ ΠΡΟΡΡΑΦΗΛΙΤΑΙ

ΜΑΖΑΤΣΙΟ*

Ἡ ἐποχὴ τοῦ Φρά 'Αγγέλικο εἶνε ἀκριβῶς καὶ ἡ ἐποχὴ κατὰ τὴν ὁποίαν διχάζεται ἡ ἰταλικὴ τέχνη. Συμμάθητὴς τοῦ Φρά 'Αγγέλικο ὁ Μαζολίνο λαβὼν καὶ αὐτὸς ἀπὸ τὸν Σταρνίνα τὰ πρῶτα μαθήματα, πρόκειται νὰ εἰσαγάγῃ τὴν ζωὴν εἰς τὴν τέχνην, καὶ μέσα εἰς τὰς τοιχογραφίας τῆς ἐκκλησίας Βραγκάτζη τὰς ὁποίας αὐτὸς ἤρχισε καὶ ὁ Μαζάτσιο ὁ ἑνδοξος μαθητὴς του ἐσυνέχισε, πρόκειται νὰ δώσῃ τὸ ὑπόδειγμα καὶ τὴν ἀποκάλυψιν τῆς νατουραλιστικῆς τέχνης, τὸ ὁποῖον ἡ μεγάλη γενεὰ τοῦ 1500 θὰ ἀκολουθήσῃ.

Ὁ Μαζολίνο λοιπὸν ὑπῆρξε συμμαθητὴς τοῦ τόσον διαφόρου τὰ ἰδανικά, τόσον ἀντιθέτου Φρά 'Αγγέλικο.

Τὸ σπέρμα τὸ ὁποῖον ἕκαστος ἔλαβε ἀπὸ τὸν Σταρνίνα, τὸν κοινὸν διδάσκαλον, τὸ ἕκαμεν ἕκαστος διαφόρως νὰ καρποφορήσῃ.

Φίλος τῶν νεωτερισμῶν, μαθητὴς καὶ σύντροφος τοῦ Γιβέρτη, ὁ Μαζολίνο ἀμέσως ἐνηγκαλίσθη τὰ νέα ἰδανικά καὶ ἔκαμε τὰ πρῶτα βήματα πρὸς τὴν ἀπελευθέρωσιν ἐκ τοῦ μυστικισμοῦ καὶ τῆς ἀποστροφῆς τῆς φύσεως.

Αἱ τοιχογραφίαι τοῦ Καστιλιόνε δ' Ὀλόνα αἱ ὁποῖαι εἶνε τὸ καλλίτερον ἔργον του, ἐλέγχουν ζωὴν. Τὰ πρόσωπα ἀρχίζουν νὰ ἔχουν ἀτομικότητα καὶ ἔκφρασιν ἰδίαν. Ἄν αἱ συνθέσεις του εἶνε ἀκόμη ἀφελεῖς, ἂν ἡ ἀφέλεια καὶ ἡ παρθενικότης καὶ ἡ ἀπειρία τῶν κεφαλῶν καὶ τῶν ἐκφράσεων, δεκνύουν ἀκόμη μίαν ἀνάμνησιν τῶν ἔργων τοῦ Γκιότο, τὸ βῆμα ὅμως πρὸς τὴν ζωὴν ἔχει γίνει.

Παρατηρήσατε τὴν Σαλώμην πρὸ τοῦ Ἡρώδου. Οὐδὲν ἴσως τὸ δραματικὸν συναίσθημα, καμμία συνείδησις τῆς ἐποχῆς, καμμία χάρις εἰς τὴν σύνθεσιν Ἡ γυνὴ αὕτη κατὰ ἥμισυ Παναγία καὶ κατὰ τὸ ἥμισυ καλογραῖα, αὐστηρὰ

καὶ εὐσεβεστάτη, κάθε ἄλλο εἶνε παρὰ ἡ Σαλώμη, καὶ κάθε ἄλλο φαντάζεται κανεὶς παρὰ ὅτι εἶνε γόησσα καὶ ἐπικίνδυνος. Φαντάζεται κανεὶς ὅτι βαδίζει μετὰ τῶν ἀκολουθῶν τῆς εἰσιτοίμῃ διὰ νὰ γονυπετήσῃ καὶ νὰ προσευχηθῇ. Αἱ χεῖρες τῆς εἶνε ἱερατικῶς ἐσταυρωμέναι, καὶ ἡ κατατομή τῆς δὲν διαφέρει πολὺ ἀπὸ τὴν κατατομὴν τῶν Παναγιῶν τοῦ Φρά 'Αγγέλικο. Καμμία αἰσθησις βλέπετε τῆς ὑποθέσεως, καμμία ἀντίληψις τοῦ θέματος. Ἀλλὰ πῶς ὅλοι αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι ἴστανται καλὰ ἐπὶ τῶν ποδῶν των, πῶς στρέφονται, πῶς, καθὼς λέγει καὶ ὁ Βαζάρη, «γνωρίζουν νὰ στρέφουν τὰ ὄμματα» καὶ χάνουν ἐν γένει τὴν ἀκαμψίαν καὶ τὸ αὐλὸν των.

Εἶνε ἡ ζωὴ ἡ ὁποία εἰσέρχεται εἰς τὴν ζωγραφικὴν, ὅπως ἡ ζωὴ εἶνε ἐπίσης εἰς τὴν Βάπτισιν τοῦ Χριστοῦ μετὰ τὰ γυμνά σώματα, τὰ ὁποῖα καταδεικνύουν τὸν μαθητὴν τοῦ Γιβέρτη καὶ τῶν γλυπτῶν, μετὰ τὰς ριγηλὰς ἐκείνας κινήσεις, μετὰ τὴν φυσικότητα ὅλων αὐτῶν τῶν βαπτιζομένων, τοὺς ὁποίους ὁ ζωγράφος θὰ εἶδε βέβαια ἐξερχομένους τοῦ Ἄρνου καὶ τοῦ Τιβέρεως.

Καὶ ὑπάρχει ἤδη ἓνα αἶσθημα τῆς ἀρχαιότητος, καὶ δύναται κανεὶς νὰ εἴπῃ ὅτι τὸ ταξιίδιον τὸ ὁποῖον ἔκαμε ὁ Μαζολίνο εἰς τὴν Ρώμην, ταξιίδιον τὸ ὁποῖον ἀναμφιβόλως θὰ τὸν ἐμύησε εἰς τοὺς θησαυροὺς τῆς ἀρχαίας τέχνης, δὲν συνέτεινε ὀλίγον εἰς τὸν σχηματισμὸν τοῦ ταλάντου του.

Δὲν γνωρίζομεν πολλὰς λεπτομερείας διὰ τὸν βίον αὐτὸν τὸν ἀρκετὰ ταξειδιωτικὸν τοῦ Μαζολίνο. Ἐγεννήθη εἰς Πανικάλε παρὰ τὴν Φλωρεντίαν καὶ μετέβη φαίνεται εἰς Ρώμην ὅπου διεκόσμησε κατὰ πᾶσαν πιθανότητα τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Κλήμεντος¹.

¹ Remont et Lubke v. Muntz La renaissance italienne.

Εἰς τὴν Φλωρεντίαν ἔμεινε ὀλίγον χρόνον καὶ ἔλαβε μέρος κατὰ τὸ 1425 δύο ἔτη πρὸ τοῦ Μαζάτσιο εἰς τὴν διακόσμησιν τοῦ περιφήμου παρεκκλησίου Βραγκάτζη εἰς τὴν ὁποίαν ἐπρόκειτο αὐτὸς καθὼς καὶ ὁ μαθητὴς του νὰ ἀφήσουν τὴν καλλιτεχνικὴν των διαθήκην.

Ποῖον ὑπῆρξε τὸ μέρος του εἰς τὴν διακόσμησιν αὐτὴν δυνάμεθα νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι ἀκριβῶς δὲν γνωρίζομεν, ἀφοῦ κριτικαὶ τῆς περιουσίας τοῦ Καβαλλασέλα καὶ Κρόουν, διαμφορητοῦν τὰ ἔργα εἰς τὰ ὁποῖα ἀναγνωρίζεται τοῦ Μαζολίνο ἡ χεὶρ. Ὁπωσδήποτε ἡ ἐπικρατεστέρα γνώμη σήμερον ἀποδίδει εἰς αὐτὸν τὸν Πειρασμὸν τοῦ Ἀδάμ καὶ τῆς Εὕας, τὴν Ὀμιλίαν τοῦ Ἁγίου Πέτρου, τὴν Ἰασην τοῦ Παραλυτικοῦ καὶ τὴν Ἀνάστασιν.

Ἐπιστρέφας ἐξ Οὐγγαρίας, ὅπου φαίνεται ὅτι μετέβη καὶ ὑπηρετήσῃ τὸν περίφημον τυχοδιώκτην Πίπον Σπανὸν τοῦ ὁποίου τόσον ὑπερήφανον εἰκόνα μᾶς ἀφήκε ὁ Ἄνδρέας Καστάνιο, ὁ Μαζολίνο ἐξετέλεσε τὰ ἀριστουργήματα τῆς ἐκκλησίας καὶ τοῦ Βαπτιστηρίου τοῦ Καστιλιόνε δ' Ὀλόνα τὰ ἐμποτισμένα μετὰ τὴν ἀλήθειαν, μετὰ τὴν ὁποίαν ὁ Μαζάτσιο εἶχεν ἤδη σφραγίσῃ τὰ ἔργα τῆς ἐκκλησίας Βραγκάτζη. Βεβαίως εἰς τὰ τελευταῖα αὐτὰ ἔργα τοῦ Καστελιόνε ἡ πρόοδος τοῦ ζωγράφου εἶνε μεγάλη, δὲν πρέπει ὅμως νὰ λησμονήσῃ κανεὶς ὅτι ὁ μαθητὴς του Μαζάτσιο εἶχεν ἤδη ἀκμάσει καὶ ἀποθάνει δύο ἔτη πρὸ τῆς ἐπανόδου τοῦ Μαζολίνο, καὶ ὅτι ἡ πρόοδος αὕτη τοῦ διδασκάλου πιθανὸν νὰ ὀφείλεται κατὰ μέγα μέρος εἰς τοῦ μαθητοῦ τὴν ἐπίδρασιν.

Ὁπωσδήποτε αἱ τοιχογραφίαι αὗται αἱ ὁποῖαι περιλαμβάνουν ἐν μὲν τῇ ἐκκλησίᾳ σκηναὶς ἐκ τῆς ζωῆς τοῦ Ἁγίου Στεφάνου, τοῦ ἁγίου Λαρεντίου καὶ τῆς Παρθένου, ἐν δὲ τῷ Βαπτιστηρίῳ σκηναὶς τῆς ζωῆς τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου, ἀνήκουν εἰς τὰ πρῶτα καὶ τὰ μᾶλλον σπουδαῖα μνημεῖα τῶν ἐνδόξων τεχνικῶν προσόδων τοῦ δεκάτου πέμπτου αἰῶνος.

Ὁ Μαζολίνο τοῦ ὁποίου τὴν μορφὴν μετὰ τὸν περίφημον Σινικὸν σκοῦφον μᾶς διέσωσε ὁ Βαζάρη, ἀπέθανε τὸ 1440 εἰς ἡλικίαν πενήντα ἔτη.

Ἀλλὰ μεγαλότερος αὐτοῦ καὶ σφραγισμένος ἀληθῶς μετὰ ὑπέροχον μεγαλοφυΐαν, ἀληθὴς πρόδρομος καὶ ἐφάμιλλος τοῦ Ραφαήλου, εἶνε ὁ μαθητὴς του Μαζάτσιο.

Ὁ Φρά 'Αγγέλικο ἔκλεισε ἐνδόξως τὴν ἐποχὴν

τοῦ Γκιότο. Ὁ Μαζάτσιο ἤνοιξε μετὰ ὑπεράνθρωπον πῆσιν μεγαλοφυΐας ἐκείνην τοῦ Μιχαὴλ Ἀγγέλου. Τὸ μέρος τὸ κεφαλαῖωδες, ἡ ἐπίδρασις τὴν ὁποίαν εἶχεν ὁ νέος αὐτὸς—διότι ἀπέθανε νεώτατος—εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῆς ἰταλικῆς τέχνης, εἶνε ἀληθῶς μοναδική. Φαίνεται ὅτι δι' αὐτὸν ἠνοιχθήσαν τὰ μυστήρια τῆς τέχνης, ὅτι δι' αὐτὸν ἐφάνησαν φωτειναὶ ὁδοὶ αἱ ὁποῖαι διηνοίγοντο διὰ τὴν ἰταλικὴν ζωγραφικὴν, φαίνεται ὅτι δι' αὐτὸν τὰ δύο ἀντίθετα ρεύματα τοῦ ἰδεώδους καὶ τῆς ποιήσεως τὰ ὁποῖα δι' ἓνα αἰῶνα ἀκόμη θὰ ταλαντεύσουν τὴν τέχνην, λύονται καὶ ἀρμονίζονται.

Ὅπως ὁ Γκιότο ἐνώνει καὶ μεταγγίζει εἰς τὰς εἰκόνας του ὅλην τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Νικολάου Πιζάνο, τοιοῦτοτρόπως καὶ ὁ Μαζάτσιο πρῶτος ἐνώνει καὶ ἐκτελεῖ εἰς τὴν ζωγραφικὴν ὅ,τι ὁ Γιβέρτη καὶ ὁ Δονατέλο εἰσήγαγον τὸ ζῶν καὶ τὸ νέον εἰς τὰς θύρας τοῦ Βαπτιστηρίου. Πρῶτος, ἐνῶ πέριξ του ὁ Σταρνίνα, ἐξακολουθεῖ τὰς κραταιὰς μορφάς, τὰ σώματα τὰ ἄνευ λαιμῶν τῶν τελευταίων μαθητῶν τοῦ Γκιότο, ἐνῶ οἱ τελευταῖοι Μπίτση ἐκφυλίζουν τὴν ζωγραφικὴν, ἔχων αὐτὸς ὡς παρὰδειγμα τὸν διδάσκαλόν του Μαζολίνο, ἔχων ὡς μνηστὰς του τοὺς γλύπτας καὶ τὴν φύσιν, ἀρμόζει τὰ πάντα, συνδυάζει τὰ πάντα, καὶ μᾶς δίδει τὰς πρώτας ζώσας δημιουργίας τοῦ αἰῶνος του. Καὶ πρᾶγμα καταπληκτικόν! Ὁ νεωτεριστὴς αὐτὸς ὅστις εἰσάγει εἰς τὴν ζωγραφικὴν τὸν νατουραλισμὸν, δὲν ἔχει μολαταῦτα τὰς ὑπερβολὰς νατουραλιστοῦ. Ὁ Μαζάτσιο δὲν ὑπέπιπτε καθόλου εἰς τὰ λάθη καὶ τὰς ὑπερβολὰς ἐνὸς Καστάνιο δουλικῶ καὶ υπερβολικῶς μιμητοῦ τῆς φύσεως, ἐνὸς Οὐτσέλο ἀντιγραφῆς λεπτομερειῶν, ἐνὸς κἂν Φιλίππου Λίππι. Ἐραστής τῆς πραγματικότητος γνωρίζει νὰ τὴν ἀπαλύνῃ, γνωρίζει νὰ τὴν καλλύνῃ, γνωρίζει νὰ τὴν ἐκλέγῃ. Ἡ φύσις διέσχεται διὰ τῶν ὀφθαλμῶν του, ἀντικατοπτρίζεται ἐντὸς τῆς καλλιτεχνικῆς του ιδιοσυγκρασίας καὶ χάνει ἐκεῖ πᾶν ὅ,τι ἔχει τὸ ἐφήμερον, τὸ ἰδιαιτέρον, τὸ πρόσκαιρον. Ὁ χρωστήρ του διορθώνει καὶ γενικεύει. Αἱ μορφαὶ τὰς ὁποίας ζωγραφίζει, ἐνῶ ζοῦν τὴν ζωὴν τῶν ἀνθρώπων καὶ κινοῦνται μετὰ τὴν κίνησιν τῶν ἀνθρώπων, δὲν ἔχουν μολαταῦτα τίποτε τὸ κοινὸν καὶ τὸ τετριμμένον. Βλέπει κανεὶς ὅτι δὲν πρόκειται περὶ ἀντιγραφῆς ἀλλὰ περὶ δημιουργίας. Ὁ νεαρὸς καλλιτέχνης ἀνακαλύπτει κόσμον ὁλόκληρον πραγματικότητος, εἰς τὸν ὁποῖον ἐμφυσᾷ καλλονὴν, τὸν ὁποῖον πλάττει, τὸν ὁποῖον μορφώνει κατὰ

* «Παναθήναια» 15-30 Ἰουνίου 1905.

βούλῃσιν. Καὶ ὑπὸ τὴν ἔποψιν αὐτὴν, ὁ καλλιτέχνης τῆς ἐκκλησίας Βραγκάτζη εἶνε ὄχι μόνον ἕνας νεωτεριστής, ἀλλὰ νεωτεριστὴς θεατώδης, οὕτως εἰπεῖν πρόωρος καὶ ἀπρόοπτος, τόσοις πρόωρος καὶ τόσοις προοδευτικὸς ὥστε ἡ ἐποχή του δὲν θὰ δυνηθῇ νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ. Μετ' αὐτὸν οἱ ζωγράφοι θὰ παρακολουθήσουν τὴν φυσικὴν τὴν ἐξέλιξιν· καὶ ὁ Ραφαῆλος καὶ ὁ Μιχαὴλ Ἀγγελος οἱ ὅποιοι θὰ ἔπρεπε νὰ εἶνε οἱ ἄμεσοι συνεχισταί του, θὰ ἔλθουν ἐξήκοντα ἔτη βραδύτερον.

Καὶ ὁ ζωγράφος αὐτὸς ὅστις ἀμέσως κατώρθωσε τὸ θαῦμα νὰ εἰσαγάγῃ περισσοτέραν ἀλήθειαν καὶ περισσότερον ἰδανικὸν συγχρόνως εἰς τὰς εἰκόνας του, μᾶς παρουσιάζεται ὅπως ἦτο φυσικὸν μὲ δλόκληρον τὸν στέφανον τοῦ μαρτυρίου, τὸν ὅποιον ἐφόρεσαν οἱ μνηταὶ καὶ οἱ πρόδρομοι καὶ αἱ μεγαλοφυΐαι.

Σημειωμένος μὲ τὴν σφραγίδα τῶν ἐκλεκτῶν, δὲν ἐδυνήθη νὰ συμβιβασθῇ μὲ τὴν πραγματικότητα, καὶ μολονότι νικητὴς τῆς τέχνης του, δὲν ἐδυνήθη ὁμοίως νὰ νικήσῃ εἰς τὴν πάλιν τῆς ζωῆς. Ἡ δυστυχία τὸν ἐσημείωσε, τὸν ἐνηγκαλίσθη, τὸν ἐδάμασε. Τὸ τάλαντον τοῦ ὑπῆρξε πρόωρον ἀλλὰ πρόωρος ὑπῆρξε καὶ ὁ θάνατός του. Οἱ σύγχρονοί του τὸν ἐτίμησαν δι' ἑνὸς περιγελαστικοῦ καὶ ἀτιμωτικοῦ σχεδὸν ἐπιθέτου — Μαζάτσιο, ἐξευτελιστικὸν ὑποκοριστικὸν τοῦ Τομάζο (Θωμά), — οἱ δανειστοὶ εἰς τοὺς ὁποίους ἐχρῶσται τὸν ἄρτον τοῦ τὸν ἐβασάνισαν κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, καὶ καθ' ὅλην τὴν ζωὴν οἱ περίφημοι αὐτοὶ Μαικήναι τοῦ δεκάτου τετάρτου αἰῶνος, οἱ ὅποιοι ἠκολούθουν τὴν μόδαν, δὲν τοῦ παρήγγειλαν τίποτε. Οἱ καλλιτέχνη μόνον τὸν ἐξετίμων ἴσως ἀλλὰ δὲν τὸν ἠγάπησαν βεβαίως, καὶ ἀφοῦ ὁ ζωγράφος ἔδωκε τὸ πρῶτον σχεδὸν καὶ τὸ κύκνειον πιθανῶς ἄσμα του, ἀπέθανε εἰς ἡλικίαν εἰκοσιῆς ἐτῶν σκοτεινῶς, μυστηριωδῶς, ἐκ δηλητηρίου ἴσως, καὶ τὸν θάνατόν του εἰρωνικώτατα μᾶς μανθάνει μία διαμαρτύρησις ἐνός του δανειστοῦ.

Ὁ Βαζάρι μᾶς τὸν περιγράφει ἀμείλικτα ἐντρεπόμενον τὸν ἑαυτὸν του νὰ ζητήσῃ χρήματα, δειλόν, συγκεντρωμένον, ἀφελῆ, γλυκύτατον, ἀφηρημένον. Εἶχε δώσει ὅλην τὴν ψυχὴν, ὅλην τὴν θέλησιν εἰς τὴν τέχνην καὶ δὲν ἐφρόντιζε πλέον διὰ τὸν ἑαυτὸν του καὶ ὀλιγώτερον ἀκόμη διὰ τοὺς ἄλλους.

Διὰ νὰ ζήσῃ ἀναγκάζεται νὰ κάμνῃ χρέη, ἐνεχυροῖ αἰθλίως τὰ φορέματά του, διατρέφει ἢ μᾶλλον διατρέφεται ἀπὸ τὴν μητέρα του, καὶ δὲν κατορθώνει ποτὲ νὰ πληρώσῃ ἕνα πτωχὸν

βοηθὸν ὅστις εἰς τὸ τέλος τὸν καταγγέλλει. Ἀπελπισμένος κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, χρεωστὴν 102 λίβρας εἰς ἕνα ζωγράφον, ἐξ φιορίνια εἰς ἄλλον, πτωχός, λιμώτων, μὴ εὐρίσκων ἐργασίαν, πηγαίνει εἰς τὴν Ρώμην, καὶ ἐκεῖ ὁ θάνατος τὸν ἀναπαύει καὶ τὸν παραδίδει εἰς τὴν ἀθανασίαν τὸ 1427.

Εἶχε γεννηθῇ τὴν 21 Δεκεμβρίου 1401 καὶ ἦτο υἱὸς συμβολαιογράφου. Κατὰ τὴν ζωὴν τοῦ ὑπῆρξε φίλος τοῦ Βανελέσκη, ὅστις τὸν ἐμύησε εἰς τὴν προοπτικὴν, ἃν ἦτο ἀνάγκη νὰ τὸν μνήσῃ κανεὶς αὐτὸν ὅστις ἐμυήθη εἰς ὅλα τὰ ρεύματα τῆς ἐποχῆς του, εἰς ὅλα τὰ ἰδανικά τῶν προγόνων του, ὅστις τὰ ἐγνώρισε καλλίτερα ἀπὸ ὅλους τοὺς συγχρόνους του, διεῖδε τὰ στοιχεῖα τῆς προόδου καὶ ὅστις ὅλα τὰ συνεχῶς εἰς ἕνα ρεῦμα καθαρὸν καὶ νέον.

Τὸ ἔργον τὸ ὅποιον ὁ χρόνος, σκληρὸς ὅσον καὶ ἡ τύχη του, μᾶς ἠκρωτηρίασε, περιλαμβάνει σήμερον τὰς εἰκόνας τῆς ἐκκλησίας Βραγκάτζη, αἱ ὁποῖαι ἦσαν διὰ τοὺς ζωγράφους τοῦ δεκάτου πέμπτου αἰῶνος ἡ Ἑλευσίς καὶ τὸ Μπαϊρώνι τῆς ζωγραφικῆς, ἕνα προσκύνημα, καὶ ἕνα σχολεῖον.

Τὸ παρεκκλήσιον Βραγκάτζη, τὸ ὅποιον ἐπρόκειτο νὰ μείνῃ ὡς τὸ ἱερὸν τῆς θείας τέχνης ἐδοξάσθη ἀπὸ τρεῖς τῶν μεγαλειτέρων διδασκάλων τοῦ νέου πνεύματος, τὸν Μαζολίνο, τὸν Μαζάτσιο καὶ τὸν Φίλιππον Λίππη.

Αἱ τοιχογραφίαι ὅμως τοῦ Μαζάτσιο ὑπερτεροῦν φυσικώτατα, ὑπερέχουν ὅλων τῶν ἄλλων, δεικνύουν τὸν διδάσκαλον τῶν διδασκάλων. Αἱ τοιχογραφίαι αὗται ἔχουν ὡς ἀντικείμενον τὴν ζωὴν τοῦ Ἁγίου Πέτρου καὶ Ἁγίου Ἰωάννου, ὡς καὶ τὸν διωγμὸν τοῦ Ἀδάμ ἐκ τοῦ Παραδείσου.

Παρά τινος ἀτελείας ὅπως τεχνικῶς τὰς ὁποίας ἀπαντᾷ κανεὶς εἰς τὰς τοιχογραφίας αὐτάς, παρὰ τινὰ λάθη ἀνατομίας καὶ πλαστικῆς, ὁποῖαι πρόοδοι, ὁποῖα ἄλματα. Ἡ ζωὴ ἐμφυγχώνει ὅλα τὰ πρόσωπα, ἡ τελεία γνῶσις τῆς προοπτικῆς κάμνει τὸν ἀέρα νὰ κυκλοφορῇ, οἱ νόμοι τῆς συνθέσεως καὶ τῆς ἀπλότητος δίδουν μίαν μεγαλοπρέπειαν καὶ μίαν εὐγένειαν εἰς τὰ θέματα. Τὰ χρώματα, χωρὶς νὰ ἔχουν τὸ φῶς τὸ ἀφελές τοῦ Φαβιάνο ἢ τοῦ Ἀγγέλικου, ὁμοιάζουν μολαταῦτα εἰς τὰς χρώσεις τὰς κιτρινοπρασίνους τῶν παρειῶν, ἀλλ' ἔχουν καὶ μίαν δύναμιν εἰς τὰς σκιὰς ὅπως νέαν.

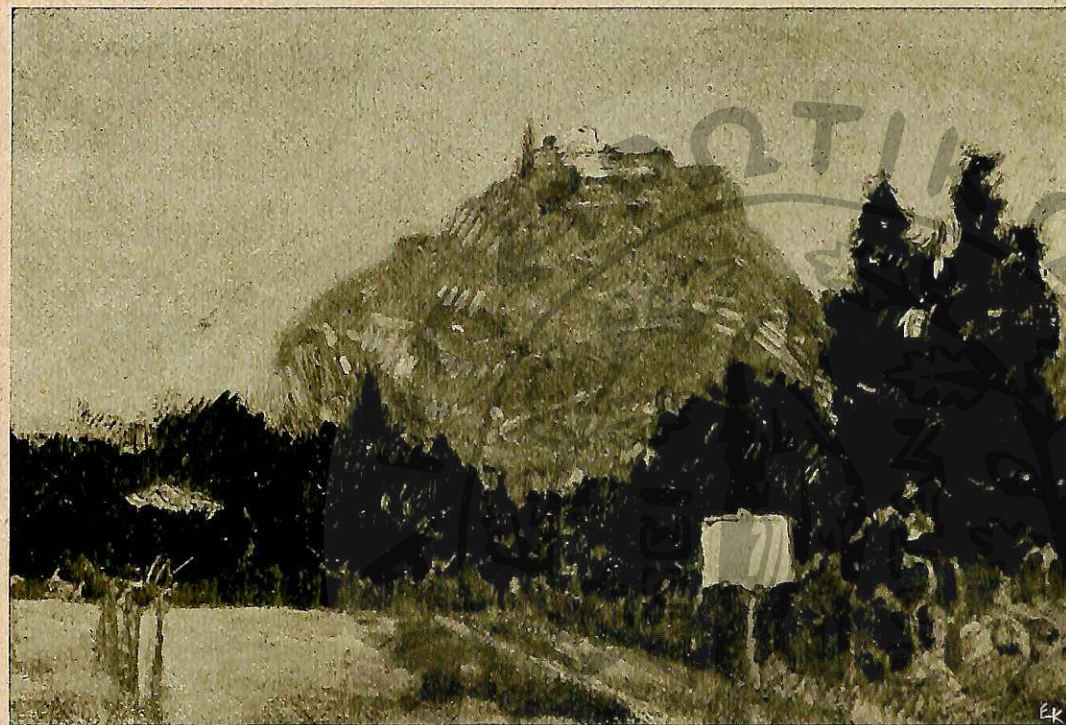
Ὁ Ἀδάμ καὶ ἡ Εὐὰ διωκόμενοι τοῦ Παραδείσου ὑπὸ τὴν προσταγὴν τοῦ ἀγγέλου, ἔχουν μίαν δραματικὴν ἀπλὴν καὶ ἀνέφικτον. Εἰς τὸ μέλλον ὁ Ραφαῆλος θὰ κάμῃ τὰ σώματα ὠραιότερα, θὰ δώσῃ πόδας λεπτοτέρους, θὰ διευθύνῃ τὸ σχέδιον, ἀλλὰ δὲν θὰ δυνηθῇ νὰ ὑπερβῇ τὴν ἄμεμπτον σύνθεσιν. Εἶνε ἐνωμένοι, ἐνωμένοι σαρκικῶς οἱ δύο συνένοχοι, καὶ ὁ Ἀδάμ καλύπτει τὸ πρόσωπον μὲ μίαν κίνησιν φυσικότητος, ἐνῶ ἡ Εὐὰ συστρέφει τὰς χεῖρας. Καὶ ὅλη ἡ λύπη τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, τὸ ὅποιον θὰ νοσταλγῇ αἰωνίως τὸν Παράδεισον, ἐνέχεται εἰς τὴν μεγάλην λύπην τοῦ πρώτου ζεύγους, τοῦ ὁποίου αἱ γυναῖκες σάρκες δεικνύουν συγχρόνως ὅλην τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν.

Ἄν ὁ Ἀδάμ καὶ ἡ Εὐὰ φθάνουν εἰς ὕψη τραγικότητος, ὁ Ἁγιος Πέτρος πληρώνων θαυματουργικῶς τὸν φόρον, μᾶς δεικνύει μίαν σύνθεσιν θαυμασίαν. Ποία εὐγένεια εἰς τὸ κίνημα τοῦ Ἁγίου Πέτρου τὸ καλυπτόμενον ἀπὸ τὸν μανδύαν του ὡς ἀπὸ ἀξιοπρέπειαν, ποία θλιβερά ἀπλότης εἰς τὸν Χριστόν, πόσον ἄρμονικὸς ὁ συνδυασμὸς τῶν τριῶν αὐτῶν συμπλεγμάτων, εἰς τὰ ὁποῖα ὁ ζωγράφος μᾶς συγκεφαλαιώνει ἱστορίαν δλόκληρον.

Ὁ Ἁγιος Πέτρος βαπτίζει μὲ ὅλην τὴν δύναμιν τῆς πραγματικότητος, τὴν ὁποίαν ἐνέχει, μᾶς δεικνύει ἄφθαστον γνῶσιν τοῦ γυμνοῦ σώματος καὶ μᾶς κάμνει νὰ υποθέτωμεν ὅτι ὁ μέγας Δονατέλλο ἐπηρέασε ἐπίσης τὸν Μαζάτσιο.

Μεγαλοφυΐας ὡς τὸν Μαζάτσιο θὰ μᾶς δώσῃ ἡ ἐπομένη γενεὰ τῆς τέχνης. Ὁ Ραφαῆλος, ὅπως καὶ ὁ Λεονάρδος, ὅπως καὶ ὁ Μιχαὴλ Ἀγγελος, εἶνε ὅμοιοι καὶ μεγαλήτεροι ἴσως ἀπὸ αὐτὸν δημιουργοί. Κανεὶς ὅμως δὲν θὰ κάμῃ ἕνα ἄλμα τόσο γιγάντιον, κανεὶς δὲν θὰ ἴδῃ μακρὰν εἰς τὸ μέλλον ὅσον εἶδεν αὐτός, καὶ μετὰ τὸν Γκιότο, αὐτὸς εἶνε ὁ μεγαλύτερος πυρὸς ὁ ὁποῖος ἐφώτισε μὲ ἄπλετον φῶς τὴν ζωγραφικὴν καὶ ἐδημιούργησε τολμηρῶς καὶ εἰσέτασε τὴν δόξαν τῆς.

Ν. ΕΠΙΣΚΟΠΟΠΟΥΛΟΣ

ΑΘΗΝΑΙ ΤΗΣ ΧΘΕΣ ΚΑΙ ΑΘΗΝΑΙ ΤΗΣ ΣΗΜΕΡΟΝ — ΑΠΟ ΤΗΝ ΔΕΩΦΟΡΟΝ ΟΛΓΑΕ — ΥΠΟ Κ. ΠΑΡΘΕΝΗ

ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟΝ*

Εκ τῶν πραγμάτων ἄλλα μὲν εἶνε εἰς τὴν ἐξουσίαν μας, ἄλλα πάλιν δὲν εἶνε. Εἰς τὴν ἐξουσίαν μας εἶνε, ἢ γνώμη, ἢ ὁρμή, εἴτε ἢ ὄρεξις, μ' ἕναν λόγον ὅσα εἶνε ἔργα μας. Δὲν εἶνε εἰς τὴν ἐξουσίαν μας τὸ σῶμα, ἢ περιουσία, αἱ ἀρχαί, μ' ἕναν λόγον, ὅσα δὲν εἶν' ἔργα μας. Καί, ὅσα μὲν εἶνε εἰς τὴν ἐξουσίαν μας, ὑπάρχουν φύσει ἐλεύθερα, ἀκώλυτα, ἀνεμπόδιστα, ὅσα ὅμως δὲν εἶνε εἰς τὴν ἐξουσίαν μας, ἀδύνατα, δοῦλα, ὑποκείμενα εἰς ἐμπόδια, ξένα.

Νὰ ἐνθυμηθῇς λοιπὸν ὅτι, ἂν ὅσα φύσει δοῦλα εἶνε, ἐλεύθερα νομίσης καὶ τὰ ξένα ἰδικά σου, θὰ προσκόψῃς εἰς ἐμπόδια, θὰ πενθήσῃς, θὰ μεψιμοιρήσῃς πρὸς Θεοὺς καὶ ἀνθρώπους, ἂν ὅμως τὸ ἰδικόν σου μοναχὰ νομίσης ὅτι εἶνε ἰδικόν σου, τὸ δὲ ξένον, καθὼς καὶ εἶνε πράγματι, ξένον, κανέναν δὲν θὰ ὑποστῇς ποτέ σου ἐξαναγκασμόν, δὲν θὰ κατηγορήσῃς, οὔτε θὰ ἐνοχοποιήσῃς κανένα, παρὰ τὴν θέλησίν σου τίποτε δὲν θὰ κάμῃς, δὲν θὰ σὲ βλάβῃ κανεὶς, ἐχθρὸν δὲν θ' ἀποκτήσῃς καὶ χωρὶς ἄλλο βλαβερὸν τίποτε δὲν θὰ πάθῃς.

Ἄν λοιπὸν ἐπιθυμῇς τ' ἀνωτέρω τόσον μεγάλη ἀγαθὰ, ἐνθυμήσου ὅτι ὁρᾷς μὲν νὰ τὰ ἐπιδιώκῃς δὲν πρέπει, ἀλλὰ ν' ἀφίνης μερικὰ ἐκ τῶν πραγμάτων ὀλοτελῶς, ἄλλα πάλιν ν' ἀναβάλλῃς πρὸς τὸ παρόν. Ἄς ὅμως θέλῃς συγχρόνως ν' ἀρχῇς καὶ νὰ πλουτῇς, πιθανὸν μὲν εἶνε νὰ μὴν ἐπιτύχῃς οὔτε αὐτά, διότι θὰ ἐπιδιώκῃς καὶ τὰ προηγούμενα, ὅπως δὴ ποτε θ' ἀποτύχῃς εἰς ἐκεῖνα, μὲ τὰ ὅποια ἡ ἐλευθερία καὶ ἡ εὐτυχία προσαποκτᾶται.

Ν' ἀσκήσῃς λοιπὸν τὸν ἑαυτὸν σου εἰς τρόπον ὥστε, εἰς κάθε τραχείαν φαντασίαν νὰ ἐπιλέγῃς «φαντασία εἶσαι καὶ ὅχι ὅ,τι φαίνεται νὰ παρυσταίνῃς». Ἐπειτα νὰ τὴν ἐξετάζῃς καὶ νὰ τὴν δοκιμάζῃς μὲ τοὺς κανόνας τοὺς ὁποίους ἔχεις καὶ πρωτίστως μὲ τὸν ἐξῆς: εἶνε ἀπὸ ὅσα ἐξουσιάζομεν ἢ ὅχι τάχα καὶ ἂν δὲν εἶνε ἀπὸ ὅσα εὐρίσκονται εἰς τὴν ἐξουσίαν μας, ἅς εἶνε πρῶχειρον τὸ: «δὲν μὲ ἀφορᾷ».

Διὰ κάθε πρᾶγμα ποῦ σ' εὐχαριστεῖ, ἢ ποῦ ἀγαπᾷς, ἢ σοῦ χρειάζεται, ἐνθυμοῦ νὰ λέγῃς τί

* Ἀπὸ τὰ προσεχῶς ἐκδιδόμενα «Ἠλύσια» μᾶς παρεχωρήθη τὸ ἀπόσπασμα τοῦτο τοῦ Ἐπικτήτου.

πρᾶγμα εἶνε, ἀφοῦ ἀρχίσῃς ἀπὸ τὰ μικρότερα ἂν ἀγαπᾷς χύτραν νὰ λέγῃς ὅτι «ἀγαπᾷ χύτραν», διὰ νὰ μὴν ταραχθῇς ἂν τυχὸν σπάσῃ ἂν καταφίλῃς τὸ παιδί σου ἢ τὴν γυναῖκα σου, ὅτι ἀνθρώπον καταφίλεις ποῦ καὶ ν' ἀποθάνῃ ἀκόμη, δὲν θὰ ταραχθῇς.

Ὅταν πρόκειται νὰ καταπιασθῇς ἕνα ἔργον, νὰ ὑπενθυμίσῃς εἰς τὸν ἑαυτὸν σου τί εἶδους ἔργον εἶνε. Ἐὰν λόγου χάριν πηγαίνῃς νὰ κάμῃς λουτρόν, πρόβαλλε εἰς τὸν ἑαυτὸν σου ὅσα γίνονται εἰς τὸν λουτροῦνα, ἐκείνους ποῦ πετοῦν νερά, ἐκείνους ποῦ σπρώχνουν, ποῦ κοροϊδεύουν, ποῦ κλέπτουν καὶ θὰ καταπιασθῇς ἔτσι τὸ ἔργον ἀσφαλέστερα, ἔὰν λέγῃς ἀμέσως ὅτι «θέλω νὰ λουσθῶ, κ' ἐκτὸς τούτου ὅμως νὰ διατηρήσω τὴν ψυχικὴν μου κατάστασιν σύμφωνην πρὸς τὴν φύσιν». Παρομοίως διὰ κάθε ἄλλο ἔργον. Διότι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, καὶ ἂν σταθῇ κανένα ἐμπόδιον διὰ τὸ λουτρόν, θὰ ἔχῃς πρῶχειρον τοῦτο: «Μὰ δὲν ἤθελα μόνον αὐτό, ἀλλ' ἀκόμη νὰ διατηρήσω τὴν ψυχικὴν μου διάθεσιν σύμφωνην πρὸς τὴν φύσιν καὶ βέβαια δὲν θὰ τὴν διατηρήσω, ἔὰν ἀγανακτῶ μὲ κάθε ψύλλου πήδημα».

Δὲν εἶνε τὰ πράγματα ποῦ ταραττοῦν τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλ' αἱ γνώμαι των περὶ τῶν πραγμάτων, λόγου χάριν ὁ θάνατος, πρᾶγμα διόλου κακόν, ἄλλως θὰ ἐφαίνετο καὶ εἰς τὸν Σωκράτη κακόν· ἀλλὰ ἡ γνώμη μας περὶ τοῦ θανάτου ὅτι εἶνε κακόν, ἐκεῖνο εἶνε τὸ κακόν. Ὅταν λοιπὸν ἐμποδίζομεθα ἢ ταραττόμεθα ἢ λυπούμεθα, ποτὲ νὰ μὴν αἰτιώμεθα ἄλλον παρὰ τοὺς ἑαυτοὺς μας, δηλαδὴ τὰς γνώμας ποῦ ἔχομεν περὶ τῶν συμβαινόντων. Εἶνε ἴδιον ἀφιλοσόφητον τὸ νὰ ἐνοχοποιῇ κανεὶς ἄλλους, δι' ὅσα ὁ ἴδιος κακῶς ἐπιτελεῖ· ἴδιον ἀνθρώπου ποῦ ἔχει ἀρχίσει νὰ φιλοσοφῇ, νὰ τ' ἀποδίδῃ εἰς τὸν ἑαυτὸν του καὶ ἴδιον φιλοσόφου, νὰ μὴ τ' ἀποδίδῃ οὔτε εἰς ἄλλον, οὔτε καὶ εἰς τὸν ἑαυτὸν του.

Διὰ κανένα ξένον προτέρημα μὴν ἐπαρθῇς. Ἄν τὸ ἄλογον ἐπαιρόμενον ἔλεγεν «εἶμαι ὡ-

ραῖον» θὰ ἦτο ὑποφερτόν. Ὅταν ὅμως ἐσὺ λέγῃς ἐπαιρόμενος: ἔχω καλὸ ἄλογο, γινώριζε ὅτι ἐπαίρεσαι διὰ προτέρημα ἐνὸς ἀλόγου, ὃχι ἰδικόν σου. Κ' ἐν τούτοις τί εἶνε ἰδικόν σου; ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖον μεταχειρίζεσαι τὰς φαντασίας τῶν πραγμάτων. Ὡστε λοιπὸν, μόνον ὅταν εἰς τὸν χειρισμὸν τῶν φαντασιῶν λάβῃς σύμβουλον τὴν φύσιν, τότε νὰ ἐπαρθῇς, διότι τότε θὰ ἐπαρθῇς διὰ κάποιον ἀγαθὸν ποῦ εἶνε ἰδικόν σου.

Ὅπως εἰς ἕνα ταξεῖδι ἀφοῦ τὸ πλοῖον ἀγκυροβολήσῃ, καθὼς θὰ ἐξέλθῃς διὰ νερόν, ἡμπορεῖς παρέργως εἰς τὸν δρόμον σου νὰ περιμαζεύσῃς εἴτ' ἕνα κοχύλι, εἴτ' ἕνα κρεμμύδι καὶ νὰ ἔχῃς καρφωμένην τὴν προσοχήν σου ὅμως εἰς τὸ πλοῖον, καὶ συμβαίνει τότε νὰ στρέφῃς συνεχῶς ὀπίσω μὴ τυχὸν σὲ καλέσῃ ὁ κυβερνήτης, καὶ ἂν σὲ καλέσῃ, ν' ἀφίνης ὅλ' αὐτά, μήπως καὶ σὲ βάλουν δεμένον εἰς καμμίαν ἄκρην τοῦ πλοίου, ὅπως τὰ πρόβατα ἔτσι καὶ εἰς τὴν ζωὴν ἔὰν δίδεται ἀντὶ κρεμμυδιοῦ καὶ κοχυλιοῦ μία γυναικοῦλα, ἢ ἕνα παιδάκι, δὲν θὰ σ' ἐμποδίσῃ τίποτε νὰ τὰ ἔχῃς ἂν τὰ θέλῃς, ἔὰν ὅμως σὲ καλέσῃ ὁ κυβερνήτης, τρέχε πρὸς τὸ πλοῖον, ἀφίνων ὅλα αὐτά, χωρὶς νὰ κυτάξῃς ὀπίσω. Ἄν πάλιν εἶσαι γέρον, οὔτε νὰ ἀπομακρυνθῇς κἂν ἀπὸ τὸ πλοῖον, μήπως, ὅταν τύχῃ καὶ σὲ καλέσῃ, δὲν εἶσαι παρών.

Μὴ ζητῇς ὅσα γίνονται νὰ γίνωνται ὅπως τὰ θέλεις ἐσὺ, ἀλλὰ θέλε μᾶλλον ὅσα γίνονται, ὅπως γίνονται, καὶ θὰ περάσῃς καλά.

Ἐχε ὑπ' ὄψει σου ὅτι πρέπει νὰ συμπεριφέσῃς εἰς τὴν ζωὴν σου, ὅπως εἰς ἕνα συμπόσιον (περιφέρουν εἰς τὸ τραπέζι τὴν ἀπλάδα, ἀπλωσε καὶ πάρε καὶ σύ, μὲ διάκρισιν ὅμως: τὴν ἀπομακρύνουν; μὴ τὴν κρατῇς. Δὲν ἔφθασεν ἀκόμη; συγκράτει τὴν ὄρεξίν σου ἕως ὅτου ἔλθῃ ἡ σειρά σου), ὁμοίως πρὸς τὰ παιδιὰ πρὸς τὴν γυναῖκα σου, κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον πρὸς τὰς ἀρχάς, τὰ πλούτη. Καὶ θὰ κατασταθῇς τότε ἄξιος τῶν Θεῶν συμπότης. Ἄν δὲ καὶ ἀφοῦ σοῦ παρατεθοῦν τὰ τρόφιμα, τὰ περιφρονήσῃς καὶ δὲν ἀπλώσῃς χέρι, τότε ὃχι μόνον συμπότης τῶν Θεῶν θὰ γέινῃς, ἀλλὰ καὶ συνάρχων. Διότι ὁμοίως πράττοντες ὁ Διογένης καὶ ὁ Ἡράκλειτος καὶ οἱ ὅμοιοί των, ἐπαξίως κ' ἐλέγοντο καὶ ἦσαν θεοὶ.

Ὅταν ἰδῇς κανένα πενθοῦντα νὰ κλαίῃ διότι ξενιτεύεται τὸ παιδί του, ἢ διότι ἔχασε τὴν περιουσίαν του, πρόσχε μὴ σε συναρπάσῃ ἡ φαντασία ὅτι τὰ ἐξωτερικὰ γεγονότα ποῦ τοῦ συμβαίνουν εἶνε κακά, ἀλλ' ἀμέσως νὰ συλλογίσῃς ὅτι δὲν θλίβει τὸ συμβεβηκός — ἀφοῦ οὔτε ἄλλον θλίβει — ἀλλὰ ἡ περὶ τούτου γνώμη του. Καὶ μὲ τὰ λόγια μὲν μὴ διστάζῃς νὰ τὸν συλλυπῇσαι καί, ἂν θέλῃς, ἀκόμη καὶ ἀναστέναι μετὰ τοῦ πρόσχε μὴν ἀναστενάξῃς καὶ μέσα σου ὅμως.

Ἐτυχε νὰ προτιμηθῇ ἄλλος ἀντὶ σοῦ εἰς γεῦμα ἢ προσαγόρευσιν, εἴτε εἰς τὸ νὰ ζητηθῇ συμβουλή; Ἐὰν μὲν αὐτὰ εἶνε ἀγαθὰ, πρέπει νὰ χαίρῃς ὅτι τὰ ἐπέτυχεν ἐκεῖνος. Ἄν κακά, πάλιν νὰ μὴ λυπῇσαι ἀφοῦ δὲν ἔτυχαν εἰς ἐσέ. Ἐνθυμοῦ ἀκόμη ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἔχῃς ἀξιώσεις ν' ἀπολαύσῃς τὰ ἴσα, μὴ κάμων ὅσα οἱ ἄλλοι κάμουν πρὸς ἀπόκτησιν ἐκείνων, ποῦ δὲν εἶνε εἰς τὴν ἐξουσίαν μας. Διότι, πῶς εἶνε δυνατόν ν' ἀπολαμβάνῃ τὰ ἴσα ἐκεῖνος ποῦ δὲν πολυσυχνάζει εἰς τὰς θύρας τῶν μεγάλων μ' ἐκείνον ποῦ πολυσυχνάζει; ἐκεῖνος ποῦ δὲν τοὺς συνοδεύει μ' ἐκείνον ποῦ τοὺς συντροφεύει; ἐκεῖνος ποῦ δὲν τοὺς ἐπαινεῖ, μ' ἐκείνον ποῦ τοὺς ἐπαινεῖ; Ἄδικος θὰ εἶσαι λοιπὸν καὶ ἄπληστος ἂν, χωρὶς νὰ πληρώσῃς τὴν τιμὴν ἀντὶ τῆς ὁποίας πωλοῦνται, θέλῃς νὰ τὰ λάβῃς δωρεάν. Πόσο ἔχουν τὰ μαρούλια; ἕναν ὀβολόν ἅς ὑποθέσωμεν. Ἄν λοιπὸν ἀφοῦ πληρώσῃ κάποιος τὸν ὀβολόν, πάρῃ μαρούλια, σὺ πάλιν ποῦ δὲν ἐπλήρωσες δὲν πάρῃς, μὴ νομίσῃς ὅτι ἔχεις ὀλιγώτερον ἀπὸ τὸν λαβόντα. Διότι, ὅπως ἐκεῖνος ἔχει μαρούλια, ἔχεις καὶ σὺ τὸν ὀβολόν ποῦ δὲν ἔδωκες. Κατὰ τὸν αὐτὸν λοιπὸν τρόπον κ' ἐδῶ. Δὲν προσεκλήθῃς εἰς γεῦμα τοῦ δεῖνα, διότι δὲν ἔδωκες εἰς τὸν προσκαλοῦντα ἐκεῖνα ἀντὶ τῶν ὁποίων πωλεῖ τὸ δεῖπνον, εἴτε ἀντὶ ἐπαίνου τὸ πωλεῖ εἴτε ἀντὶ περιποιήσεων. Ἀῶσε λοιπὸν, ἂν σὲ συμφέρει, τὴν τιμὴν, ἀντὶ τῆς ὁποίας πωλεῖται. Ἄν δὲ θέλῃς κ' ἐκεῖνα νὰ μὴ πληρώσῃς, συγχρόνως δὲ νὰ ἔχῃς καὶ ταῦτα, ἄπληστος εἶσαι καὶ ἀδιόρθωτος.

Νομίζεις λοιπὸν ὅτι τίποτε δὲν ἔχεις ὥς ἀντάλλαγμα τοῦ δεῖπνου; ἀλλὰ ἔχεις ἀπ' ἐνὸς μὲν ὅτι δὲν ἐπήνεσες ἐκείνον ποῦ δὲν ἤθελες καὶ ἐξ ἄλλου ὅτι δὲν ἐδοκίμασες τοὺς κακοὺς τρόπους τῶν δούλων ποῦ φυλάττουν τὴν εἰσόδόν του.

Μετάφρασις ΑΡ. ΚΑΜΠΑΝΗ

Τὸ σπίτι τοῦ Παρίση Ζερβοῦ ἦτανε τὸ τελευταῖο στὸν κατήφορο κολλημένο μὲ τοῦ Θανάση Λεβέντη. Ἀντίκρου στεκότανε κατὰ τοιχογόυροι παλιοῦ σπιτιοῦ μὲ μιὰ συκιά μέσα. Μπροστὰ περνοῦσε ὁ δρόμος τοῦ κοιμητηριοῦ.

Εἶχε ὁ μπαρμπα-Παρίσης τὴ γρηῃ γυναῖκα του καὶ τέσσερα παιδιά. Δυὸ ἦτανε ἀγόρια, δυὸ κορίτσια. Ἀπ' τὰ μεγάλα, ὁ Κωσταντῆς ἦταν ξενιτεμένος καὶ ἡ Πέννη ὑπανδρη. Ὁ μικρὸς ὁ Δημήτρης ἀκολουθοῦσε τὸν πατέρα του στὰ βώδια. Κ' ἡ μικρὴ Μαλάμω, δώδεκα χρονῶν κοπελοῦδα, βοσκοῦσε τὶς γίδες.

Τὸ χωριὸ ἦταν στρογγυλό, στὴν κορυφὴ τοῦ βουνοῦ. Στὸ ἴσιωμα χαμηλά, ἀνάμεσα στὰ δένδρα, ἄσπριζε τὸ κοιμητήρι. Πέρα ἀπ' αὐτὸ ἀκολουθοῦσε τ' ἀμπέλι τοῦ Μπαρμπα Παρίση καὶ λίγα χωραφάκια ὡς τοὺς βράχους τοῦ βουνοῦ. Κ' ἐκεῖ τριγύρω σὲ μιὰ γούρνα, ποῦ γέμιζε νερὸ ἀπ' τὲς βροχὲς, ἔδενε τὶς γίδες τὸ Μαλαμὼ νὰ βόσκουν.

Μιὰ μέρα κ' ἕνα χινόπωρο, ἐκεῖ ποῦ τὸ Μαλαμὼ στεκότανε στὰ χεῖλια τοῦ θολοῦ νεροῦ, τὰ σύννεφα κυλοῦσαν κάτασπρα πέρα ἀπ' τοὺς λαμπεροὺς βράχους. Κ' ἡ θάλασσα ξάφριζε—σὰν περιστέρι—μελανὴ κι' ἄσπρη. Ἀέρας κρύος ἀν δὲν φουσοῦσε στὸ βουνό, ὅμως κάτω ἀπὸ ψηλὸ βράχο μιὰ σπηλιτσα ἔλαμπε χύνοντας ζέστη, καὶ ψιλὸς ψιλὸς κουρνιαχτὸς εἶχε κατακαθίσει κι' ἀπλονότανε παχουλὸς σὰν φίδι. Στὴν ὄχθη τοῦ θολοῦ νεροῦ, κεῖ ποῦ κυλοῦσαν τὰ σύννεφα χιονάτα πάνω ἀπ' τοὺς λαμπεροὺς βράχους κι' ἡ θάλασσα ἦταν ἀφρισμένη καὶ καταγάλαξη, ἐκύτταζε τὸ φίδι τοῦ κουρνιαχτοῦ νὰ ξεσταίνεται στὸν ἥλιο καὶ χαιρότανε ἕνας ἀέρας ξαφνικὸς εἶχε λυγίσει τὴ χαριτωμένη της μέση, τὴ φουστὰ της σήκωσεν ὡς τὸ κεφάλι, καὶ τὰ μαλλιά της, μικρὰ χρυσὰ τσουλούφια, ξανεμίζονταν.

Οἱ φωνὲς τοῦ ἀγέρα κατὰ σὰ νὰ τῆς εἶχαν πῇ στ' αὐτή.

Κύτταξε γύρω καὶ στὸν ἑαυτὸ της γέλασε. Κατέβασε τὴ φουστὰ κ' ἔμασε ἀπαλὰ τὰ μαλλιά της.

Πικράθηκε ποῦ ὁ ἀνεμοστρόβιλος εἶχε λιώσει τ' ὄμορφο φίδι τοῦ κουρνιαχτοῦ, καὶ ξεπέταξε παραπέρα σὰν εἶδε δίπλα της ἕνα πουλάκι, ποῦ κοίτονταν δίπλα καὶ φώναζε λυπητερά. Μὰ στὰ πόδια του κλωστὲς κλωστὲς

ἦταν δεμένες, πράσινες, γαλάζιες, κόκκινες, κίτρινες καὶ λογιῶ λογιῶ χίλιες ὁμορφες κλωστὲς.

Στάθηκε λίγο μὲ φόβο. Ὑστερα τὸ πῆρε καὶ πῆγε δίπλα στὸ νερὸ καὶ τὸ κύτταξε.

Τὸ κρατοῦσε στὸ χέρι καὶ τὸ θωροῦσε ἀδιάνοχα, μ' ἄξαφνα τῆς ἔπεσε, μπλούμι, στὸ νερὸ τὸ θολωμένο ἀπ' τὸ κοκκινόχωμα.

Σὰν ἔσκυψε νὰ τὸ πάρῃ, κατὰ σὰν φοβέρα νὰ ἐννοίωσε δίπλα της.

Γύρισε νὰ ἰδῇ, κανέναν! Πάλι τὸ πῆρε στὸ χέρι. Ἐτοῖ βρεγμένο καὶ μὲ τὰ μετάρια, κλωστὲς-κλωστὲς, ἀνοίγε τὸ στοματάκι του καὶ τοιτσιούριζε. Τὸ κύτταξε, κι' ὁ νοῦς της βρισκότανε σὲ βῦθος. Ἄμα τ' ἄκουε νὰ φωνάζῃ, ἔκανε νὰ τοῦ λύσῃ τὰ πόδια, καὶ πάλι ὁ νοῦς της βυθιζότανε στὴ μοναξιά ποῦ τὴν τριγυροῦσε καὶ ποῦ τὴν ἔκοβεν ἡ φωνίτσα τοῦ πουλιοῦ. Κ' ἕνας φόβος παραμυθιοῦ τὴν ἔσκιαζε, σὰν ποῖος ἄνθρωπος, δράκος—ποῦ νὰ ἦταν τὸ παλάτι του—εἶχε δέσει τὶς κλωστὲς στὰ πόδια τοῦ πουλιοῦ ψιλὲς ψιλὲς κι' ὁμορφες, κόκκινες, πράσινες, γαλάζιες, καφεδιές.

Τότε γύρισε τὰ μάτια πρὸς τ' ἀπάνω. Τὸ κοιμητήρι ἦταν ὀρθὸ ἔρημο μὲ τὸ πανύψηλο κυπαρίσσι. Πάλι γύρω τῆς ἡ μοναξιά τὴν τρομάζε. Σὰν κατὰ θὰ ξεκόβονταν ἀπ' τὴν ἡσυχία τὴν ἄφωνα νὰ τὴν ζώσῃ, νὰ τὴν πνίξῃ. Σὰν κατὰ μάτια φοβερά, ἀλλοίωθρα, θὰ ἔλαμπαν μπροστὰ στὰ μάτια της.

Κύτταξε τὶς γίδες, ποῦ βοσκοῦσαν μακρὰ δεμένες, κύτταξε τὸ χωριὸ μὲ στεναγμὸ καὶ κίνησε. Τὸ μικρὸ πουλὶ τὸ κρατοῦσε, χωρὶς νὰ τὸ θυμάται, στὰ χέρια. Ὅταν ἔφθασε στοὺς φράχτες κοντὰ στὸ χωριό, ἦρθε στὸν ἑαυτὸ της καὶ μὲ θάρρος ἐκύτταξε πίσω της τὴν ἔρημιά.

Ἡ μάννα της μυρολογοῦσε παλιὺς καῦμους ὅταν ἔφθασε τὸ Μαλαμὼ, σήκωσε τὸ μάνδαλο ν' ἀνοίξῃ ἡ θύρα.

Τὸ κατῶγι εἶχε λίγες πλάκες καταγῆς στὸ κρύο χῶμα τὸ γουρνωτό· δυὸ τρία πιθάρια ἦταν γύρω. Κάτω σ' τὴν καινούρια σκάλα ἦταν στοιβαγμένα τὰ ξύλα καὶ λίγες κλάρες.

Στοὺς τοίχους οἱ ἀσβέστες ἐξεῖχαν ἀγκριφοτοὶ καὶ τραβώντας ἔσβυναν τὸ φῶς τοῦ κατωγιοῦ. Ἀπ' τὴ σκάλα χτυποῦσε τὸ ἄσπρο φῶς τοῦ ἀπάνω παραθυριοῦ στὸν τοῖχο. Τὰ πατερὰ γυμνὰ βαστοῦσαν τὸ ἀπάνω πάτωμα. Ἀνέβηκε σιγά.

— Ποῦ τὸ βρήκες αὐτὸ τὸ πουλάκι, Μα-

λαμῶ; Μὰ ἰδὲς οἱ κλωστὲς, γιατί τὸδεσες τὸ καῦμένο;

— Ἐτοῖ τὸ βρήκα στὴ γούρνα. Δὲν τὸδεσα ἐγώ.

— Δὲν τὸδεσες ἐσύ; καὶ πῶς τὸ πῆρες στρίγγλα; Ἄν εἶναι τίποτε μάγια; Δὲν εἶδες ποῖος τὸδεσε, δὲν ἦταν κανέναν;

— Ὅχι, δὲν εἶδα.

— Ποῦ! ποῦ! Τὰ μάγια μοῦφερε στὸ σπίτι ἡ καταραμένη.

Τὸ Μαλαμὼ ἄφισε τὸ πουλὶ νὰ πέσῃ καταγῆς.

— Καὶ τὶς γίδες, ποῦ τὶς ἄφισες, πανοῦκλα;

— Εἶναι δεμένες.

— Νὰ πᾶς νὰ τὶς βρῇς γλήγορα, νὰ πᾶς νὰ τὶς βοσκήσῃς.

Τὸ Μαλαμὼ σωποῦσε.

— Τρέχα, θὰ μᾶς τὶς κλέβουν, σὲ σκότωσα.

— Ἄς πᾶ ὁ Δημήτρης, εἶπε ἀγάλια ζαρωμένη σὲ μιὰ γωνιά.

— Δὲν ἔχει δουλειὰ ὁ Δημήτρης, ἐσὺ νὰ πᾶς, θὰ ἔρῃ νὰ σὲ ταφιάσω ζωντανό.

Τὸ Μαλαμὼ μόλις ψιθύρισε: φοβᾶμαι.

Ἄξαφνα φάνηκε ὁ γέρος.

— Ἐλα νὰ ἰδῇς τί σοῦ φέρνει μὲς τὸ σπίτι ἡ καλὴ ἡ θυγατέρα. Μάγια καὶ ξωδικά, ποῦ νᾶναι γιὰ τὸ κεφάλι της.

— Θεὸς νὰ μᾶς φυλάγῃ. Τί μάγια νὰ μᾶς φέρῃ τὸ κορίτσι.

Τοῦδωσε τὸ πουλὶ νὰ τὸ ἰδῇ.

— Δὲν εἶναι τίποτα. Νὰ τὸ δώσω τῆς γάτας νὰ τὸ φάῃ.

— Πέταξέ το, πέταξέ το, ὅξω ἀπ' τὸ σπίτι, ἐφώναξε φρικτὰ ἡ γρηῃ. Ἐρριξαν καὶ τῆς γρηῃ—Στάθαινας μιὰ ἀρίδα ἀπὸ πεθαμένο μιὰ φορὰ καὶ πέθαναν τὰ τρία παιδιά της στὴν ἀράδα. Καὶ τοῦτο ποῦ ἔχει, ἦταν ξωδοπαρμένο τόσα χρόνια.

Σώπασαν μιὰ. Κι' ἀκούονταν καθαρότερα ἡ φωνὴ τοῦ μπαρμπα Ἀγάλου τοῦ μπαλωματῆ, ποῦ ἔψελνε παραπάνω δουλεύοντας.

— Ὁ μπαρμπα Ἀγάλος ψέλνει πάλι, εἶπε ὁ γέρος.

— Γιὰ τὸ κεφάλι του νὰ ἦναι.

Πάλι σώπασαν.

Σὲ λίγο γύρισε ὁ γέρος στὸ Μαλαμὼ.

— Ποῦ τὸ βρήκες, κορίτσι μου, τί τὸθελες νὰ τὸ πάρῃς.

Αὐτὸ κύτταξε τὸ ταβάνι καὶ δὲν μιλοῦσε.

Καὶ ποῖος τὰ ξέρει τὰ μάγια, εἶπε ὁ γέρος στὴ γυναῖκα του, καὶ τί εἶχε νὰ κάνῃ μὲ τὰ ξωτικά τὸ πουλάκι.

— Πῶς δὲν ἔχει! Διαβάζουν οἱ βρωμὲς τὴ

σολομωνική καὶ τὰ ρίχνουν. Ἀχ, ἀμ' μῶλεγε, ἤρχισε νὰ διηγᾶται, ἡ Παναγιώταινα ἡ καῦμένη. Ἦτανε μιὰ φορὰ στὸ νησί, κάθονταν στὸ μοναστήρι. Καὶ τραβοῦσε μιὰ τράτα στὸ γιало

«Μωρὲ δὲν πηγαίνεις, Μαργιώ, εἶπε στὸ κορίτσι της, νὰ πάρῃς τίποτε κουτσουρούνια, ποῦ τραβᾶει ἡ τράτα;

— Γιατί δὲν πααίνω μάννα;

Πῆρε δυὸ δεκάρες καὶ πάει καὶ τῆς δώσανε καμπόσα, τόσα δά, ὅλο τσοῦτσικα, τσοῦτσικα.

«Κοῖμα στὶς παραδες ποῦ δώσαμε, εἶπε, καλὸ λῖτερά νὰ μὴν τὰ παίρναμε.

Στὸ πλάι, σ' ἄλλο κελλὶ ἦταν ἡ Γαρφουλιὰ τοῦ Δεντροῦ. Κεῖ ποῦ πάαινε νὰ κουβεντιάσουν, εἶδε, ἀνάμεσα στ' ἄλλα τὰ κουτσουρούνια, ἕνα ψαράκι, θὰ ἦτανε, πές, ὡς εἴκοσι δράμια, ζωντανὸ καὶ πηδοῦσε. Ἐ! πέσανε τὰ μάτια της ἀπάνω του. Σὰν νὰ χόρευε, ἀκοῦς καὶ φώναζε «Νὰ τί ἤθελα, νὰ τί ἤθελα!»

Σκιαχτήκε ἡ καῦμένη ἡ Παναγιώταινα, — Τί εἶναι μωρὴ Γαρφουλιὰ, τί ἤθελες;

— Νά, λέει. Τί λέγατε δὲν τὰ θέλετε τὰ ψάρια τὰ παίρνω ἐγώ.

Καὶ τὸ βράδυ τὴ βρήκαν στὸ κοιμητήρι τοῦ μοναστηριοῦ νὰ ξεθάφτῃ ἕνα πεθαμένο. Γιὰ μάγια τὸθελε καὶ τὸ ψάρι.

Τὸ Μαλαμὼ ἔτρεμε στὴ γωνιά του. Ἄμα ἦρθε ὁ Δημήτρης, τὸν ἔστειλαν νὰ βοσκήσῃ τὶς γίδες καὶ νὰ τὶς φέρῃ τὸ βράδυ.

Τὸ πρωτὶ τὶς πῆρε τὸ Μαλαμὼ καὶ πῆγε σ' ἄλλῃ ὁρᾷ νὰ τὶς βοσκήσῃ. Κάθισε κάτω ἀπὸ ἕνα βράχο. Οἱ γίδες ἔκοβαν τὰ κλαδιά. Ἀπ' τὸ χωριὸ δὲν ἀκουότανε κανέναν κρότος. Δὲν φαίνονταν κίόλας. Ζωὴ καμμιὰ δὲν ὑπῆρχε τριγύρω. Ἡ ἔρημιά πάλι ἤρχισε νὰ τὴ βαραινῇ. Κι' ἀνατρόμαζε σὰν θυμότανε τὰ ψεσινά. Πῆρε τὶς γίδες καὶ τὶς κράτησε δίπλα της. Τὶς κύτταξε στὰ μάτια. Ἐνα ἀλλόκοτο πρᾶγμα τῆς ἔφεραν κ' ἐκεῖνες. Κι' ἀπὸ μακρὰ προμάντευε πῶς ἀν τὶς πρόσεχε βαθεῖα, ξωτικά πρᾶγματα θὰ τῆς ἔφερον στὸν νοῦ. Τοὺς γύρισε τὸ κεφάλι ἀλλοῦ καὶ ἀκούμπησε στὴ μιά, μὲ τὰ μάτια ἀλλοῦ κυττάζοντας. Ἐτοῖ, χωρὶς νὰ τὶς βλέπῃ στὰ μάτια, ἔπαιρνε θάρρος ἀπ' τὴν ἀνάσα τους καὶ τὸ μᾶσσημα, ποῦ δὲν ἦταν μοναχὴ της.

Μὰ κ' ἐκεῖ μακρὰ ποῦ κύτταξε, ἀνάμεσα στὰ δένδρα, ἡ Γαρφουλιὰ τοῦ Δεντροῦ φαίνονταν. Ἦταν αὐτὴ ἡ δὲν ἦτανε δὲν ξεχώρισε καλά, μὰ ἔτσι θαρροῦσε νὰ τὴ βλέπῃ νὰ κυττάξῃ τὴ γῆ σὰν ἀλλοιώτικα καὶ νὰ κάνῃ σχήματα μὲ τὸ χέρι της. Κι' ἄξαφνα ἀπ' τὸ δένδρο ἔπεσε

Δέν ἦτο ὡραῖος ὁ Φώσκολος. Ἦτο μετρίου ἀναστήματος καὶ ἰσχυρᾶς μυϊκῆς κατασκευῆς. Εἶχε πυκνὴν, πυρρὰν καὶ ἀπειροποίητον κόμην, προσδίδουσαν ἓνα τόνον ἀγριωπὸν εἰς τὴν ἐκφραστικὴν κατατομὴν του. Οἱ ὀφθαλμοὶ του ἦσαν βαθεῖς, κυανοὶ καὶ ἀνήσυχοι, ἔμφυχα κάτοπτρα τῆς μεγαλοφυΐας. Τὸ χεῖλος παχύ, ἐρυθρόν, καὶ κανονικὸς ὁ πώγων καὶ ἡ ρίς. Οἱ τρόποι τῆς συμπεριφορᾶς δέ, κατὰ τὴν ἰδίαν του ἔκφρασιν, δὲν ἐμαρτύρουν οὔτε εὐγένειαν, οὔδὲ τὴν ἐκπαίδευσίν του ¹.

Ἐν τούτοις ἡ μορφή του ἐκεῖνη εἶχε κάτι τὸ ἐπιβλητικόν. Ὅλοι του οἱ τρόποι, ἡ βροντώδης φωνή του, ἡ ἀνυπότακτος εὐγλωττία του ἐδήλουν ὅτι μία ἀτίθαστος ψυχὴ, μία εὐγενὴς καρδιά ἐφώλευεν ἐντός του.

Ὁ χαρακτήρ, ἡ ψυχὴ, ἡ φύσις τοῦ Φωσκόλου, ὅλα εἶναι ζωγραφισμένα ἐπὶ τῆς μορφῆς του. Ἡ εἰλικρίνεια, τὸ ἀμετάβλητον φρόνημα, τὸ ἀδιάπτωτον θάρρος ἀποτυπώνονται μὲ βαθείας γραμμὰς ἐπὶ τοῦ προσώπου του. Αἱ εἰκόνες του μοῦ προξενοῦν πάντοτε βαθεῖαν αἰσθησιν, δὲν γνωρίζω ἐκφραστικωτέραν μορφήν.

Ὁ Φώσκολος εἶχε τὴν ἀδυναμίαν ν' ἀσχολῇται μὲ τὴν μορφήν του ². Δεκαεξαετῆς ἔγραφεν.

*A me gentile amabile
volto non diè natura...*

Ὑστερα ἀπὸ ἔτη ἔγραψε, κατὰ μίμησιν τοῦ Ἀλφιέρη, τὸ ἀκόλουθον σονέττον.

*Solcata ho fronte, occhi incavati, intenti;
crin fulvo, emunte guance, al dito aspetto,
tumidi labbri ed al sorriso lenti,
capo chino, bel collo e largo petto
Giuste membra, vestir mondo e negletto,
ratti i passi, i pensier, gli atti, gli accenti;
sobrio, umano, leal, prodigo, schietto,
avverso al nondo, avversi a mè gli eventi.
Tutor di lingua e spesso di man prode,
mesto sovente e solo, ognor pensoso,
pronto, iracondo, inquieto, tenace.*

* «Παναθήναια» 15 Δεκεμβρίου 1905

¹ Epistolario di Ugo Foscolo, vol. III σελ. 283

² Εἰς διαφόρους ἐπιστολάς του γράφει νύξεις περὶ τῆς μορφῆς του. Πρβλ.: Lettere inedite di Ugo Foscolo, σελ. 161, 309 καὶ Epistolario di Ugo Foscolo, τόμ. I. σελ. 18, 190, τόμ. II. σελ. 329, 558 καὶ τόμος III. σελ. 323 καὶ ἄλλαχοῦ.

Ὁ Φώσκολος εἴκοσι ἐτῶν.

*Di vizì ricco e di virtù, dò lode
alla ragion, ma corro ove al cor piace.
Morte sol mi darà fama e riposo.*

Εἰς τὴν Ἰταλίαν σφύζονται ἀρκετὰ προσωπογραφίαι του. Κάτωθι μιᾶς τούτων ἔγραψεν ὁ ποιητὴς τοὺς ἑλληνικοὺς τούτους στίχους:

*Μωμεῦνται δέ με πολλὰ
ὅμως κακοὶ ἢ δὲ καὶ ἐσθλοί,
μιμῆσθαι δ' οὐδεὶς ἀδύμων δύναται.*

Εἰς ἄλλην του εἰκόνα, τὴν ὁποῖαν ἀπέστειλε πρὸς τὴν κερκυραϊαν Ἰσαβέλλαν Θεοτόκη Ἀλβρίτση, ἔγραψε τὸ ἀκόλουθον δίστιχον:

*Ἐκ μὲν Μαιονίδαο τεδὸν κλέος οὐρανὸν ἵκει,
ἐκ δὲ Τάρων ἔσται σοὶ βίος ἀθάνατος.*

Ὁ Φώσκολος ἡγάπα μὲ παράφορον πάθος τὴν Ἰσαβέλλαν Θεοτόκη, τὴν ὁποῖαν ὁ Ἰππόλυτος Πινδεμόντης ὠνόμασε *saggia Isabella*. Ἡ Ἰσαβέλλα εἶχε ζωηρὸν πνεῦμα καὶ μεγάλην παιδείαν, ἐγκατεστάθη δὲ ἐν Βενετίᾳ, ὡς σύζυγος τοῦ βε-

νετοῦ Ἀντωνίου Μαρίν, ὀλίγα ἔτη πρὸ τῆς οἰκογενείας τοῦ Φωσκόλου. Ἐκεῖ ἔλαβεν εἰς δεῦτερον γάμον τὸν εὐγενὴ Ἀλβρίτσην, καὶ εἰς τὰς αἰθούσας τῆς συνηντᾶτο ἡ βενετικὴ ἀριστοκρατία τοῦ πνεύματος καὶ τοῦ γένους. Ἡ Ἰσαβέλλα ἐπαρηγόρει τὰς ὥρας τῆς ἀπελπισίας τοῦ ποιητοῦ. Εἰς μίαν ἐπιστολὴν του ἰταλικὴν πρὸς τὴν Ἰσαβέλλαν ὁ Φώσκολος παρεμβάλλει καὶ τὴν ἑξῆς ἑλληνικὴν φράσιν «*Καὶ θέλει σοὶ εἰπῶ σὲ ἀγαπᾶω μὲ ὅλην τὴν ψυχὴν μου*». Ἡ δὲ Ἰσαβέλλα ἀπῆντα πρὸς αὐτόν, «*Cai egò se agapáo polì, sebbene voi den me agapás tipotes*» ¹.

Ὁ ἔρως ὑπῆρξεν εἰς πάντα χρόνον ἐμπνευστὴς τῶν λαμπροτέρων ποιητικῶν συλλήψεων. Ὅπως τὸ πνεῦμα οὕτω καὶ ἡ καρδιά τοῦ Φωσκόλου δὲν ἠδύνατο νὰ μένῃ ἀργή. Ὁ Οὐγος εἶχε πολὺ πνεῦμα καὶ φλογερὸν χαρακτήρα, ἡ Ἰσαβέλλα μεγάλην ὠραιότητα καὶ εὐφυΐαν, καὶ αἱ δύο αὗται ψυχαὶ ἀπαξ συναντηθεῖσαι δὲν ἠδύναντο νὰ μείνουν ἀδιάφοροι. Αἱ σχέσεις των διειρηθήσαν στεναὶ ἐπὶ μακρὸν χρόνον καὶ ἡ φιλία των διήρκεσεν ὅσον καὶ ἡ ζωὴ των.

Ὁ Φώσκολος ἐλάτρευε τὸ κάλλος. Ἡ ὡραιότης ἦτο δι' αὐτὸν θεοσκεία.

Ὁ ποιητὴς ἡγάπησε καὶ ἐπόνεσε πολὺ εἰς τὸν δρόμον τῆς ζωῆς του. Ἡ καρδιά του ἐπληγώθη ἀπὸ τὰ βέλη τοῦ περωτοῦ θεοῦ καὶ ἡ ψυχὴ του μὲ μίαν σιγὴν ἐγκαρτέρησεν ὑπὲρ μείνεν ὅλας τὰς ἀπογοητεύσεις. Ἡ ἀγάπη αὕτη τοῦ Φωσκόλου, ὡς ἀδιάκοπος ἀνάγκη κάθε εὐγενοῦς ψυχῆς, μοῦ ἐνθυμίζει τὸν ἰταλικὸν στίχον:

Chi molto amò nel mondo è perdonato.

Ἡ αὐστριακὴ ἀστυνομία ἔτρεφε πάντοτε ὑπονοίας ἐπὶ τοῦ Φωσκόλου, ἐπαγρύπνει δὲ ἐπ' αὐτοῦ καθὼς προκύπτει ἐκ τοῦ ἀστυνομικοῦ τούτου ὑπομνήματος, ὑπὸ ἡμερομηνίαν 7 Σεπτεμβρίου 1814, τὸ ὁποῖον σφύζεται εἰς τὸ ἀρχαιοφυλακεῖον τοῦ Μιλάνου.

«Κάποιος Οὐγος Φώσκολος, ποιητὴς, καθηγητὴς, θερμοκέφαλος, ἄθεος, ἀνάγωγος, ἀνήθικος, Πρωτεὺς πολύμορφος, γλῶσσα ἄτιμος εἰς πάντα χρόνον, εἷς ἐκ τῶν ἀρχηγῶν τῆς φαντασίας ἡτῆς ἐξήγειρε, κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας τοῦ Ἀπριλίου, αὐτὰς τὰς συνοικίας ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας, ἀποπεμφθεὶς παρὰ τῆς κυβερνήσεως εὐρίσκεται εἰς Μιλάνον περιφερόμε-

¹ Πρβλ. C. A. Traversi. Di un amore di Ugo Foscolo. Milano 1883. σελ. 28-29

νος εἰς τὰ καφενεῖα. Ἀπολαμβάνει συντάξεως καθηγητοῦ καὶ στρατιώτου, χωρὶς νὰ κάμνῃ ποτὲ τίποτε. Εἶναι ἐκ τῶν Ἰονίων νήσων».

Δὲν ἦτο δυνατόν νὰ δημιουργηθοῦν πλέον ἄτιμοι καὶ ἀνυπόστατοι συκοφανταῖαι ἐναντίον τοῦ δυστυχοῦς ποιητοῦ. Τὸν Φώσκολον πάντοτε τὸν περιέβαλε τὸ σκότος καὶ ἡ παραγνώρισις, καὶ ὅμως εἶχε ψυχὴν ἰσχυράν, ἐκράτησε πάντοτε ἀνοικτοὺς τοὺς ὀφθαλμοὺς μέσα εἰς τὸ χάος τῶν συμφορῶν του καὶ ἐβάδισε κατ' εὐθείαν πρὸς τὴν ἀρετὴν. Ὁ Φώσκολος ὑπῆρξε μία ἀπὸ τὰς ἡρωϊκὰς ψυχὰς ὁποῦ ἐδημιούργησεν ἡ φύσις κατὰ καιροὺς.

Μετὰ τὴν πτώσιν τῆς ἐν Λομβαρδίᾳ προσωρινῆς κυβερνήσεως καὶ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς αὐστριακῆς ἐξουσίας, κατὰ τὸ 1815, ὁ Φώσκολος ἐγκατέλειψε τὴν Ἰταλίαν καὶ κατέφυγεν εἰς Ζυρίχην, ἐνθα ἐξήγησε διαβατήριον διὰ τὴν Ἀγγλίαν. Ἀλλὰ ὁ ἀγγλος πρέσβυς Κάνιγγ ὅστις εἶχε πληροφορηθῇ περὶ τῶν φιλελευθέρων αἰσθημάτων καὶ τῆς γενναιοψυχίας τοῦ Οὐγού, εἶπε πρὸς αὐτόν ὅτι ἡ παρουσία του εἰς Ἀγγλίαν, ὅπου ἐπρόκειτο περὶ τοῦ ζητήματος τῶν Ἰονίων νήσων, ἠδύνατο νὰ εἶναι ἀσύμφορος ¹. Τότε ἐκ Ζυρίχης μετέβη εἰς Γοττίνγην. Ἀγνωστος ἐταξείδευσεν ὅλην τὴν Ἑλβετίαν, μέχρι τοῦ Αὐγούστου τοῦ 1816. Ἐκεῖ ὁ Φώσκολος κατόκησεν εἰς τὸν ἐξοχικὸν οἰκίσκον ἐνὸς ἱερέως προτεστάτου. Τὰ πάγη τὸν ἐμπόδιζον νὰ ἐξερχεται. Ἐμενε κλεισμένος εἰς τὸ δωμάτιόν του, ὅπου κατελαμβάνετο ἀπὸ μίαν φοβερὰν ὀργήν, ἡ ἔμφυτος ὑπερηφάνεια ἐξυπνοῦσεν ἐντός του, καὶ «κινεῖται ὅπως ἡ ἄρκτος μέσα εἰς τὸν σιδηροῦν της κλωβόν, ἔγραφεν εἰς μίαν του ἐπιστολήν. Ἀπὸ τὰ παραθύρα μου κυττάζω τὴν ἀπείρον ἐρημίαν τῶν χιόνων, καὶ νομίζω ὅτι κυριαρχῶ ἐκ τοῦ ὕψους, καὶ αἱ σκέψεις μου τρέχουν μακρὰν» ².

Εὐρισκόμενος μόνος εἰς τὸ χιονισμένον ἐκεῖνο βουνὸν τῆς Ἑλβετίας ὁ Φώσκολος, κατὰ τὰς ἁγίας ἡμέρας τῶν Χριστουγέννων, ἐξόριστος καὶ πτωχὸς ἐδοκίμαζεν ὅλην τὴν θλίψιν τῆς ἐρημίας. Μὴ ἔχων χρήματα ἠναγκάζετο νὰ πηγαίνει περὶ εἰς τὰ περὶχωρὰ, μέσα εἰς τὰ χιόνια τοῦ χειμῶνος, διὰ νὰ πωλήσῃ τὰ δακτυλίδιά του ἢ ἄλλα πολύτιμα εἶδη του. Ἡ ἀπορία καὶ τὸ ἐρυθρὸν μετὰ τὸ ὁποῖον ἐπαρουσιάζετο ὁ δυστυχὴς ποιητὴς συχνάκις τὸν καθίστων ὑποπτον εἰς τοὺς ἀγοραστὰς, οἱ ὁποῖοι τὸν παρε-

¹ Epistolario di Ugo Foscolo, vol. II. σελ. 186.
² Epistolario, vol. II. σελ. 130.

κοντά στα πόδια της ένα πουλάκι σαν τὸ ψεσινό. Στα πόδια του ἦταν δεμένες κλωστίτσες, κλωστίτσες, κόκκινες, τριανταφυλλιές, πράσινες, καφεδιές, κίτρινες καὶ γαλάζιες. Καὶ σὰ λιγώτερες καὶ σὰν περισσότερες ἀπὸ ψὲς τῆς φαινότανε.

Τραβήχθηκε μὲ φρίκη. Μὰ τὸ μάτι δὲν μποροῦσε νὰ τὸ σηκώσῃ ἀπὸ 'κεῖνο τὸ πουλί, ποῦ εἶχε γουρλώσει τὰ μάτια. Κ' ἔτρεξε, τὸ πήρε στὰ χέρια. Τὸ κύτταξε, τὸ κύτταξε καὶ τοῦ ἔστριψε τὸν λαιμό. Μιὰ φωνίτσα ἔσβυσε στὸ λαρυγγά του καὶ τὸ αἷμα του τινάχθηκε στὰ ροῦχα τοῦ κοριτσιοῦ.

ΔΙΑΛΟΓΟΣ ΕΝΟΣ ΠΩΛΗΤΟΥ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΩΝ Μ' ΕΝΑΝ ΠΕΡΑΣΤΙΚΟΝ

ΠΩΛΗΤΗΣ

Ἡμερολόγια, ἡμεροδεῖκτες, τὰ νέα ἡμερολόγια. Ἀγαπᾶτε, κύριε, ἡμερολόγια;

ΠΕΡΑΣΤΙΚΟΣ

Ἡμερολόγια γιὰ τὸν καινούριον χρόνον;

ΠΩΛΗΤΗΣ

Ναὶ κύριε.

ΠΕΡΑΣΤΙΚΟΣ

Πιστεύεις πῶς θὰ εἶν' εὐτυχισμένος ὁ νέος χρόνος;

ΠΩΛΗΤΗΣ

Ὦ! ἔξοχότατε, βεβαιότατα.

ΠΕΡΑΣΤΙΚΟΣ

Ὅπως αὐτὸς ποῦ μᾶς ἐπέρασε;

ΠΩΛΗΤΗΣ

Πολὺ περισσότερο.

ΠΕΡΑΣΤΙΚΟΣ

Ὅπως ὁ προπερασμένος;

ΠΩΛΗΤΗΣ

Περισσότερο, περισσότερο, ἔξοχότατε.

ΠΕΡΑΣΤΙΚΟΣ

Σὰν ποιὸν ἄλλον χρόνον; Δὲν θὰ ἤθελες τάχα ὁ καινούριος χρόνος νὰ εἶνε σὰν ἓνα ἀπὸ τὰ τελευταῖα αὐτὰ χρόνια;

ΠΩΛΗΤΗΣ

Ὁχι κύριε, δὲν θὰ ἤθελα.

ΠΕΡΑΣΤΙΚΟΣ

Πόσες πρωτοχρονιές ἐπέρασαν ἀφότου πωλεῖς ἡμερολόγια;

ΠΩΛΗΤΗΣ

Θὰ εἶνε ὡς εἴκοσι χρόνια, ἔξοχότατε.

Ὑστερα ἔτρεξε πάνω κάτω, πήδησε, πήγε νὰ πνίξῃ τὶς γίδες ποῦ βέλαζαν, στὸ τέλος ἔβγανε τὸ ζουνάρι του καὶ τὸδεσε στὸ δένδρο θηλειὰ ὅσο ποῦ ἔφτανε. . . .

Ὑστερα ἀπὸ ὥρες ὁ πατέρας της, 'κεῖ ποῦ ἔτρεχε πρὸς τὰ ἐκεῖ, στάθηκε ξερός. Τὸ κορμάκι της τὸ σειοῦσεν ὁ ἄνεμος δῶ κεῖ, ἀπ' τὸ δένδρο κρεμασμένο.

Τὸ σπίτι τους ἦταν τὸ τελευταῖο, καὶ κανένας δὲ θὰ τὸν ἔβλεπε στὸν δρόμο ποῦ θὰ τὸ πήγαινε. Μὰ ὁ μπάμπρα Ἀγάλος θὰ ἔψελνε σὰν πάντα νεκρικά.

ΣΤΑΘΗΣ ΣΠΑΝΙΔΗΣ

ΠΕΡΑΣΤΙΚΟΣ

Πρὸς ποιὸν ἀπὸ τὰ εἴκοσι αὐτὰ χρόνια θὰ ἐπιθυμοῦσες νὰ ὁμοιάζε ὁ νέος χρόνος;

ΠΩΛΗΤΗΣ

Ἐγώ; δὲν ξέρω. . .

ΠΕΡΑΣΤΙΚΟΣ

Δὲν θυμᾶσαι κανένα χρόνον ἰδιαίτερος, ποῦ νὰ σοῦ ἐφάνη εὐτυχισμένος;

ΠΩΛΗΤΗΣ

Ὁχι βέβαια, ἔξοχότατε.

ΠΕΡΑΣΤΙΚΟΣ

Καὶ ὅμως ἡ ζωὴ εἶνε καὶ τι ὠραῖον. Δὲν εἶνε ἀλήθεια;

ΠΩΛΗΤΗΣ

Αὐτὸ ἐννοεῖται.

ΠΕΡΑΣΤΙΚΟΣ

Δὲν θὰ ξαναζοῦσες τὰ εἴκοσι αὐτὰ χρόνια, καὶ ὅλον τὸν ἄλλον καιρὸν ποῦ ἐπέρασε, ἀρχίζοντας ἀπὸ τὴν ἡμέραν τῆς γεννήσεώς σου;

ΠΩΛΗΤΗΣ

Ἄ! ἀγαπητέ μου κύριε, ἂς ἔδινε ὁ Θεός

ΠΕΡΑΣΤΙΚΟΣ

Μὰ ἂν εἶχες νὰ ξανακάμῃς τὴν ζωὴν ποῦ ἔκαμες, οὔτε ὀλιγώτερον οὔτε περισσότερο, μὲ ὅλας τὰς εὐχαριστήσεις καὶ τὰ βάσανα ποῦ ἐπέρασες;

ΠΩΛΗΤΗΣ

Αὐτὸ δὲν θὰ τὸ ἤθελα.

ΠΕΡΑΣΤΙΚΟΣ

Τί ζωὴν λοιπὸν θὰ ἤθελες νὰ ξαναζήσης; τὴν ζωὴν τοῦ πρίγκηπος, τὴν ζωὴν ποῦ κάμνω

ΠΕΡΑΣΤΙΚΟΣ

Ἔτσι θὰ ἤθελα κ' ἐγώ, ἂν ἐπρόκειτο νὰ ξαναζήσω τὴν ζωὴν μου κ' ἔτσι ὅλοι. Ἀλλὰ τοῦτο σημαίνει ὅτι ἡ τύχη ἕως αὐτὸν τὸν χρόνον ἔκακομεταχειρίσθη ὅλους. Καὶ εἶνε φανερόν ὅτι ὁ καθείς εἶνε τῆς γνώμης πῶς τὸ κακὸν ποῦ τοῦ ἔτυχε ἦτον περισσότερο καὶ βαρύτερον ἀπὸ τὸ καλόν· ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ ἔχῃ πάλι τὴν ἰδίαν ζωὴν μὲ ὅλο της τὸ καλὸν καὶ ὅλο της τὸ κακό, κανεὶς δὲν θὰ ἤθελε νὰ γεννηθῇ ἄλλη μία φορὰ. Ἡ ζωὴ ποῦ εἶνε ὁμορφο πρᾶγμα δὲν εἶνε ἡ ζωὴ ποῦ γνωρίζομεν, ἀλλ' ἐκείνη ποῦ δὲν γνωρίζομεν· ὄχι ἡ περασμένη ζωὴ, ἀλλὰ ἡ μέλλουσα. Μὲ τὸν νέον χρόνον, ἡ τύχη θὰ ἀρχίσῃ νὰ καλομεταχειρίζεται ἑσένα, ἐμένα καὶ ὅλους τοὺς ἄλλους καὶ θ' ἀρχίσῃ ἡ εὐτυχισμένη ζωὴ. Δὲν εἶν' ἔτσι;

ΠΩΛΗΤΗΣ

Ἄς ἐλπίσωμε.

ΠΕΡΑΣΤΙΚΟΣ

Λοιπὸν δεῖξε μου τ' ὠραιότερο ἡμερολόγιον ἀπὸ ὅσα ἔχεις.

ΠΩΛΗΤΗΣ

Ἴδού, ἔξοχότατε. Ἀξίζει τριάντα σολδιά.

ΠΕΡΑΣΤΙΚΟΣ

Πάρε τριάντα σολδιά.

ΠΩΛΗΤΗΣ

Εὐχαριστῶ, ἔξοχότατε. Καλὴν ἀντάμωσι. Ἡμερολόγια, νέοι ἡμεροδεῖκτες, ἡμερολόγια.

[Μετάφρ. Α. Κ.]

ΙΑΚΩΒΟΣ ΛΕΟΠΑΡΔΗΣ

ΤΟ ΙΕΡΟΝ ΚΗΠΑΡΙΟΝ — ΥΠΟ Α. ΜΠΑΙΚΛΙΝ

τήρουν με περίεργον βλέμμα από κεφαλής μέχρι ποδών.

Πρὸς τὴν Donna gentile, τὴν εὐγενῆ ἐκείνην γυναῖκα ἡ ὁποία περιέβαλλε με τὸσον εὐλικρινῆ ἀγάπην τὸν ποιητὴν κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἑξορίας καὶ τῶν σκληρῶν δοκιμασιῶν του, ἔγραφεν ὁ Οὐγὸς ἐκ Γοττίγγης τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1815.

« Δὲν ἔχω ἄλλην παρηγορίαν παρὰ νὰ κρατῶ τὴν πέναν εἰς τὸ χέρι μου. Ἐδῶ, με αὐτὸ τὸ ψῦχος ὅπου τὰ χιόνια ἔχουν ἀπολιθωθῇ, κλεισμένος εἰς τὸ δωμάτιόν μου, δὲν χαίρομαι παρὰ με τῶν πουλιῶν τὴν ὁλόχαρη καὶ σιγηλὴν συντροφίαν. Κάθε ἡμέραν τὸ πρωῒ, τὸ μεσημέρι καὶ τὸ ἀπόγευμα τοὺς ρίπτω τροφὴν ἔξω ἀπὸ τὰ γυαλιά, καὶ ἔρχονται ὅλα μαζί διὰ νὰ φάγουν. Καὶ ἂν ἐγὼ λησμονήσω, μοῦ κυποῦν με τὰ ράμφη των εἰς τὸ παράθυρόν μου. . . »¹

Ἡ εὐγενὴς ψυχὴ τοῦ ποιητοῦ, μέσα εἰς τὴν δυστυχίαν καὶ τὴν ἐγκατάλειψιν, ἐπαρηγορεῖτο με τὰ πτηνά. Δὲν εἶχε χάσει τὴν ἐλπίδα καὶ ἤθελε νὰ διατηρῇ τὸ γόητρόν του.

« Οὐτε ἐδέχθην, ἔγραφεν εἰς ἄλλην ἐπιστολήν του, οὔτε θὰ δεχθῶ τὸ παραμικρὸν βοήθημα, ἂν καὶ μοῦ προσεφέρθη ἀπὸ κάποιον. Ἐχω τὸ θάρρος μου, ἔχω τὸ παράδειγμα τῶσαν ἄλλων θνητῶν τοὺς ὁποίους ἂν δὲν δύναμαι νὰ μιμηθῶ εἰς τὰ συγγράμματα καὶ εἰς τὰς πράξεις, δύναμαι ὅμως νὰ τοὺς ἀκολουθήσω εἰς τὴν ἰδιωτικὴν ζωὴν. Ἐχω μαζί μου τὸν θεὸν καὶ τὴν συνειδήσιν μου ὅπου με ὁδηγοῦν »².

Εὐρισκόμενος ὁ Φώσκολος ἐν Ἑλβετίᾳ ἔλαβεν ἐπιστολὴν ἐκ μέρους τοῦ Καποδίστρια ὅστις διὰ μέσου τῆς ρωσικῆς πρεσβείας ἀνεζήτησε τὴν κατοικίαν τοῦ ποιητοῦ. Ἡ Ἑλβετία ἐθεώρει τότε ὡς εὐεργέτην τὸν ῥῶσον ὑπουργόν, ἡ δὲ φιλία του ὠφέλησεν ὅχι ὀλίγον τὸν ἐξόριστον Φώσκολον.

Ὁ Καποδίστριας ἐπεσκέφθη τὸν Φώσκολον ἐν Γοττίγγῃ κατὰ τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1815. Ὁ ποιητὴς, ἂν καὶ εὐρίσκετο εἰς οἰκονομικὰς δυσχερείας, δὲν ἐζήτησε παρ' αὐτοῦ τὴν παραμικρὰν βοήθειαν, τοῦ ἐσύστησε μόνον μερικὰς ὑποθέσεις οἰκογενειακάς, καθὼς φαίνεται ἐξ ἐπιστολῆς του πρὸς τὴν οἰκογένειαν³.

Ὁ Καποδίστριας βλέπων τὴν δύσκολον θέσιν τοῦ ποιητοῦ, τὸν συνεβούλευσε νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ εἰς Ρωσσίαν, ἀλλ' ἐκεῖνος ἠρνήθη νὰ ἐγκαταλείψῃ τὰς φιλελευθέρους ἰδέας καὶ ἀρ-

¹ Epistolario, vol. II. σελ. 119.

² Epistolario di Ugo Foscolo, vol. II. σελ. 123.

³ Epistolario, vol. II. σελ. 151.

χάς του. Ὁ Καποδίστριας τότε τοῦ ὑπεσχέθη νὰ φροντίσῃ περὶ τῶν συμφερόντων του ἐν Ἑπτανήσῳ¹.

Ὁ Φώσκολος περιεπλανήθη εἰς ὅλην τὴν Ἑλβετίαν καὶ πολλὰς νύκτας ἠναγκάζετο νὰ φεύγῃ ἀπὸ τὰ ξενοδοχεῖα φοβούμενος μὴ φανῇ ὑποπτος ὡς ξένος².

Εἰς τὴν ἑξορίαν ὁ Φώσκολος ἐπεθύμησε τὸν Ἀνδρέαν Κάλβον, καὶ ἔγραψεν εἰς τοὺς ἐν Ἑλβετίᾳ φίλους ὅπως τὸν παρορμήσουν νὰ ὑπάγῃ. « θὰ με ἔχῃ διδάσκαλον, φίλον καὶ ἀδελφόν. . . Δὲν θὰ τοῦ λείψῃ τίποτε, ἢ θὰ τοῦ λείψῃ μόνον ὅτι θὰ λείψῃ καὶ εἰς ἐμέ. . . »

Οἱ δύο Ζακύνθιοι ποιηταὶ εἶχον συνδεθῇ ἀπὸ τοῦ 1812 ἐν Φλωρεντίᾳ. Ὁ Κάλβος τότε ἔγραψεν, εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Φωσκόλου, ὅπου εἶχε κατοικήσει, δύο τραγωδίας εἰς τὴν ἰταλικὴν γλῶσσαν. Ὁ Φώσκολος διέκρινε τὴν δξύτητα τοῦ πνεύματός του καὶ ἔκτοτε τὸν περιέβαλε με πατρικὴν μέριμναν καὶ τὸν παρώρμησε νὰ μελετήσῃ τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν φιλολογίαν.

Ἐπεθύμει νὰ τὸν συνδράμῃ ἀλλὰ δὲν τοῦ τὸ ἐπέτρεπον τὰ χρηματικὰ μέσα. Διὰ τοῦτο ἐνήργησεν ὅπως ἡ Ζάκυνθος τὸν βοηθήσῃ εἰς τὰς σπουδὰς του ἐπὶ πενταετίαν δι' ἐτησίου ἐπιδόματος, δὲν τὸ κατώρθωσεν ὅμως.

Τὸν Ἰούνιον τοῦ 1816 ὁ Κάλβος μετέβη εἰς Ζυρίχην πρὸς συνάντησιν τοῦ Φωσκόλου. Εἰς τὴν οἰκίαν ὅμως ὅπου κατῴκει ὁ παῦρος ποιητὴς, δὲν εἶδον με εὐχαρίστησιν τὴν ἀφίξιν τοῦ Κάλβου. Δὲν ἠῤῥξησαν καθόλου τὴν χορηγουμένην τροφὴν καὶ ὁ Φώσκολος ἐμοιράζετο με τὸν φίλον του τὸν ὀλίγον ἄρτον³.

Ἀργότερον ὁ Κάλβος ἐν Ἀγγλίᾳ διὰ τῆς ὑποστηρίξεως τοῦ Φωσκόλου ἤρχισε νὰ παραδίδῃ μαθήματα ἰταλικῆς καὶ νὰ ἐκδίδῃ διδακτικὰ βιβλία. Ἡ φιλία αὕτη τῶν δύο Ζακύνθιων ποιητῶν δὲν διετερήθη μέχρι τέλους τῆς ζωῆς των. Ὁ Κάλβος ἅμα ἔγινεν ἀνεξάρτητος οἰκονομικῶς, ἐλησμόνησε τὸν Φώσκολον καὶ τὸν ἐγκατέλειψε κατὰ τὰς ἡμέρας τῶν σκοτεινότερων του συμφορῶν⁴.

Τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1816 ἔφθασεν ὁ Φώσκολος εἰς τὸ Λονδίνον, ὅπου πρὸ πολλοῦ εἶχε

¹ Epistolario, vol. II. σελ. 162 καὶ Lettere Inedite di Ugo Foscolo, σελ. 141.

² Epistolario, vol. II. σελ. 162.

³ Epistolario, vol. II. σελ. 247.

⁴ Epistolario di Ugo Foscolo, vol. III. σελ. 329, 402.

προπορευθῇ ἡ φιλολογικὴ του φήμη¹. Ἐκεῖ συνεδέθη διὰ φιλίας με ἐξέχοντα τοῦ Λονδίνου πρόσωπα, με ποιητὰς, πολιτικοὺς καὶ πλουσίους. Λόρδοι καὶ ἄνθρωποι τῶν γραμμάτων τὸν ἐπεσκέπτοντο εἰς τὴν πενιχρὰν του κατοικίαν. Ἡ πενία ὅμως συνεταξίδευσε μαζί του καὶ δὲν ἠθέλησε νὰ τὸν ἐγκαταλείψῃ οὐδὲ εἰς τὸ Λονδίνον. Κατὰ τὸν Μάρτιον τοῦ 1817 ἔλαβεν ἐκ Ζακύνθου ἑκατὸν χρυσὰ λουδοβίκια, με τὰ ὁποῖα συνετηρήθη μέχρι τοῦ Δεκεμβρίου. Κατόπιν ἄλλος Ἑπτανήσιος διαμένων ἐν Λονδίνῳ αὐτορμήτως προσέφερεν εἰς τὸν δυσπραγοῦντα ποιητὴν ἄλλα πεντήκοντα λουδοβίκια, διὰ τῶν ὁποίων « ἐφτωχοζοῦσε » κατὰ τὴν ἑκφράσιν του².

Τὴν 27 Ἰουνίου 1817 ἔφθασαν εἰς Λονδίνον οἱ πληρεξούσιοι βουλευταὶ τῶν Ἰονίων νήσων, ὁ Ἀ. Θεοτόκης τῆς Κερκύρας, ὁ Βίκτωρ Καρίδης τῆς Κεφαλληνίας καὶ ὁ Διονύσιος Βούλτσος, ἑξάδελφος τοῦ Φωσκόλου, τῆς Ζακύνθου, οἱ ὁποῖοι ἤρχοντο νὰ παρουσιάσουν, εἰς τὸν κυβερνῶντα πρίγγιπα, τὸ νέον σύνταγμα τῶν Ἰονίων Νήσων ὅπως εἶχε προταθῇ ὑπὸ τοῦ ἀρμοστοῦ Μαϊτλανδ. Ὁ Φώσκολος τότε πολὺ ἐβοήθησε τὸν ἑξάδελφόν του Βούλτσον πρὸς διεξαγωγὴν τῆς ἀποστολῆς του. Ὅταν δὲ περὶ τὸ τέλος τοῦ Αὐγούστου τοῦ ἰδίου ἔτους ἐπρόκειτο νὰ ἐπιστρέψουν οἱ ἀντιπρόσωποι εἰς τὴν Ἑπτανήσον, ὁ Φώσκολος ἐσκέπτετο νὰ μεταβῇ μαζί με τὸν Βούλτσον εἰς τὴν Ζάκυνθον, ἀλλὰ δὲν τὸ ἀπεφάσισε, καὶ ἠρκέσθη μόνον νὰ τοῦ συστήσῃ μερικὰς ὑποθέσεις του ἐν Ἑπτανήσῳ, καὶ αὐτὸς νὰ περιμένῃ ἐν Λονδίνῳ.

Κατὰ τὸν Μάϊον τοῦ ἰδίου ἔτους 1817 ὁ Φριδερίκος Νόρθ λόρδος Γκίλφορντ ὅστις ὑπῆρξεν ἔνθερμος ὑποκινητὴς τῆς δημοσίας ἐκπαίδευσως ἐν Ἑπτανήσῳ, ἰδρύσας τῷ 1819 τὸ πανεπιστήμιον τῆς Κερκύρας, εὐρίσκετο ἐν Λονδίνῳ. Πληροφορηθεὶς ὁ Φώσκολος ὅτι ἐπρόκειτο νὰ κατέλθῃ εἰς τὴν Ἑπτανήσον πρὸς ἵδρυσιν πανεπιστημίου, ἀπέστειλε πρὸς αὐτὸν ὑπόμνημα ὑπὸ τὸν τίτλον « Ἰδεαὶ ἐπὶ τῆς δημοσίας ἐκπαίδευσως ἐν Ἑπτανήσῳ »³. Ἐκ τοῦ ὑπομνήματος τούτου προκύπτει ἡ ἀγάπη καὶ τὸ ἐνδιαφέρον τὸ ὁποῖον εἶχεν ὁ ποιητὴς διὰ τοὺς συμπολίτας του. Ἐκ τοῦ τρόπου δὲ δι' οὗ ὁμιλεῖ περὶ τῆς Ἀγγλίας καταφαίνεται πόσον

¹ Prose Politiche di Ugo Foscolo, Firenze. 1850. σελ. 458.

² Epistolario vol. II. σελ. 295.

³ Epistolario, vol. II. σελ. 302-308, Idee sulla pubblica educazione nelle Isole Jonie. Τὸ πρωτότυπον τῆς μικρᾶς ταύτης διατριβῆς ὁ Φώσκολος ἔγραψε γαλλιστί.

ἀδίκως ἡ ἀγγλικὴ κυβέρνησις τὸν ἐθεώρει ὄργανον τῆς Ρωσσίας ἐνεκεν τῆς φιλίας τὴν ὁποῖαν εἶχεν ὁ ποιητὴς μετὰ τοῦ κόμητος Καποδίστρια.

Τὸν Ἰούλιον τοῦ 1817 ἔγραψεν ἐκ Λονδίνου πρὸς τὸν λόρδον Holland εἰς Βρυξέλλας, « Ἐγὼ πηγαίνω εἰς τὰς Ἰονίους νήσους, σταθερὸς εἰς τὰς ἀρχικὰς μου ἰδέας, ἀλλὰ μακρὰν πάσης πολιτικῆς μερίδος. Δὲν δύναμαι καὶ δὲν ἠξεύρω νὰ φανῶ με ἄλλον τρόπον ὠφέλιμος εἰς τὴν Ἑπτανήσον καὶ εἰς τὴν Ἀγγλικὴν κυβέρνησιν, παρὰ ἐνασχολούμενος με τὸ Πανεπιστήμιον καὶ με τὰς σπουδὰς. Καὶ εἶμαι βέβαιος ὅτι δὲν θὰ εἶναι ἐπαχθὲς εἰς τὸν λόρδον Γκίλφορντ νὰ εὐρεθῶ ἐν Ἑλλάδι ἀκριβῶς καθ' ὃν χρόνον θὰ σχηματίσῃ ἐν Λύκειον »¹.

Ὁ Φώσκολος ἔτρεφε τὴν ἐπιθυμίαν νὰ μεταβῇ εἰς Ζάκυνθον ἀπὸ τοῦ 1813, ὅτε εὐρίσκετο ἀκόμη ἐν Ἑλλάδι καὶ ἔγραψεν. « Ἐν περιπτώσει γενικῆς δουλείας ἐν Ἑλλάδι, θὰ περάσω τὴν θάλασσαν καὶ θὰ ὑπάγω νὰ προσφέρω τὸ ὑπόλοιπον τῆς ζωῆς μου εἰς τὴν μητρικὴν μου Ζάκυνθον »².

Κατὰ τὸ ἔτος 1816 εὐρισκόμενος ὁ ποιητὴς ἐν Ἑλβετίᾳ εἶχε ζητήσῃ παρὰ τῆς μητρὸς του ἐν πληρεξούσιον ὅπως ἐνεργήσῃ τὴν πώλησιν τῆς μικρᾶς περιουσίας των ἐν Ζακύνθῳ. « Ἄν δὲν δυνηθῶ μακρόθεν, ἔγραψε, νὰ φέρω εἰς πέρας τὴν πώλησιν, θὰ μεταβῶ εἰς τὴν Ζάκυνθον καὶ ἴσως ἡ παρουσία μου ὠφελήσῃ περισσότερον τῆς ἐπιστολογραφίας μου »³.

Κατὰ τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1816 ἐτοιμαζόμενος ὁ Οὐγὸς ἐκ Γοττίγγης τῆς Ἑλβετίας νὰ μεταβῇ εἰς Λονδίνον ἔγραψε πρὸς τὸν ἑξάδελφόν του Σπυρίδωνα Ναράντζην⁴ εἰς Βενετίαν, « Ἐπρωτιμοῦσα νὰ ὑπάγω εἰς τὴν Ζάκυνθον, ἀλλὰ — οὔτε ἀντάξιον ἐμοῦ εἶναι οὐδὲ ὠφέλιμον θὰ μοῦ ἀποβῇ, νὰ ἀποβιβασθῶ ἐκεῖ λέγων: Ἰδοὺ με δῶστε μου ψωμί. Διὰ τοῦτο σκεπτομαι νὰ γράψω μίαν ἐγκύκλιον ἐπιστολὴν πρὸς τοὺς φίλους μας ἡ ὁποία νὰ σταλῇ εἰς διάφορα μέρη ἐπανειλημμένως. Ἐκτὸς τούτου θὰ σᾶς στείλω μίαν ἐπιστολὴν διὰ τὸν Διονύσιον Βούλτσον ἐν τῇ ὁποίᾳ θὰ τοῦ ἐκθέσω τί μοῦ φαίνεται ὠφέλιμον διὰ τὴν πατρίδα καὶ δι' ἐμέ. . . »⁵.

Κατὰ τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1817, ἀπέθανεν ἐν Βενετίᾳ ἡ μήτηρ τοῦ Φωσκόλου. Ὅταν τοῦ ἀν-

¹ Epistolario vol. II. σελ. 315.

² Epistolario vol. I. σελ. 530.

³ Epistolario vol. II. σελ. 175.

⁴ Ὁ Ναράντζης ἦτο γενικὸς πρόξενος τῆς Ρωσσίας ἐν Βενετίᾳ. Ἡ οἰκογένειά αὐτὴ σφύζεται ἐν Ζακύνθῳ.

⁵ Epistolario vol. II. σελ. 219.

ηγγέλθη ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ του ὁ θάνατος τῆς μητρὸς των, ὁ ποιητὴς εὐρέθη ἐκμηδενισμένος ὑπὸ τὸ κτύπημα τοῦτο τῆς τύχης.

Μετὰ τὸν θάνατον τῆς μητρὸς του ἐκ νέου ἐπανῆλθεν εἰς τὸν νοῦν του ἡ ἰδέα νὰ μεταβῇ εἰς Ζάκυνθον, τότε μάλιστα ἐπρόκειτο καὶ διὰ τὴν κληρονομίαν ἑνὸς θείου τοῦ ποιητοῦ ἀποθανόντος ἐν Ἑπτανήσῳ. Ἡμέραν ὅμως τινὰ ἱππεύων κατεκρημνίσθη καὶ ἔπαθεν ἐξάρθρῳσιν τῆς κνήμης. Καὶ πάλιν τότε ἐγκατέλειψε τὴν ἰδέαν νὰ μεταβῇ εἰς τὴν πατρίδα του. Μελαγχολικός, ἀνήσυχος καὶ ἀσθενής, μὲ τὴν ἐντύπωσιν τοῦ θανάτου τῆς μητρὸς του ἐπέρασεν ἀρκετοὺς μῆνας μέσα εἰς τὴν σιγὴν τῆς ἀπελπισίας του.

Ἐγραψε τότε πρὸς τὴν φίλην του κόμησσαν Δ' Ἀλβάνυ, «θὰ ὑπάγω εἰς τὴν Ἑλλάδα διὰ οἰκογενειακὰς μου ὑποθέσεις, ἐξ αἰτίας τοῦ θανάτου τῆς μητρὸς μου καὶ διὰ νὰ ἐπισκεφθῶ καὶ διατρέξω τὴν Πελοπόννησον, ὅπως χαιρετήσω τὰς Ἀθήνας, τὴν Σπάρτην καὶ τὰς Θήβας ἐνόσῳ μοῦ ἐναπομένει ζωὴ καὶ δύναμις νὰ ταξειδεύσω»¹.

Τὰ ὠραῖα καὶ συχνὰ αὐτὰ ὄνειρα τοῦ Φωσκόλου δὲν ἔμελλε νὰ πραγματοποιηθοῦν ποτέ. Ἐπεθύμει ὁ ποιητὴς νὰ ἐπανίδῃ τὴν μητρικὴν του γῆν, τὸν τόπον ὅπου εἶδε πρῶτην φορὰν τὸ φῶς τοῦ ἡλίου. Πάντοτε ἔθρεψεν εἰς τὰ βάρη τῆς ψυχῆς του τὴν κρυφὴν ἐλπίδα νὰ ἐπανίδῃ τὴν Ζάκυνθον.

..... l'isole
che col selvoso dorso
rompono agli Euri
e al grande Jonio il corso....
Ebbi in quel mar la culla.

Εἰς τὸ ποίημά του αἱ Χάριτες ὁ ποιητὴς γράφει στίχους λατρείας καὶ θαυμασμοῦ διὰ τὴν ἀνθοστεφῇ νῆσον ἣτις καθρεπτίζεται εἰς τὰ διαυγῇ νερὰ τοῦ Ἰονίου κύματος.

Salve Zacinto! All' antenoree prode,
de' santi Lari ideì ultimo albergo
e de' miei padri, darò i carmi e l'ossa,
e a tè i pensier; chè pñamente a queste
Dee non favella ch' la patria oblià.
Sacra città è Zacinto! Eran suoi templi,
era ne' colli suoi l' ombra de' boschi
sacri al tripudio di Diana e al coro...

Bella è Zacinto! A lei versan tersori
le angliche navi, a lei dall' alto manda
i più vitali rai l' eterno sole;

¹ Epistolario di Ugo Foscolo, vol. II. σελ. 319.

limpide nubi a lei Giove concede,
e selve ampie d' ulivi, e liberali
i colli di Lìeo; rosea salute
spirano le aure, del felice arancio
tutte odorate, e dei perpetui cendri.

Διὰ τὴν ὠραίαν Ζάκυνθον ὁ Ἰωσήφ Πέγκιο, εἰς ἐκ τῶν φίλων τοῦ Φωσκόλου καὶ βιογράφος αὐτοῦ, γράφει τὰ ἑξῆς:

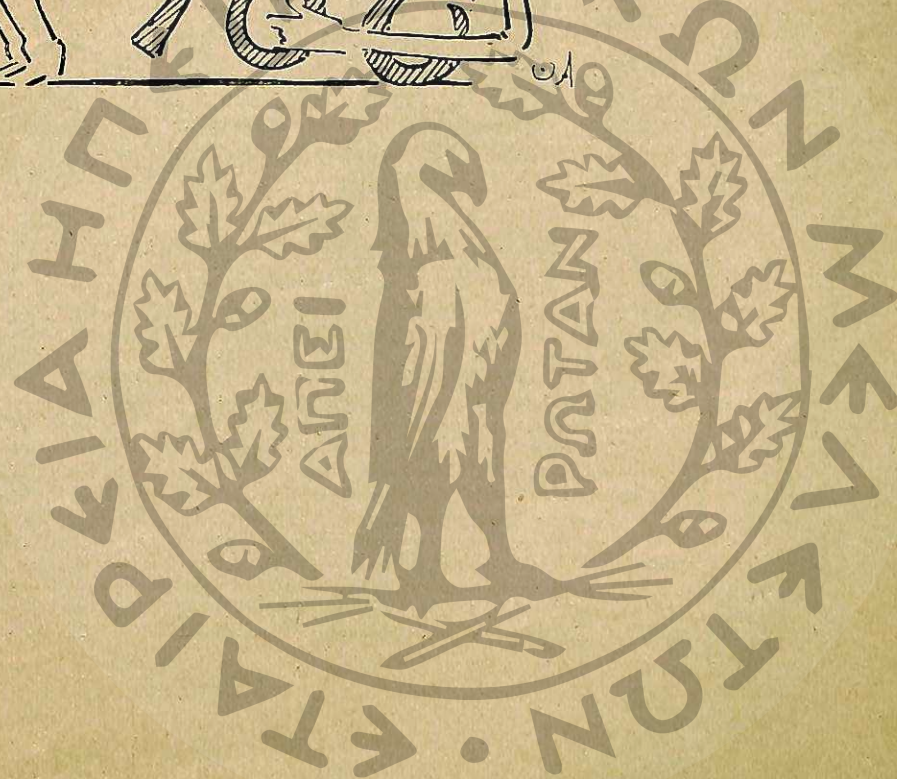
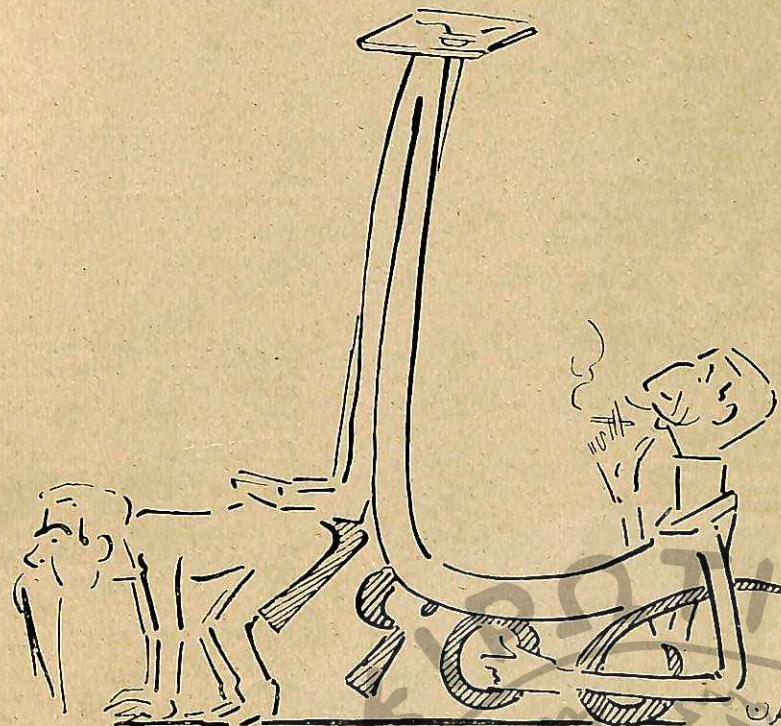
«Ὅσοι ἀναγινώσκουν τὰς ὠραίας περιγραφὰς τῆς Ἑπτανήσου, μὲ τὰ δάση τῶν πορτοκαλεῶν, τῶν ἐλαιῶνων, τῶν καρποφόρων δένδρων, φθονοῦν τοὺς εὐτυχίσαντας νὰ γεννηθοῦν κάτω ἀπὸ τὸν εὐλογημένον αὐτὸν οὐρανόν. Δὲν γνωρίζουν ὅμως ὅτι ὅλα αὐτὰ τὰ ὠραῖα πράγματα δηλητηριάζονται ἀπὸ τὴν πνοὴν τῆς τυραννίδος καὶ ὁ κάτοικος ἐκεῖνος, ὅστις δὲν ἀσπάζεται τὴν πτέρναν τοῦ κατακτητοῦ, ὑποχρεοῦται νὰ ἐξορισθῇ. . . . Τοιαύτη ἦτο ἡ τύχη τῆς Ζακύνθου ὅταν ἐγεννήθη ὁ Φώσκολος. Ὁ ποιητὴς δύναται νὰ ψάλλῃ τοὺς ὕμνους του εἰς τοὺς ἐλαιῶνας καὶ τὰ δάση τῶν πορτοκαλεῶν, ἐν τούτοις δὲν ἦσαν τόποι πλέον τυραννόμενοι καὶ ἀθλιέστεροι ἀπὸ τὰς Ἰονίους νήσους ὑπὸ τὴν Βενετίαν. Ἐδιοικοῦντο ὑπὸ τῆς Βενετικῆς Πολιτείας, ὑπὸ τῶν μυσσαροτέρων δηλονότι νόμων. . . Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐν Ζακύνθῳ δὲν ὑπῆρχον οἰκοδομήματα, οὔτε ὁδοί, οὔτε δημόσια σχολεῖα. Οἱ ὑπὸ τῆς Βενετίας ἀποστελλόμενοι προβλεπταὶ ἐφρόντιζον πῶς ν' αὐξήσουν τὸν γλίσχρον μισθόν των μὲ τὰ ἐκτατά κέρδη, τὰ ὁποῖα τοὺς ἐπέτρεπε νὰ λαμβάνουν ἢ κυβερνήσεις των. Τὰ ἐγκλήματα ἦσαν τόσον συχνὰ καὶ ἀτιμώρητα, ὥστε δὲν παρήχθετο ἡμέρα χωρὶς νὰ βαφῇ δι' αἵματος. Οἱ εὐγενεῖς διετήρουν μπράβους, ἐτοίμους εἰς ἐν μόνον σχῆμά των νὰ δολοφονήσουν. . . »¹.

Εἶναι ἀληθὲς ὅτι οἱ χρόνοι ἐκεῖνοι ἦσαν σκοτεινοὶ εἰς τὴν Ἑπτανήσον, ὅχι ὅμως ὥς τοὺς περιγράφει ὁ Πέγκιο, μὲ τόσην ὑπερβολὴν καὶ μὲ τὰ μελανώτερα χρώματα. Εἰλικρινεῖς τῆς ἱστορίας μελετηταὶ πρέπει νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι ἡ Ἑπτανήσος πολλὰ ὠφελήθη παρὰ τῆς Βενετίας. Ἡ τότε κραταῖα κυρίαρχος τῆς θαλάσσης ἀνέπτυξεν εἰς τὰς Ἰονίους νήσους ἕνα πολιτισμόν, ὅστις διετηρήθη ἐπὶ μακρόν καὶ μόλις πρὸ τινων ἐτῶν ἤρχισε νὰ παρακμάζῃ.

[Ἀκολουθεῖ]

MAPINOS ΣΙΓΟΥΡΟΣ

¹ Βλέπε: Vita di Ugo Foscolo, scritta da Giuseppe Pecchio. Lugano MDCCCXXXIII, σελ. 15-18. Ὁ βιογράφος οὗτος τοῦ Φωσκόλου, ἂν καὶ ὑπῆρξε φίλος προσωπικὸς τοῦ ποιητοῦ, εἶναι ἀνείλικρινής συνήθως καὶ οὐχὶ σπανίως στρεβλώνει τὴν ἀλήθειαν.

ΤΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ

ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ

ΤΩΝ «ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΩΝ»

ΥΠΟ ΤΟΥ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΟΥ Α. Σ. ΑΡΒΑΝΙΤΟΠΟΥΛΟΥ

Μάθημα ἕκτον. — Πραξιτέλης καὶ Δύσιππος

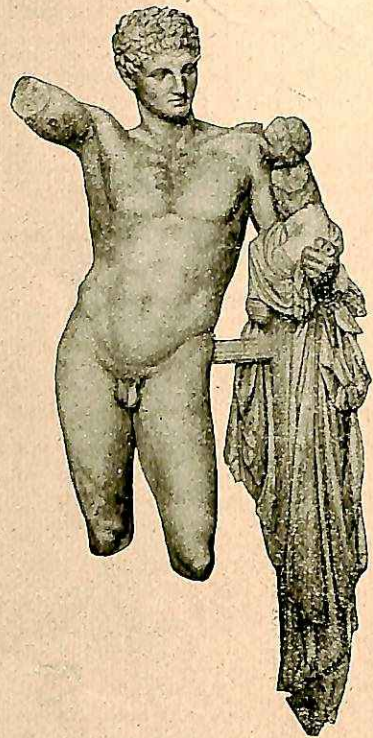
ΜΕ τὰ δύο αὐτὰ μεγάλα ὀνόματα κλείεται ἡ ἀκμὴ τῆς Ἑλληνικῆς Πλαστικῆς· διότι οἱ δύο οὗτοι καλλιτέχνη ἀνήγαγον εἰς τὸ ὑψιστον σημεῖον ἀκμῆς τὰς σχολὰς τῶν, ὁ μὲν Πραξιτέλης τὴν Ἀττικὴν, ὁ δὲ Δύσιππος τὴν Ἀργεοισικὴν ἀνέπτυξαν ὅλα τὰ ὑπολειπόμενα στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα ἀφῆκεν ὁ Φειδίας καὶ ὁ Πολύκλειτος, καὶ ἔλυσαν ὅλα τὰ καλλιτεχνικά προβλήματα.

Ὁ Πραξιτέλης κατάγεται ἐκ καλλιτεχνικῆς οἰκογενείας, καὶ κατὰ τὴν νεωτέραν ἐκφρασιν, ἔχει ἐντός του τὸ καλλιτεχνικὸν τάλαντον ἐκ κληρονομικότητος. Ἡ δρᾶσις του κεῖται μεταξὺ 365 καὶ 335 π. Χ., εἶναι δὲ τὸ τέκνον τῆς Τύχης ὁ καλλιτέχνης οὗτος, διότι, ἐκτός τοῦ ὅτι ἡ ἀρχαιότης ἀναφέρει μὲ θαυμασμόν, ὁ ὁποῖος φθάνει μέχρι ῥομαντικότητος καὶ μυθικῆς υπερβολῆς ἐνίοτε, περισσότερα ἔργα αὐτοῦ ἀπὸ κάθε ἄλλον καλλιτέχνην, ἐκτός τοῦ ὅτι πλείστα ἀντίγραφα πολυαριθμῶν ἔργων αὐτοῦ ἰδίως ἐσώθησαν μέχρι σήμερον, εὐρέθη καὶ πρωτότυπον ἔργον αὐτοῦ μόνου, βέβαιον καὶ ἀσφαλές, ὁ Ἔρμης τῆς Ὀλυμπίας, ἐνθὺς μὲ τὴν ἐναρξιν τῶν μεγάλων ἀνασκαφῶν τῆς Γερμανικῆς Σχολῆς τῷ 1877· ἀκόμη δὲ καὶ τὸ ὥραιον τοῦτο ἔργον ἠνυόθη ὑπὸ τῆς Τύχης καὶ εἰς αὐτὴν τὴν πῶσιν του, διότι ὅταν ἐπεσεν ἐκαλύφθη ὑπὸ τῆς ἄμμου τοῦ Ἀλφειοῦ, οὕτω δὲ διεσώθη ἀλώβητον τὸ πλείστον τοῦ ἀνὸ σώματος καὶ ἰδίως ἡ κεφαλὴ, ἡ ὁποία ὡς ἔδρα τοῦ πνευματικοῦ βίου, μᾶς ἐνδιαφέρει ἐξαιρετικῶς.

Ἡ ἀρχαιότης δὲν ἐθαύμασε τὸν Ἔρμην μόνον μὲ ὀλίγας λέξεις τοῦ Πανσανίου μᾶς τὸν παρέδωκε: «χρόνῳ δὲ ὕστερον καὶ ἄλλα ἀνέθεσαν ἐς τὸ Ἡραῖον (ἐνν. Ἡλείῳ) Ἐρμῆν λίθον. Διόνυσος δὲ φέρεται νῆπιον, τέχνη δὲ ἐστὶ Πραξιτέλους». Ἡ περιγραφή εἶναι πολὺ ἐκφραστικὴ διὰ τὸν ἀναγνωρίσωμεν, τὸ δὲ «τέχνη» δὲν σημαίνει ἀμφιβολίαν περὶ τοῦ ἂν κατασκευάσῃ πράγματι ὑπὸ τοῦ Πραξιτέλους ὁ Ἔρμης ἀλλ' ὅτι δὲν ἔφερε τὴν ὑπογραφὴν τοῦ καλλιτέχνου, ἀλλ' ἦτο γνωστόν ἐκ τῶν ἀρχείων τῆς Ὀλυμπίας καὶ ἐκ παραδόσεως ὡς βέβαιον ἔργον τοῦ Πραξιτέλους.

Ὁ Ἔρμης παρίσταται εἰς ὅλην τὴν ἀκμὴν, τὴν ὥραιότητα καὶ τὴν εὐγένειαν τῶν μελῶν του, κρατῶν ἐλαφρῶς, καὶ χωρὶς νὰ αἰσθάνεται βάρος, τὸν μικρὸν Διόνυσον, τὸν ὁποῖον περιεμάζευσεν κάπου ὁ φιλάνθρωπος θεός, ἐγκαταλείμμενον μετὰ τὴν δευτέραν του γέννησιν ἐκ τῆς κνήμης τοῦ Διός, καὶ τὸν φέρει νὰ τὸν παραδώσῃ εἰς τὰς Νύμφας διὰ τὰ περαιτέρω.

Τὸ βάδισμά του εἶναι τὸ εἰσαχθὲν ὑπὸ τοῦ Πολύκλειτου εἰς τὴν Ἀμαζόνα, καὶ δηλώνει τέρμα κινήσεως, ὡς εἰς ἐκείνην. Ὑπονοεῖται λοιπὸν ὁ Ἔρμης ἐνώπιον τῶν Νυμφῶν, ὀρίσας τὴν χλαμύδα του ἐπὶ τινὸς ξηροῦ στελέχους, στηριχθεὶς ἐλαφρῶς εἰς αὐτὸ καὶ ἐτοιμαζόμενος νὰ παραδώσῃ τὸ παιδίον, τὸ ὁποῖον μὴ θέλον νὰ ἀποσπασθῇ ἀπὸ τὸν καλὸν του προστάτην, τείνει νὰ τὸν περιπτυχθῇ εἰς τὸν λαμόν, ἐκφράζον τὴν ἐγγνωμοσύνην καὶ ἀγάπην του· τὸ σῆμα τοῦτο εἶναι πολὺ ὥραιον καὶ φυσικόν, συμβαίνει δὲ πάντοτε εἰς τὰ μικρὰ παιδιά, ὅταν τὸ ἀγαπητὸν πρόσωπον, τὸ ὁποῖον τὰ κρατεῖ, θέλει νὰ τὰ παραδώσῃ

Ἔρμης τοῦ Πραξιτέλους. — Ὀλυμπία. — Μαρμαρίνον πρωτότυπον.

εἰς τινὰ ἄγνωστον. Δὲν φαίνεται λοιπὸν πιθανὴ ἡ κοινὴ ἰδέα ὅτι ὁ Ἔρμης παίζει μετὰ τὸν Διόνυσον, κρατῶν σταφυλὴν ἢ κρόταλον μετὰ τὴν δεξιάν, πρὸς τὸ ὁποῖον τείνει τὰς χεῖρας ὁ Διόνυσος, τὸ τοιοῦτον θὰ ἦτο ἀνάξιον τοῦ Πραξιτέλους καὶ τῆς ἐν γένει ἐπιβολῆς καὶ σημασίας τοῦ ἔργου του. Ὁ Ἔρμης πιθανῶς δὲν κρατεῖ τίποτε, ἀλλ' ὑψώνει τὴν χεῖρα ὡς σημεῖον συνομιλίας μετὰ τὰς Νύμφας.

Τοιοτοτρόπως καὶ ἡ συμμετρία πλουτίζεται, καὶ συγκεντρώνονται αἱ γραμμαὶ εἰς τὴν ἐμπροσθίαν ὄψιν τοῦ Ἔρμου, τὸ δὲ ἐπιβαλλόμενον ἐκ τεχνικῶν λόγων στηρίγμα ἔχει ἐσωτερικὴν σχέσιν μετὰ τὸ ὅλον ἔργον, ἀποτελοῦν ἀναπόσπαστον μέρος αὐτοῦ. Μία παραβολὴ πρὸς τὴν Εἰρήνην τοῦ Κηφισοδότου, πατρὸς ἢ πρεσβυτέρου ἀδελφοῦ τοῦ Πραξιτέλους, ἡ ὁποία παρίσταται εἰς τὸ αὐτὸ σχῆμα, δεικνύει τὴν ὑπεροχὴν τοῦ Ἔρμου καὶ τὴν εὐφυίαν καὶ δύναμιν τοῦ κατασκευάσαντος αὐτόν.

Διότι ἡ Εἰρήνη ἔχει τρόπον τινὰ δύο ἄξονας, ἓνα τὴν κάθετον γραμμὴν τοῦ σώματος τῆς καὶ ἕτερον τὸ σκήπτρον, εἰς τὸ ὁποῖον ἐστηρίζετο μετὰ τὴν δεξιάν· κάμπτει τὸ δεξιὸν σκέλος καὶ εἰσάγει πληθὺν εὐθειῶν μετὰ τὸ ἔνδυμα, τὸ δὲ παιδίον κρατεῖ εἰς τὸν ἀέρα ὅλα αὐτὰ ἀπομακρύνουν τὰς γραμμὰς πρὸς τὰ ἔξω καὶ δίδουν ἀτονίαν εἰς τὸ ἔργον, ἐν ᾧ εἰς τὸν Ἔρμην πυνκνώνονται αἱ γραμμαὶ εἰς τὸν ἓνα καὶ κύριον ἄξονα τοῦ σώματος του καὶ συγκρατοῦν μετὰ πολλὴν δύναμιν τὸ ἔργον. Ὡστε ἡ ἐφεύρεσις ἐνὸς θέματος δὲν εἶναι

τόσον σημαντικὴ, ὅσον ἡ ἐκτέλεσις αὐτοῦ· αὕτη ἡ ἰδέα ἐπεκράτει εἰς τὴν ἀρχαιότητα, καθὼς θὰ ἴδωμεν καὶ εἰς ἄλλα ἔργα.

Μὲ τὰς προϋποθέσεις αὐτὰς ἐννοοῦμεν τὰ νομιζόμενα λάθη εἰς τὸν Ἔρμην, ὅτι τὸ βλέμμα του δὲν διευθύνεται κατ' εὐθείαν εἰς τὸν Διόνυσον, ὅτι τὸ παιδίον παρεστάθῃ υπερβολικῶς μικρότατον, ὅτι καὶ μ' ὅλα ταῦτα ἡ ἐκφρασίς του ἀρμόζει εἰς πολὺ ἀνωτέραν ἡλικίαν καὶ ὅτι δὲν ἔχει ἐπεξεργασθῇ καλῶς οὔτε αὐτὸς ὅλος, οὔτε ὁ Ἔρμης εἰς τὰ ὀπίσθεν.

Αὐτὰ δὲν εἶναι λάθη ἀλλ' ἔγιναν ἐπιτήδες ὑπὸ τοῦ καλλιτέχνου· ἡ διευθύνσις τοῦ βλέμματος παρατηρεῖται ὁμοίως καὶ εἰς ἄλλα ἔργα τοῦ Πραξιτέλους, ἰδίως εἰς τὸν Σαυροκτόνον καὶ τὸν Σάτυρον, ἔχει δὲ λόγον τὴν συγκεντρώσιν ἐκείνην τῶν γραμμῶν, περὶ τῆς ὁποίας εἵπομεν. Ὁ Διόνυσος ἂν παρίστατο μὲ φυσικὴν ἀναλογίαν, ὅπως ὁ Πλούτος εἰς τὴν Εἰρήνην, καὶ μὲ φυσικὴν ἐκφρασιν, καὶ καλῶς ἐπεξεργασμένος, θὰ ἔβλαπτε τὴν σύνθεσιν διὰ τῆς συγχύσεως τῶν γραμμῶν ἐκ τοῦ βάρους καὶ μεγέθους του, θὰ διεσπᾶτο δὲ εἰς δύο σημεῖα ἡ ἐντύπωσις τοῦ θεατοῦ, ὅπως ὅλα ταῦτα συμβαίνουν εἰς τὴν σύνθεσιν τοῦ Κηφισοδότου, πρὸς βλάβην τοῦ ἔργου. Ἐπειτα ὁ Διόνυσος μολοντί νῆπιον, δὲν παύει ἀπὸ τοῦ νὰ εἶναι θεός· πρέπει λοι-

Εἰρήνη τοῦ Κηφισοδότου — Μόναχον — Μαρμαρίνον ἀντίγραφον.

πὸν νὰ ἔχῃ ἐκφρασιν ὄχι κοινοῦ βρέφους. Καὶ ἡ ἀμέλεια τῆς ἐπεξεργασίας τῶν νώτων τοῦ Ἔρμου ἔγινεν ἐπιτήδες, καὶ δεικνύει ὅτι ὁ καλλιτέχνης ὑπολογίζει μόνον τὴν ἐμπροσθίαν ὄψιν, καὶ τὰς πλαγίας μολις, ὅτι ἄρα τὸ ἔργον του πρέπει νὰ βλέπεται κατενώπιον, ὅπως καὶ οἱ θεοὶ ἐμφανίζονται βεβαίως κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ὅταν ἐμφανίζονται, ἡ πιστεύεται ὅτι ἐμφανίζονται. — Δὲν ἔχει λοιπὸν λάθη ὁ Ἔρμης, ὁ δὲ Διόνυσος καλλιτεχνικῶς εἶναι πάρεργον, τρόπον τινὰ σύμβολον τοῦ Ἔρμου, ὅπως τὸ κηρύκειον.

Ὑπὸ ἐποψιν ἐννοίας ἡ σύνθεσις αὕτη εἶνε ἐξόχως ἀξιοθαύμαστος καὶ ἐκφραστικὴ· τὸ ἔργον εἶναι βεβαίως ἀνάθημα τῶν Ἡλείων, ὅταν τῷ 343 π. Χ. μετὰ τὴν βοήθειαν τῶν Ἀρκάδων ὁ λαὸς κατέλυσε τὴν ὀλιγαρχίαν καὶ ἴδρυσεν ἐκ νέου τὴν δημοκρατίαν· ἰδοὺ λοιπὸν οἱ Ἀρκάδες ὑπὸ τὸν τύπον τοῦ μεγάλου θεοῦ τῶν Ἑρμού, περιθάλλοντες τὸν ἐγκαταλειφθέντα λαὸν τῶν Ἡλείων, ὑπὸ τύπον τοῦ ἐπίσης πολιούχου θεοῦ τῶν Διονύσου, καὶ οἱ δεῦτεροι εὐγνωμονοῦντες τοὺς πρώτους.

Ὡς πρὸς τὴν ἐκτέλεσιν ὁ Ἔρμης εἶναι τὸ ἀριστον ἐξ ὅλων τῶν ἀπανταχοῦ τοῦ κόσμου διασωθέντων μέχρι σήμερον ἔργων ἐκ τῆς ἀρχαιότητος. Ἀκριβῶς ὁ Πραξιτέλης ἐφημίζετο ὡς δαμαστής τοῦ μαρμάρου καὶ διὰ τοῦ Ἔρμου πευθόμεθα περὶ τοῦτου. Ὁ ἀνδριὰς κατασκευάσθη ἀπὸ Πάριον μάρμαρον πρώτης ποιότητος καὶ ὅλαι αἱ τεχνικαὶ ἐπίνοιαι ἔχουν ἐφαρμοσθῇ ἐπάνω του· ἡ λειότης καὶ τὸ κρεατώδες χρῶμα δεικνύουν ὅτι ἔχει ὑποστῇ ἔγκασιν καὶ ἐλαφρὸν χρωματισμόν, ἔχῃ χρώματος ἐπὶ τῆς κόμης διασωθέντα δεικνύουν ὅτι εἶχε βαφὴ δι' ἐγκαίσεως, ὅπως καὶ οἱ ἱμάντες τῶν πεδίλων εἶχον ἐπιχρυσωθῇ ὁμοίως, διότι ἐσώθησαν ἔχῃ τῆς ἐπιχρυσώσεως. Ταῦτα πείθουν ὅτι ἡ ἀρχαία παράδοσις περὶ Πραξιτέλους εἶναι ἀληθής· ὁ καλλιτέχνης δηλ. λέγεται ὅτι ἐκεῖνα τῶν ἔργων του ἐθεώρει τέλεια, ὅσα ὁ ζωγράφος Νικίας ἔβαρε καὶ ἐνέκαιε. Διὰ τοῦτο ὁ Ἔρμης πρέπει νὰ θεωρηθῇ ἔργον τῆς ὥριμότητος δράσεως τοῦ Πραξιτέλους· μᾶς δεικνύει δὲ πόσον μακρὰν εὐρισκόμεθα ἀπὸ τοῦ νὰ ἐννοήσωμεν μὲ τὰ ἀντίγραφα τὴν ἀληθινὴν ἀρχαίαν τέχνην.

Τέλος ὡς πρὸς τὴν ἐκφρασιν ἔχει ἐπιτήδες ὁ Ἔρμης τὸ ποικίλον, τὸ περίπλοκον, τὸ διάφορον ἐκ τῶν τριῶν ἀπόψεων, ἐκ τῶν ἐμπροσθεν καὶ ἀπὸ τὰς πλαγίας τοιαύτη δὲ ἀκριβῶς ἦτο ἡ φύσις τοῦ θεοῦ ἐκεῖνον εἰς τὴν ἐντύπωσιν τῶν Ἑλλήνων, οἱ ὁποῖοι τὸν ἐτίμων ὑπὸ τὰς ποικιλωτάτας τῶν ἰδιοτήτων καὶ τὸν ἐθεώρουν ὡς τὸν κατ' ἐξοχὴν φιλάνθρωπον θεόν, καταδεκτικόν, συνδεδεμένον στενωτέρω ἀπὸ πάντα ἄλλον μετὰ τοὺς ἀνθρώπους. Ἰδίως κυριαρχεῖ εἰς τὴν ἐκφρασιν ἡ θεία καὶ οὐράνιος εὐγένεια, τὸ ὑψηλόν, τὸ ὑπεράνθρωπον, τὸ συμπαθὲς καὶ γλυκὺ, τὸ ἀφελές καὶ εὐπροσήγορον, ἀκόμη δὲ τὸ σκεπτικόν καὶ ἐλαφρῶς εἰρωνικὸν διακρίνεται εἰς τὴν φυσιογνωμίαν τοῦ γνωρίζοντος τὰ πάντα θεοῦ, τοῦ μὴ ἀπορούντος διὰ τίποτε συμβαίνειν εἰς τὸν κόσμον.

Υπάρχει δηλ. εἰς τὸν Ἔρμην ὅτι εἵπομεν διὰ τὰ ἔργα τοῦ Φειδίου, τὰ ὁποῖα ἔχουν ὅλας τὰς γενικὰς καὶ εἰδικὰς ιδιότητας ἐνὸς θεοῦ· μόνον ὅτι ὁ Πραξιτέλης δὲν ἐνισχύει τὸν ἀκρατὸν ἐκείνον ἰδεαλισμόν, ἀλλὰ φέρει τοὺς θεοὺς του εἰς σημεῖον τοῦ νὰ ἐννοῶνται ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων, χωρὶς νὰ χάνουν ἢ νὰ ἐκπίπτουν ἀπὸ τὴν θέσιν των. Αὐτὸ ἐπεχείρησεν εἰς τὴν ἐν κήποις Ἀφροδίτην ὁ Ἀλκαμένης καὶ ἐπέτυχεν ὄχι ὀλίγον. τὸ ἴδιον δὲ ἐπέδειξεν ἐμφαντικῶς καὶ ἀνυπερβλήτως ὁ Πραξιτέλης εἰς τὸ ἀριστούργημά του, τὴν Κνιδίαν Ἀφροδίτην.

Ἡ Κνιδία ἀποτελεῖ τὸ τέλος τῆς ἐξελέξεως πρὸς ἀπόδοσιν τοῦ τελείου γυναικείου σώματος· ἡ ἐργασία αὕτη ἀπασχολεῖ ἐπὶ 200 καὶ πλέον ἔτη τὴν Ἀττικὴν Σχολὴν ὡς κύριον ἔργον τῆς· ὁ Φειδίας ὑπέδειξε διὰ

Σάτυρος αναπαυόμενος του Πραξιτέλους. — Τρίπολις της Ἀρκαδίας. — Μαρμάρινον ἀντίγραφον.

πολλῶν ἔργων τὴν ὁδόν, καὶ τοῦτο βλέπομεν εἰς τὰς Μοῖρας καὶ ἄλλα γυναικεῖα ἀγάλματα τοῦ Παρθενώ- νος, τοῦτο δὲ εἰς τὰς ὥραιας Νηρηίδας τοῦ Βρεττανι- κοῦ Μουσείου, ἐκ Λυκίας προερχομένης, τοῦτο καὶ εἰς τὴν Νίκην τοῦ Παιωνίου τοῦ Μουσείου τῆς Ὀλυμ- πίας, ἡ ὁποία εἶναι ποιητικὸν καὶ πολὺ τολμηρὸν ἔρ- γον. ἀπ' οὗ παρεστάθη εἰς τὰ ὕψη ἱταμένη μορφή· ἐξαρτάται δὲ ἡ Νίκη αὕτη ἐκ τύπων φειδιακῶν μετα- πλασθέντων, ἀλλὰ δὲν δεικνύει διὰ τὴν πρόοδον πρὸς λύσιν τοῦ ζητήματος ἐκείνου σταθμὸν ὅπως ἡ ἐν κή- ποις τοῦ Ἀλκαμένους· εἶναι ἔργον καθ' ἑαυτὸ ὥραϊον καὶ εὐφρὲς καὶ οὐδὲν πλεόν.

Μετ' αὐτὴν ἐργάζονται οἱ Ἀθηναῖοι περαιτέρω καὶ παριστοῦν ἡμίγυμνον τὴν Ἀφροδίτην τοιαῦτα ἔργα ὑπάρχουν πολλὰ, ἐξέχει ὅμως ἡ περιήρημος Ἀφροδίτη τῆς Μήλου ἐν Λούβρῳ, ἔργον ἐκτάκτου δυνάμεως εἰς τὴν εὐγένειαν τῆς ἐργασίας καὶ εἰς τὴν ἀπόδοσιν τῆς φυσιογνωμίας· εἶναι προγενεστέρη κατὰ 10 20 ἔτη τῆς Κνιδίας καὶ δὲν ἔχει πραξιτέλειον χαρακτῆρα· ἰδίως ἐλλείπει τὸ ἀπλοῦν ἐκεῖνο καὶ ἀφελεές, τὸ ὁποῖον τόσην γλυκύτητα δίδει εἰς τὰ ἔργα τοῦ Πραξιτέλους· ἀντ' αὐτοῦ ἔχει ἡ Ἀφροδίτη τῆς Μήλου τὸ σοβαρὸν, τὸ ὑψηλὸν καὶ ἐπιβάλλον, τὴν πλήρη δυνάμεως καὶ μεγαλοπρεπείας ἰδανικότητα, φυσιογνωμίαν ἐν γένει θεᾶς, ἡ ὁποία δεικνύει περιφρόνησιν πρὸς πᾶν ὅ,τι δὲν εἶναι ὥραϊον καὶ δὲν ἀνάγεται εἰς τὸν ἑαυτὸν τῆς. Τοιαῦτα ἐν γένει χαρακτηριστικὰ προσεγγίζουν πολὺ εἰς τὸ ὕψος τοῦ Σκόπα, καὶ ἴσως ἐκείνου ἡ τῆς Σχο- λῆς τοῦ ἔργον εἶναι ἡ Ἀφροδίτη τῆς Μήλου.

Ἀλλὰ καὶ ὁ Πραξιτέλης παρέστησεν ἡμίγυμνον Ἀφροδίτην, τῆς ὁποίας ἔχομεν ἀντίγραφα, ἰδίως τὴν ὥραϊαν καὶ νεαράν Ἀφροδίτην Arles τοῦ Λούβρου.

Τὸ ἀριστούργημα ὅμως τοῦ Πραξιτέλους εἶναι ἡ δολοφύμνος Κνιδία τὴν ὁποίαν ἠγόρασαν ὑποθηκεύσαν- τες πᾶσαν τὴν δημοσίαν καὶ ἰδιωτικὴν περιουσίαν τῶν οἱ Κνιδιοί. τὴν ἔστησαν ἐντὸς ναοῦ ἀνοικτοῦ καὶ ἀπὸ τὰ τέσσαρα μέρη, προσεῖλκυσαν πλῆθος θαυμα- στῶν ἕως ἐκεῖ, καὶ τὴν ἀπετύπωσαν εἰς τὰ νομίσματά των. Τὸ ἀγαλμα ἀφῆρεσεν ὁ Μ. Κωνσταντῖνος, κοσμή- σας μὲ αὐτὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅπου κατόπιν εἰς τινα πυρκαϊάν ἐκάη. Ἀριστον ἀντίγραφον εἶναι τὸ ἐν Βατικανῷ, τὸ ὁποῖον ἐκάλυψαν οἱ ἱερεῖς μὲ ἀργαῖον ἔνδυμα ἐκ κασσιτέρου διὰ τὸ ἀσκανδάλιστον, καὶ ἐξο- χος κεφαλὴ ἐν Βερολίῳ.

Ἡ θεὰ παρίσταται ὀλίγον πρὸ τοῦ λουτροῦ, ὅταν ἀφῆρεσεν ἐντελὼς καὶ τὸ τελευταῖον ἔνδυμα, τὸ ὁποῖον ἀποθέτει ἐπὶ τινος ὑδρίας· τοιοῦτοτρόπως δημιουργεῖ ὁ εὐφυὲς καλλιτέχνης στήριγμα τεχνικῶς, τὸ ὁποῖον, ὅπως εἰς τὸν Ἑρμῆν, ἔχει ἐσωτερικὴν σχέσιν πρὸς τὸ ὅλον ἔργον. Ἡ δεξιὰ χεὶρ τῆς θεᾶς εὐρίσκεται πρὸ τοῦ μέσου τοῦ σώματος ὡς ἐξ ἐνστίκτου, οὐχὶ ἐξ αἰδη- μούνης, διότι καὶ ἡ φυσιογνωμία τῆς οὐδεμίαν ἀνη- συχίαν φανερώνει, καὶ ὑπολογίζεται μόνη ἐκεῖ, ὅπου ὑποτίθεται ὅτι δὲν τὴν βλέπει κανεὶς. Τὸ βλέμμα ἁπλοῦν, χαρίεν, ὀνειροπόλον, διευθύνεται πρὸς τὸ ἄπειρον, ἡ δὲ τελειότης τοῦ σώματος παρουσιάζεται μὲ ὅλην τὴν αἴγλην καὶ ἀλήθειαν τῆς γυμνότητος, ἐν ᾧ ἡ φυσιογνωμία διατηρεῖ τὴν σεμνότητα, τὴν με- γαλοπρέπειαν καὶ τὸ ὕψος τῆς θεᾶς.

Μὲ τὴν Κνιδίαν ὁ Πραξιτέλης οὐτε νὰ διδάξῃ ἐπι- χερεῖ, ὅπως ὁ Φειδιάς, ὁ Πολύκλειτος καὶ ὁ Σκό- πας μὲ τὰ ἔργα των, οὐτε νὰ ἐξυπνίσῃ τὰ ζωικὰ ἐν- στικτὰ τοῦ θεατοῦ. Δίδει μόνον τὸ ὥραϊον ὡς ὥραϊον, καὶ ὁ θεατὴς εἶναι εὐτυχὴς νὰ βλέπῃ ἀπλήστως τὴν ὥραιότητα αὐτὴν καὶ μόνην· ἀπ' οὗ δὲ εἶναι τι τε- λειὸς ὥραϊον, ἔχει κατὰ τὸν Πραξιτέλη καὶ ὅλας τὰς ἄλλας ιδιότητας· ἔπειτα ἡ θεὰ τοῦ κάλλους τί ἄλλο χαρακτηριστικὸν ἔφερε νὰ ἔχῃ, εἰμὴ τέλειον καθ' ὅλα καὶ ὥραϊον καθ' ὅλα σώμα, ἀπλὴν, ἀφελή, σεμνὴν καὶ ἀγαθὴν φυσιογνωμίαν; ἀνευ τῶν τελευταίων ιδιοτή- των θὰ ἦτο ὄχι τέλειον τὸ κάλλος τῆς.

Εἶναι εὐνόητον πόσον διεφθίμωσεν τὸ ἐργοστάσιον τοῦ Πραξιτέλους μὲ τὴν Κνιδίαν, ἐν ἑκ τῶν τελευ- ταίων ἔργων τοῦ καλλιτέχνου· πλείστα παραγγελίαι δι' Ἀφροδίτας ἀνετίθεντο κατόπιν εἰς αὐτὸ, διευθυ- νόμενον ἀπὸ τοὺς υἱοὺς τοῦ Κηφισόδοτον καὶ Τιμαρχον. Οὗτοι καὶ ἄλλοι μεταπλασται τοῦ Πραξιτέλους παρέ- στησαν κατὰ ποικίλους τρόπους τὴν γυμνὴν Ἀφροδί- την, πρὸ τοῦ λουτροῦ ἐπίσης, ὕστερον ἀπ' αὐτὸ σπογ- γίζουσιν τὴν κόμην, ἡ κατοπτρίζομένην, ἡ ἀπλὸς γυ- μνὴν μὲ σχῆμα αἰδημοσύνης (Venus pudica, αἰδήμων Ἀφροδίτη), ὡς εἶναι ἡ τοῦ Κασιτωλίου καὶ τῆς Φλω- ρεντίας καὶ ἐν γένει δὲν ἀφῆκαν λεπτομέρειαν τοῦ κοιμωτηρίου καὶ τοῦ ἰδιαιτέρου κοιτῶνος τῆς θεᾶς ἀνεκμετάλλετον· ὅλα ὅμως τὰ ἔργα αὐτὰ δεικνύουν ὅτι ἡ μεγάλη καὶ εὐγενής, ἡ χαρίεσσα καὶ σεμνὴ χεὶρ τοῦ Πραξιτέλους εἶναι πολὺ μακρὰν.

Ἐκ τῶν ἄλλων θαυμασθέντων ὑπὸ τῆς ἀρχαιότητος ἔργων τοῦ καλλιτέχνου ἐσώθησαν ἀντίγραφα τοῦ χα- ριτωμένου Σαυροκτόνου Ἀπόλλωνος, νεανικωτάτου πα- ρασταθέντος, μὲ ὅλην τὴν ἐλαστικότητα τοῦ κορμοῦ καὶ τὴν δροσερότητα τῶν μελῶν· ἐν Ἑλλάδι μόνον ἓνα κορμὸν ἔχομεν ἐξ ἀντιγράφου τοῦ Σαυροκτόνου, ἀνακαλυφθέντα ὑπὸ τοῦ κ. Ἀρβανιτοπούλου καὶ ἀνα- κοινωθέντα εἰς τὸ Α'. Διεθνὲς Ἀρχαιολογικὸν Συνέ- δριον. Ἐπίσης πλείστα ἀντίγραφα ἐσώθησαν τοῦ ἀνα- παυομένου Σατύρου, ὁ ὁποῖος διὰ τὴν ὥραιότητα καὶ ἀφέλειαν τοῦ ἀπολαύοντος ἀπλῶς τὴν ζωὴν ὄντος, ὠνομάσθη περιβόητος (peribōētos). Καὶ ἄλλου χαριε- στάτου Σατύρου δίδοντος ἔκπνομα, ἥτοι κερνόντος τὸν Διόνυσον, ὑπάρχουν πολλὰ ἀντίγραφα· τοῦτον τὸ στόμα καὶ οἱ ἀμυγδαλωτοὶ ὀφθαλμοὶ εἶναι ἐκτάκτως ὥραϊα, ὅπως καὶ εἰς τὴν Ἀρτεμὶν τῶν Γαβίων ἐν Λούβρῳ,

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΖΩΗ

Ἐξ ἀφορμῆς τῶν «Μικτῶν Σελίδων» τοῦ κ. Σπυρ. Π. Λάμπρου — Θαλῇ «Γράμματα ἀπὸ τὰ βουνά». Π. Ἀραβαντινοῦ, Μονογραφία περὶ Κοντσοβλάχων.

Ἡ νέα ἑλληνικὴ λογοτεχνία, τῆς ὁποίας τὸ γλωσ- σικὸν ὄργανον εἶναι ἡ καθαρεύουσα, δὲν χρειά- ζεται πολλὴ φιλοσοφία διὰ νὰ νοηθῇ ὅτι εἶναι ἡ νό- μιμος κληρονόμος τῆς βυζαντινῆς λογοτεχνίας· ταύτης τὴν παράδοσιν πιστῶς ὁπωσδήποτε συνεχίζει. Ὅσον καὶ ἂν παρίσταται ἀπηλλαγμένη πολλῶν δεσμῶν, ἀπὸ τῶν ὁποίων δὲν ἠδύνατο νὰ ἀπαλλαγθῇ ἡ σεβασμία τῆς μήτηρ, ὅσον καὶ ἂν ἐπικοινωνεῖ πρὸς τὸν μέγαν σύγχρονον εὐρωπαϊκὸν πολιτισμὸν, τὰ σημαντικώτατα γνωρίσματά της προτερήματα καὶ ἐλαττώματα, κοινὰ τὰ ἔχει πρὸς ἐκείνην· παρ' ὅλας δὲ τὰς τυχόν ἀρετὰς αὐτῆς, κοινὴν τὴν νοσηρὰν ἀρχαιολατρείαν, ἐξ οὗ κρατεῖται ξένη πρὸς τὴν δημώδη συνείδησιν, ζῇ μα- κρὰν τῶν ζωοπαρόχων ἀγκάλων τῆς Φύσεως, καὶ ὁμοιάζει, ὡς καὶ ἡ γεννήσασα, κατὰ τὴν ῥῆσιν περι- φήμου βυζαντινολόγου, «μᾶλλον πρὸς ἐπιμελῶς διε- σκευασμένην μούμιαν ἢ πρὸς ἔμφυχον ὄργανισμὸν».

Ἀλλ' ὅπως ἀπὸ τινος χρόνου, διὰ τῶν ἐρευνῶν καὶ τῶν μελετῶν σοφῶν φιλόλογων ἐν τῇ Δύσει, πᾶν ὅ,τι βυζαντινὸν δὲν εἶναι διὰ τοῦτο προῖον παρακμῆς, δὲν εἶναι διὰ τοῦτο ἄξιον καταφρονήσεως, ὡς ἐπιπολαίως ἄλλοτ' ἐπιστεύετο, ἀλλ' ὑπάρχουν φάσεις καὶ ἐποχαί, ἐν τῇ βυζαντινῇ ἱστορίᾳ καὶ τῆς λογοτεχνίας καὶ τῆς καλλιτεχνίας, ἀκμῆς καὶ σπουδαιότητος καὶ σοφίας καὶ πνοῆς, ἅξια πάσης προσοχῆς καὶ ἐκτιμήσεως, — ἀπαράλλακτα συμβαίνει τοῦτο καὶ εἰς τὴν ἐξέλιξιν τῆς νέας ἑλληνικῆς λογοτεχνίας, εἰς ὅλα τὰ εἶδη τοῦ κα- θαρεύοντος λόγου, καὶ εἰς αὐτὴν τὴν ποίησιν, τολμῶ νὰ εἴπω: (φθάνει νὰ μὴ θελήσῃ τις ἀφρόνως νὰ τὴν συγκρίνῃ πρὸς τὴν δημοτικὴν ποίησιν, εἴτε τῶν δημο- τικῶν τραγουδιῶν μας, εἴτε τὴν ποίησιν τοῦ Σολωμοῦ καὶ τῶν πάσης ἀποχρώσεως σολωμικῶν, παλαιῶν καὶ νέων).

Ἡ ὁμοιότης ἀναδεικνύεται, ἐν ταῖς λεπτομερείαις, καὶ εἰς ἄλλο τι. Ὁ Κρουμπάχερ λέγει ὅτι «κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους ἡ ἱστοριογραφία ὑπερτερεῖ πάντα τὰ ἄλλα εἶδη τοῦ λόγου κατὰ τε τὴν σημασίαν καὶ τὸν πλοῦτον αὐτῆς». Καὶ στοχάζομαι ὅτι οὐδὲν ἄλλο εἶ-δος λόγου, ἀπ' οὗτου συνεπλήχθημεν εἰς βασίλειον, ἐπέ-φερε παρ' ἡμῖν ἀδρούς καὶ εὐχόμευς καρπούς, ὡς ἡ ἱστοριογραφία. Ἡ περιέργεια, τὸ σέβας, ὁ ἔσως πρὸς τὰ παρελθόντα, ἡ μελέτη καὶ ἡ γνώσις τῆς πατρῴου ἱστορίας, ὅσον καὶ ἂν δὲν ὑπῆρξαν παρ' ἡμῖν, ὡς ἔπρεπε νὰ εἶναι, κέντρα πρὸς ἐνέργειαν, καὶ ἀφετηρίαι πρὸς τὸν ἀγῶνα διὰ τὴν δημιουργίαν τοῦ παρόντος, πολὺ δὲ περισσότερον ὑπῆρξαν ἀφορμαὶ πρὸς αὐτάρκη με-γαλαυχήματα καὶ πρὸς ἀνακήρυξιν τῆς πατραγαθίας, ὡς μέσου καὶ σκοποῦ τῆς ἐθνικῆς ζωῆς, οὐχ' ἥττον ἐχρησίμευσαν, καὶ οὕτω, πρὸς διαφώτισιν καὶ πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως. Καὶ ἂν ποτε αὕτη φθάσῃ εἰς ἐπιθυμητὸν τι τέμα, τίς οἶδεν ἂν εἰς ἐκ τῶν κυριωτέρων παραγόντων τῆς εἰς τὸ ἰδεώδες ταῦτο προσεγγίσεως δὲν μέλλει νὰ εἶναι τὸ ἔργον, πρὸς ἀνύ-ψωσιν τοῦ ὁποῖου μοχθοῦσιν ἀπὸ ἐτῶν ἤδη, δεινοὶ ὑποφῆται καὶ ταπεινοὶ ἐργᾶται τῆς Κλειοῦς, Σάδαι καὶ Ζαμπέλιοι, Παπαρηγόπουλοι καὶ Ρωμανοί, Κα-ρολῖδαι καὶ Μουστοξύδαι, Νερούτσοι καὶ Μηλιαράκη-δες, διὰ νὰ περιορισθῶ εἰς τὰ οἰκειότερα πρὸς τὴν μνήμην μου ὀνόματά κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην, τό-σοι καὶ τόσοι ζητητικοὶ καὶ χαλκέντεροι συγγραφεῖς καὶ συρραφεῖς ὀγκωδῶν τόμων ἢ ὀλιγοσελίδων οὐ-σιαστικῶν πραγμάτων, ἐπιστήμονες ἢ ἐρασιτέχνες, πάντες τὸ κατὰ δύναμιν συνεισφέροντες πρὸς προα-γωγὴν τῶν ἱστορικῶν μελετῶν. Τὴν τοιαύτην «προα-γωγὴν» ἀπεκάλεσε μίαν τῶν δύο ἀγκυρῶν τοῦ ἐθνικοῦ

ἡ ὁποία εἶναι ἀντίγραφον τῆς Βραυρωνίας Ἀρτέ-μιδος τοῦ Πραξιτέλους· δι' αὐτὴν ὁ Πετρώνιος, μὴ γνωρίζων πῶς νὰ ἐκφράσῃ τὸν θαυμασμόν του, λέ-γει ὅτι ἔχει τὸ γλυκύτερον καὶ περιπαθέστερον φί-λημα.

Καὶ τοῦ περιφήμου Ἑρωτος τοῦ Πραξιτέλους, εἰς τὸν ὁποῖον ἀναφέρεται τὸ γνωστότατον ἀνέκδοτον μεταξὺ τοῦ καλλιτέχνου καὶ τῆς φίλης του Φρόνης περὶ τῆς ψευδοῦς πυρκαϊᾶς τοῦ ἐργοστασίου του, ἔχο-μεν ἀντίγραφον ὥραϊον εἰς τὸν Ἑρωτα τοῦ Τσεντο-τσέλλε τοῦ Βατικανοῦ· ἡ περιπάθεια, ἡ τρυφερότης καὶ τὸ ὀνειροπόλον τοῦ παντοδυνάμου ἐκείνου θεοῦ διακρίνονται καὶ εἰς τὸ ἀντίγραφον κάλλιστα.

Ἀλλὰ καὶ πολλῶν ἄλλων ἔργων τοῦ Πραξιτέλους, γνωστῶν καὶ ἀγνώστων ἐκ τῆς παραδόσεως, ἀνευρέ-θησαν ἀντίγραφα μὲ πολλὴν ἢ ὀλίγην πιθανότητα, δεικνύοντα πόσον ἐτίμα ἡ ἀρχαιότης τὸν μέγαν καλ-λιτέχνην.

Ἡ δὲ ἐπίδρασις τοῦ Πραξιτέλους εἰς τὴν βιομηχα-νικὴν τέχνην ὑπῆρξε τεραστία, πολὺ μεγαλυτέρα ἢ τοῦ Φειδίου καὶ Σκόπα· οἱ μαρμαρογλύφοι τῶν ἐπι-τυμβίων καὶ ἀναθηματικῶν ἀναγλύφων καὶ ἰδίως οἱ κοροπλάσται, τοὺς ὁποίους θαυμάζομεν εἰς τὰς Ταυ-ρογαίας κόρας, ἦντλουν καὶ ἐνεπνεόντο ἀπὸ τὰ ἔργα του, ἡ δὲ πρόοδος των εἰς ἐκείνον ὀφείλεται κατὰ μέγιστον μέρος.

(Τὸ ἄλλο ἥμισυ τοῦ βου μαθήματος, περὶ τοῦ Λυ-σίππου, θὰ δημοσιεύσωμεν εἰς τὸ ἐπόμενον τεῦχος).

Νίκη τοῦ Παιωνίου. — Ὀλυμπία — Πρωτότυπον μαρμάρινον — συμπληρωμένον.

μεγαλείου (ἡ «στρατιωτικὴ ὁργάνωσις» εἶναι ἡ ἄλλη
 ἄγκυρα) ὁ καθηγητὴς Σπυριδὼν Λάμπρος· δ. κ. Λάμ-
 προς, οὕτως λαμπρῶς ἡ φυσιογνωμία διακρίνεται,
 ἴδιον μεταξὺ τῶν συγχρόνων ἡμῶν ιστοριογράφων, καθ'
 ὅλου μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων λογίων, οὔτινες γράφουσι
 καὶ λέγουσι καὶ δοῦσι.

Πόσον πολυσχιδής ἡ διάνοια καὶ πόσον πολυκύ-
ματος ἡ ἐνέργεια αὐτοῦ! Ὁ τελευταίως ἰδὼν τὸ φῶς
υπεροπτακοσιεπτάχλιος τόμος του, αἱ «Μικταὶ Σελίδες»,
ἐνθ' ὅσον ὑάεστος ἀναδιφῶνται καὶ τόσον ἀπώγως
ἀναγινώσκονται, μαρτυροῦσιν ἅρ' ἑτέρου καὶ αὐτῆς
πόσον δυσκολοκατόρθωτον πράγμα εἶναι ἀκριβὲς δι'
ὀλίγων ἀνάλυσιν τοῦ περιεχομένου τοιοῦτου βιβλίου
πληρης διὰ βραχέων χαρακτηρισμῶς ἀνθρώπου καὶ
συγγραφέως, οἷος ὁ κ. Λάμπρος. Τὸ γένος του πη-
γάει, ἂν δὲν ἀπατώμαι, ἀπὸ τοῦ Συρράκου τῆς Ἡπει-
ρου· ἡ καταγωγή του κοιτσοβλαχικῆ καὶ μόνῃ ἰκάνη
νὰ ἐμφανισθῇ πρὸ τῶν ρουμανικῶν ἀξιώσεων ὅς κε-
φαλὴ Μεδοῦσης· παῖδιν ἀνεγράφη εἰς τὴν Κέρκυραν,
νέος ἔζησεν εἰς τὰς Ἀθήνας· συνεπλήρωσε τὰς σπου-
δὰς του εἰς τὴν Ἑσπερίαν. Κατέπειθ' ἡνίκον βιβλιο-
θηκῶν τῆς Γερμανίας, τῆς Ἰταλίας, τῆς Ἀγγλίας,
τοῦ Ἁγίου Ὄρους, κύπταν πρὸ μεσαιωνικῶν παπύ-
ρων καὶ κωδίκων. Εἰς τὸ Πανεπιστήμιον ἀκάματος
καθηγητής. Εἰς τὸν «Παρνασσόν» λιγὺς ἀγορητής.
Κατὰ τὴν πρώτην του νεότητι ἐξηρμήτισε ποιητής,
ὀλίγον παπαρηγοπουλικὸς καὶ περισσότερον ραγκα-
βικός· ὅμως ὁ τελευταῖος τοῦ στίχου, δῆγμα τοῦτο
πνευματικῆς εὐστροφίας, εἶναι συντεθειμένος εἰς γλῶσ-
σαν δημοτικὴν. Μετ' ἐπιστάσις πάντοτε, εἰ καὶ κάποτε
μετὰ τίνος σπουδῆς, μεταφραστὴς τοῦ Κουριτίου, τοῦ
Βερτολίνου, τοῦ Γρηγοροβίου, καὶ εἰς τῶν στύλων τῆς
Μαρασλείου Βιβλιοθήκης. Ἐκτάκτως γλωσσομαθής,
καὶ πλατεία γέφυρα ἐπικοινωνίας τῶν ἐκ τῆς ἀλλοδα-
πῆς λογίων καὶ ἐπιστημόνων πρὸς τὰ ἑλληνικὰ πράγ-
ματα, ἂν ὄχι πρὸς τὸ ἄρτιον αὐτῶν σύνολον, ἀλλὰ
πρὸς ὀρισμένας αὐτῶν ὄψεις (ὑπάρχουν φεῦ! ἐδῶ
καὶ πράγματα σημαίνοντα, ἀλλ' ἀκόμῃ τόσον παρε-
γνωρισμένα, τόσον παραμερισμένα . .) ὥστε ἐνλόγως
ξένος τις ἠκούσθῃ ποτὲ ἀναγκάων· «Εἰς μόνος Λάμ-
προς ὑπάρχει εἰς τὴν Ἑλλάδα!» Διογενέχνης ἱστο-
γράφος εἰς τὴν πολύτομον Ἑλληνικὴν Ἱστορίαν του
ἀπὸ τῶν ἀρχαιωτάτων χρόνων μέχρι τῶν ἡμερῶν ἡμῶν,
γνώστης ἔρευνῆς εἰς τὸν «Νέον Ἑλληνομνήμονα»,
τὸν περιοδικὸν ποῦ μόνος συντάσσει καὶ ἐκδίδει, ὡς
ἀξίος διάδοχος τοῦ Μουστοξύδη, φιλόλογος ἐν ταῦτ' ὄ-
ντα, πολύτιμον σύγγραμμά περὶ τοῦ «Δεσποτάτου τῆς
Ἡπείρου», τὸ ἀνεκδοτόν ἐστι· ἡ περὶ τῆς

Τέλειον δέγμα της πολυκνυμνιανού διανοίας του και χουσι αι «Μικταί Σελίδες», συλλογή λόγων, έπιστο- λών και μελετών, ών ουκ έστιν αριθμός, οίονει δεύτε- ρος τόμος και αναγκαιόν συμπλήρωμα τών πρό τε- τραστις έκδοθέντων «Λόγων και άρθρων» του αυτού, είδος τι έγκυκλοπαίδειας έν ταύτῳ και άνθολογίας. έξ γνώσεων, εις τας όποιας πλήρης ιδέα του κύκλου τών θεμάτων, εις τα όποια άναπτύσσει, του εύρους τών έξεγειρει πρό ήμων έγγίγινε ό κ Δάμιτρος. Λέγει είναι ή άθάνατος ψυχή». Περί την ψυχή ταυτήν ό ψυχή της Ιστορίας καλλιχρωμος 'Από τών σπουδαί- οτάτων ύποθέσεων, ως αι άνακινούμεναι έν ταις έπι- λιστών και του ίστορικού συνεδρίων τών άνατο- τά περι της «δεσποινίδος μέχρι τών ίλαρωτάτων, ως προϊστορικού άνθρώπου μέχρι του ίωβιλαίου του κ

Ο κ. Λάμπρος είναι εἰς ἐκ τῶν ἐπισημοτάτων καὶ

περιεργατικά ἐν ταύτῃ ἀντιπροσώπων τῆς καθαρευούσης καλλιτελείας. Ἡ καθαρεύουσα τοῦ κ. Λάμπρου, καὶ γράφωντος καὶ ὁμιλοῦντος, εἶναι, ὡς οἶον τε ἀκραϊφνῆς, ἀρέσκειται εἰς τὰ σπάνια ὀνόματα, καὶ ἀποφεύγει τὰ μίγματα τὸ ἐπιτηδευμένον καὶ τὸ περίτεχον ἀποτελοῦσι προσφιλέστατα καὶ ἀναπόσπαστα στοιχεῖα τῆς· ἀλλὰ καὶ τεχνητὴ καὶ ἐξεζητημένη, ἐνέχει, οὐκ οἶδα τι τὸ ἐλαστικὸν καὶ μεταξέινον καὶ κάποτε ἀπλῶς γλαφυρὸν καὶ πάντοτε ἐλυστικόν, διὰ τὰ ὅτα ἐκείνων πρὸ πάντων οἱ ὁποῖοι κοφρὸ ἀκόμη μένουν εἰς τὴν προγγύλῃν μουσικὴν τοῦ λόγου τοῦ ἀναβλύζοντος ἀπὸ τὴν πηγὴν τῆς ζωῆς. Ἀλλ' ὁ κ. Λάμπρος τόσον ἀπόνως, καὶ τόσον προχείρως καὶ τόσον ἀνέτως ὁμιλεῖ καὶ γράφει τὴν καθαρεύουσαν, ὥστε θὰ ἔλεγε τις ὅτι εἶναι αὐτὴ ἡ φρυσιζὶ τοῦ γλῶσσαι. Διὰ τὸν κ. Λάμπρου γλωσσικὸν ζήτημα δὲν ὑπάρχει. Ἀπ'αὐτὸν μόνον εἰς τὸν μνημόσυνον περὶ Κρουστάλλου λόγον ἔθιξε τὸ θέμα τοῦτο, ἐν πνεύματι ἀπολύτου ἀνεξίθρηγκείας καὶ ἀπ'αὐτὸν μόνον εἰς τὸν πρόλογον, τὸν ὁποῖον γαλλιστὶ προέταξε τῆς ἐν Παρισίοις ἐκδόσεως τῶν μεσαιωνικῶν ἑλληνικῶν ποιημάτων, καὶ ὅστις εἶναι ἡ καλλίστη εἰσφορά πρὸς διαφώτισιν τῶν πηγῶν τῆς νέας ἡμῶν ποιήσεως, ἐκίρῃς — δίχως ἴσως καλὰ-καλὰ νὰ τὸ στοχασθῇ — τὴν θαυματουργὸν ἐπενεργεῖαν τῆς δημοτικῆς γλώσσης, εὐθὺς ὡς ἀέρορρινεν αὐτὴ τὴν δουλικὴν κηδεμονίαν τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς.

«Ὅσον καὶ ἂν εἶναι προσωρισμένη ὁλόκληρος ἡ φιλολογία αὐτῆς τῆς καθαραιούσης νὰ παραβῶσῃ τὰ σκήπτρα — τίς οἶδε πότε — εἰς φιλολογίαν ἄλλην ἐδραριουμένην ἐπὶ γλώσσης μᾶλλον προσεγγίζουσας τὴν ἀληθειαν καὶ τὴν ὠραιότητα, ἡ καθαραιούσα κατέχει τὴν θέσιν τῆς ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἐξέλληνικῆς διανοίας, ἀναλόγως τῶν ἔργων τῆς. Ὁ κ. Δαμπαροῦ, κυριώτατα εἶπεν, καὶ ὑπεράνω πάντων τῶν ἄλλων του χαριότατον εἶναι» καὶ ἂν πιστευόμενοι τὸν παλαιὸν ἐκεῖνον Βικέντιον τὸν Δαμφῶδον, «μοναχὴ ἡ ρητορικὴ ἔχει ἐξουσίαν ἐπάνω εἰς τὰς καρδίας τῶν ἀνθρώπων», ποτέ δὲν θὰ παύσῃ νὰ κινῇ τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ μελετητοῦ, πρὸ τοῦ ὁποίου θὰ παρίσταται ὥς τις σοφιστής. — τῆς ἐποχῆς του πάντοτε, — ὅλος μόρφωσης καὶ ἐθνουσιασμός, ἀλλὰ καὶ σοφιστής, ὅς ἐκείνοι οἵτινες ἤμιασαν κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Ῥωμαϊκῆς κατακτήσεως, Ἄλκιος Ἀριστείδης τις ἢ Δίων, γόνις ἀγορητῆς καὶ ἥως δημοσίων διαλέξεων καὶ ἐθνικῶν πανηγύρεων.

ΑΠΟ τὰ βουνὰ μᾶς ἔρχονται αἱ ζωογόνοι πνοαί.
 τὰ εὐεργετικά ρεύματα ἡ ὑγεία καὶ ἡ δύναμις.
 Ἀπὸ τὰ βουνὰ μᾶς ἦλθεν ὁ ἡρωϊκὸς κλέφτης, τὰ τρα-
 γούδια μᾶς τᾶνάδνα. Κάθε φορὰν ποῦ τὰ ραῦματα
 τοῦτον τινὸς αἰσθάνονται τὴν ἀνάγκην τὰ τρωθῶσι
 καὶ νὰ ἀναγεννηθῶν, καταφεύγουν εἰς τὰ βουνά· ζη-
 θεια αὐτῇ κατ' ἐξοχὴν ὑπάρχει αἰσθητὴ εἰς τὰ νεώ-
 τερα ἑλληνικά ραῦματα. Δι' ὅλους αὐτοὺς τοὺς λό-
 γους ὁ τίτλος τοῦ μικροῦ βιβλίου *Γράμματα ἀπὸ τὰ βουνά*,
 μὲ συνεκίνησεν ἰδιαίτερος. Ἀνταποκρίνεται τὸ περιεχό-
 μενον εἰς τὴν ιδεάν τὴν ὁποίαν ὑποβάλλει ὁ τίτλος;
 Ὁ πενδμήνημος γὰρὸς πάντα, πᾶσι

Ἡ ψευδώνυμος, καθὼς φαίνεται, συγγράμματος τοῦ βιβλίου τούτου ἔχει πολλά χαρίσματα· ἀλλὰ τὰ χωρία καὶ τὰτα ἐμφανίζονται ὡς ἐπὶ τοῦ πλείστον εἰς τὴν φυσικὴν τῶν πρωτογενῆ κατάστασιν πρᾶγμα τὸ ὅποιον δὲν εἶναι τόσο ἀξιὸν ἐκπλήξεως, ἀφοῦ ὁ συγγραφεὺς τὸν ἐμφανίζεται ἐνώπιόν μας ὡς κεκηρυγμένος φυσιο-λόγος. Καὶ τὸ βάδισμά του εἶναι ὡς τὸ τοῦ ἀνιᾶσ-σων πώλων, βάδισμα διὰ τιναγμάτων καὶ πηδημάτων ἐδῶ κ' ἐκεῖ, ὅχι διὰ πορείας σταθερὰς καὶ κανονικῆς. Καὶ ἡ γλῶσσα τοῦ βιβλίου αὐτοῦ, ὁμοῦ, κατὰ τὰς περιστάσεις καὶ κατὰ τὰς διαθέσεις, δημοτικὴ καὶ

καθαρεύουσα, ἐνθυμίζει καὶ αὐτὴ κάτι τι ποῦ ἀλ-
θεύει εἰς ἐποχὰς ἀπλάτους ἀκόμη καὶ μεταβατικῶς·
βλέπεις ὅτι ὑπάρχει γλῶσσα δημοτικὴ, ἀδυνατοῦσα
ν' ἀλλάξη ἀπὸ τὰ δεσμὰ τῆς καθαρεύουσας· βλέπεις
ὅτι ὑπάρχει γλῶσσα καθαρεύουσα, ἀδυνατοῦσα νὰ ζήσῃ
χωρὶς νὰ τρεφείται ἀπὸ τὰ ψυχία τῆς δημοτικῆς. «Οἱ
λέγει οὖν Ρενάν διὰ τὴν γλυπτικὴν τῶν Φοινίκων δύ-
ναιτο νὰ ἐφαρμοσθῇ εἰς τὴν μιγὰδα γλῶσσαν καὶ κά-
πως καὶ εἰς τὴν μιγὰδα τέχνην τῶν «Γραμμάτων ἀπὸ
τὰ βουνά». «Ἐκαστος — λέγει οὖν Ρενάν διὰ τοὺς τεχνί-
τας Φοινίκας — ἐργάζετο διὰ λογαριασμόν του. Κανὲν
ἀκριβὲς μέτρον, καμμίαν συμμετρίαν· εἰς ὅλα τὰ
ἔργα τὸ ὅς ἐγγιστο καὶ τὸ ἀυθαίρετον». Καὶ νομίζω
ὅτι καὶ εἰς τοιαῦτα ἔργα δύναται τις νὰ εὕρῃ θέλη-
τρα· φράναι νὰ μὴ τὰ παραληλίξῃ πὸς ἄλλα ἔργα
μὲ τὰ ὁποῖα δυσκόλως θὰ ὑψίστατον τὴν σύγκρισιν.

[illegible]

Ἡ ἐντύπωσις.
Ἡ ἀνυπότακτος ζωηρότης τῆς ἀπλάστου ἐντυπώ-
σεως μέσα εἰς τὰ γράμματα αὐτὰ ἔλκει καὶ κινεῖ τὴν
προσοχὴν καὶ γεννᾷ τὴν σκέψιν ὅτι ὁ συγγραφεὺς
τῶν εἰναι γεννημένος λογοτέχνης, εἰς τὸν ὅποιον δὲν
ὑπολείπεται παρὰ νά δώσει τῇ τέχνῃ τοῦ μορφὴν
θετικωτέραν, μᾶλλον ὀργανικὴν, μᾶλλον ἀπληλαγμέ-
νην τῆς δημοσιογραφικῆς ἀφρονισιάς Προσδοκώμε-
νην τῆς καθαρώτερον σχεδιασμένα καὶ ὀλι-
παρ' αὐτοῦ ἔργα καθαρώτερον, ὅς κόσμος τὸν ὅποιον ἡγάτησε
γώτερον αὐτοσχέδια. Ὁ κόσμος τὸν ὅποιον ἡγάτησε
καὶ ἐξέλεξε διὰ τοὺς περικύτους του, τῆς Θεσσαλίας
καὶ χωρία καὶ χωρία καὶ βουνὰ εἰς ἡ πότῃ
στερεὰ καὶ ὥραία βαθμὶς εἰς τὴν κλίμακα τῆς ἀναβά-
σεώς του.

ΔΙΑΓΟΡΑΣ

ΔΙΑΓΩΡΑΣ

ΥΠΟ τῶν υἱῶν τοῦ μακαρίτου Π Ἀραβαντινοῦ διακεκριμένον συγγραφῆς καὶ εἰδικοῦ ἡπειρωτολόγου, μελετητοῦ καὶ γνώστου βαθιτάτου τῶν κατὰ τοὺς λαοὺς τῆς Ἀλβανίας, Ἑπείρου καὶ Μακεδονίας, τοῖς ἀποστόλοις Κουτσοβλάχων. Ἡ μορφοῦσα αὕτη εἶναι ἀπόσπασμα μεγάλου ἀνεκδότου νογραφία αὐτῇ εἶναι ἐπιγραφόμενον «Περγου τοῦ συγγραφῆς τοῦτον, ἐπιγραφόμενον «Περγου τῆς Ἑπείρου» Πατριωτικώτερα, ἀλλὰ καὶ ἐριγραφῇ τῆς Ἑπείρου» Πατριωτικώτερα, ἀλλὰ καὶ ἐρικαιοτέρα συμβολή εἰς τὸν ὑπερ τῶν ἐλληνικῶν παρὰ τοῖς Κουτσοβλαχικοῖς πληθυσμοῖς δικαιωμάτων ἀγώνα τοῦ ἐλευθεροῦ Ἰσθμίου, ἀπὸ γραμματολογικῆς ἀπόψεως, δὲν ἔστι δυνατόν νά γείνη.

Ἡ μελέτη εἶναι τόσο μάλλον ἀξία λόγου ἐπὶ τοῦ προκειμένου νῦν ἐπὶ ταύτης ζητήματος καθόσον ὁ συγγραφεὺς πρὸ 40 ἡδὴ ὁλοκληρῶν ἐτῶν ἀντελήφθη τὸν ἐπιχειρούμενον ἐν Ρουμανίᾳ ἐν Μακεδονίᾳ κινδυνὸν καὶ τὴν οὐσίτητα ἣν ἐμελλε νὰ λάβῃ ἔκτοτε ἕως σήμερον. Γνώσῃς τοῦ τόπου καὶ τῶν προσώπων καὶ ἐρευνητῆς εὐσυνείδητος ἐξακριβῶναι ἐν πάσαις αὐτῶν ταῖς λεπτομερείαις τὰ κατὰ τοὺς Κουτσόβλαχους, Ἀνασκουάζει ἅπαντα τὰ ἐπιχειρήματα τῆς Ρουμανικῆς Προπαγάνδᾳ ἐν πρὸς ἐν. Ἀποδεικνύει τὴν ἀφομοίωσιν ἣν ὑπέστησαν οἱ Κουτσόβλαχοι διὰ τῶν αἰώνων πρὸς τὴν Ἑλλ. φυλῇ, τὴν ἐνότητά αὐτῶν πρὸς ταύτην διὰ τῆς γλώσσης, διὰ τῆς θρησκείας, διὰ τῶν ἡθῶν, διὰ τῶν ἐθίμων καὶ πρὸ παντός, διὰ τῶν ὑπὲρ καθολικῆς ἀποκαταστάσεως τοῦ Γένους ἰδανικῶν αὐτῶν κ' ἐλπιδῶν.

Ὁ συγγραφεὺς ἀποδεικνύει μὲν τὴν ἐκ τῶν Δαχορω-
μούνων καταγωγὴν τῶν Κουτσοβλάχων, χωρίς ὅμως,
ἀπὸ τῶν ἑγκαταστάσεως αὐτῶν ἐν Ἡπείρῳ, Θεσσαλίᾳ
καὶ Μακεδονίᾳ, να ὑπολείπεται καὶ ὡς πρὸς τὰς ἀπο-
δείξεις τῆς ἐν ταῖς χώραις ταύταις ἰδίας αὐτῶν αὐ-
τοτελείας, τῆς μετὰ τὸ Ἑλληνισμὸν τῶν χωρῶν αὐ-
τῶν συγχωνεύσεώς αὐ καὶ τῆς ἀποκτήσεως ἰδίας
συνειδήσεως ἐθνικῆς, συμπτύξεως καθ' ὅλα μὲ τὴν
Ἑλληνικὴν, ὥστε τὸ ἐθνολογικὸν ὄνομα Ρουμάνος
να ἦναι πλέον εἰς αὐτοὺς ἔξονο, καὶ μόνον ὡς Ἑλλη-
νας να θεωρῶν ἐαυτοὺς γηγενεῖς.

Κατόπιν ὁ συγγραφεὺς διατρίβει περὶ τὸν βίον αὐτῶν τὸν νομαδικὸν ἢ ἐπινωτικὸν, κατὰ τὰς περιστάσεις. Τὴν πρὸς τὰ Ἑλληνικά γράμματα κλίσιν αὐτῶν, τοὺς δεσμούς ταν μετὰ τῆς Μεγ. τοῦ Γένους Ἑκκλησίας, δεσμούς ἀπὸ αἰῶνων συνεκτικωτάτους, ὅπως ἐπίσης καὶ περὶ τὴν σύμπραξιν αὐτῶν τὴν ἡρωϊκὴν καὶ φωτεινὴν κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας καὶ μετέπειτα, ὑπερ ἀπελευθερώσεως τῆς γωνίας ταύτης. Αἱ στατιστικαὶ δὲ τοῦ συγγραφέως πληροφορίαι περὶ τοῦ πληθυσμοῦ αὐτῶν διαχρῶνται, ἐρ' ὅσον εἶναι τοῦτο δυνατόν ἐπὶ πληθυσμῶν διαβιούτων ἐν Τουρκίᾳ, διὰ τὴν ἀκριβείαν των, ἐλάχιστα ἀπέχουσι πρὸς τὰς σημερινὰς στατιστικὰς πληροφορίες ἔκτοτε, λαμβανόμενων ὑπ' οὐμὲν τὸν ἀπὸ τῆς συγγραφῆς τῆς μελέτης ταύτης γενομένης ἢ μεταναστεύσεων ἢ ἐξ᾽ ἑλληνίσσεων οὐκ ὀλίγων ἐκ τῶν Κουτσοβλακικῶν Κοινοτήτων

Τοιαύτη εἶναι ἐν συνόψει ἡ μελέτη αὕτη ἣν συνιστῶ-
μεν εἰς ὅλους τοὺς περὶ τὰ ἐθνολογικά ζητήματα δια-
τρίβοντας, ἅτε προερχομένην παρ' ἀνδρὸς ἐξαιρετικῶς
εἰς τὰ ταῦτα διαπρέψαντος.

Δ. Α.

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ ΕΚ ΠΑΡΙΣΙΩΝ

Ὁ Σ ἐπεκράτησεν ἀπὸ τίνος, τὸ σύνθημα τοῦ χειμε-
ρινοῦ ξυνήματος ἔδωσαν οἱ ζωγράφοι μετὰ τὴν
ἐτήσιαν ἐκθεσὶν τοῦ φθινοπορίου ἂν καὶ ἡ ἐκθεσις
αὕτῃ διοργανοῦται ἀπὸ τὴν προφυλακὴν τῆς τέχνης,
ἀπὸ τοὺς νέους (ὧν πολλοὶ ἐπείτησαν πρὸ ἱκανοῦ τὸν
οὐδὸν τοῦ γήρατος), ἐφέτος ἀπεφασίσθη γὰρ τεθῇ ὑπὸ
τὴν αἰγίδα ζωγράφου ἀνιχνόμενος ὀρισμένως εἰς τὸ
παρελθὼν ὅχι μόνον χρονολογικῶς ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ
ἀκρατίως κλισιὸν τῆς τεχντορσίας τοῦ· οἱ Ingres
μετὰ τὴν ἀκαδημαϊκὴν ἀκρίβειαν τῆς διαγραφῆς, μετὰ τὴν
λιτότητα τοῦ χρωματισμοῦ, κἀκεῖ ἄλλο θὰ ἐφαντάζετο
ἡ ὕμνησον θρηλαίμων μεταξὺ τῶν μαλλιαρῶν τῆς ζω-
γραφικῆς οὔτινες πρὸ ὀλίγου δὲν ἔπαυαν γὰρ τὸν σκό-
πτουν καὶ γὰρ τὸν μυκτηρίζουν· ἀλλὰ αὐτὰ φέρονε ἡ
κύκλος τῶν περιεπομένων ἐνιαυτῶν, ἐφέτος δὲ ἡ ἐτήσιος
φθινοποριῇ ἐκθεσις κορομεῖται μετὰ συλλογὴν ἔργων
τοῦ Ingres καὶ ἄλλων ἐκλιπόντος ζωγράφου, τοῦ
Manet· οἱ δεύτερος ὅμως οὗτος ἀνεκάνει θαναμάζεται
ἀπὸ τοὺς νεωτέρους θεωρούμενος ὡς προδρομος τῆς
σημερινῆς σχολῆς. Μὰ τὴν ἀλήθειαν δὲ δὲν εἶχαν ἀδι-

κον οί διοργανωταί νά προστρέξουν εἰς τοὺς ἀποθανόντας· οἱ ζῶντες δὲν παρουσιάζουν ἐφέτος μεγάλα πράγματα. Ὁ Ingres μὲ τὴν τελειότητα τῆς διαγραφῆς καὶ μὲ τὸν ἐλαφρὸν καὶ ὀλίγον ἄχρουν, ἂν μᾶς ἐπιτρέπεται νά εἰπώμεν, χρωματισμὸν του, μὲ τὴν ἡρεμίαν τῆς ἐκφράσεως ἐνθυμίζει ὀλίγον, τηρουμένης ἐννοεῖται πάσης ἀναλογίας, τὸν Ραφαήλ, ἂν καὶ δὲν ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ τὴν ὑπέροχον τέχνην τῆς συνθέσεως τοῦ μεγάλου Οὐρβινήτου· τὰ ἔργα του εἶνε ὀλίγον ἀνυπαρξία καὶ ψυχρά, ἐξαιρουμένης ἐννοεῖται αἱ προσωπογραφίαι του, ὧν τινες ἐν τῇ ἐκθέσει διακρίνονται διὰ τὴν ἀκριβῆ μελέτην καὶ ζωντανὴν ἀπόδοσιν τοῦ προτύπου. Ἀπὸ τὰ ἄλλα τὸν παρατιθέμενα ἔργα τὸ καλλιτερον ἴσως εἶνε τὸ «Τούρκικο Λουτρό» ὅπου ζωγραφίζει μὲ ἡδυπαθειαν τὴν ἀπαλὴν σάρκα γυμνῶν γυναικῶν νοηλῶς ἐκπαισμένων πού κυττάζουν μίαν δούλην χορεύουσαν. Ὅσον διὰ τὸν Manet αὐτὸς εἶνε ὁ πρῶτος ἀποσείας τοὺς κανόνες τῆς κλασικῆς τεχνουργίας κατὰ τὸ δεύτερον ἡμισυ τοῦ ἄλλου αἰῶνος· ἐν τῇ ἐκθέσει αὐτῇ παριστάμεθα εἰς τὴν ὅλην ἐξέλιξιν τοῦ τάλαντος τοῦ ἀπὸ τὰ πρῶτα ἔργα του τὰ ἐμπνευμένα ἀπὸ τὴν ἰταλικὴν τέχνην ὡς εἶνε «ὁ Γέρον Μουσικός» (τοῦ 1862) ὅπου εἶνε φανερό ἡ τὰς πρὸς καλλιπισμόν τῆς πραγματικότητος, ὡς τὰ τελευταῖα τὰ ἐλευθεριάζοντα, ὅπως τὸ παριστῶν ἐργάτης πλακοστρώνοντας ἓνα δρόμον (τοῦ 1878) τὸ ὅποιον ἀποδίδει ὅλην τὴν ποίησιν τὴν ὁποῖαν ἀνευρίσκει μέσα εἰς τὰ ἀπλοῦστα πράγματα καὶ εἰς τὰς συνηθεστέραις κινήσεις τὸ μάτι ἀληθινοῦ καλλιτέχνου.

Τὰ ἐκθέματα τῶν νεωτέρων ἐφέτος δὲν περιεῖχον τίποτε τὸ ἐσχέον παρατηρήθη μόνον ὅτι ὁ Carrière ἀραίωσε τοὺς ἀτιμούς μέσα εἰς τοὺς ὁποίους ἐξωγράφει τὰ πρόσωπα χωρὶς καθόλου νὰ βλαφθῇ ἐκ τούτου ἡ δύναμις τῆς ἐκφράσεως πού τὰ διακρίνει καὶ πού γίνεται ὁλοκρῆν ἐντονωτέρα ἐφ' ὅσον προσηλώνει κανεῖς τὸ βλέμμα εἰς τοὺς πίνακας. Γενικὴν ἀπογοήτευσιν ἐπροξένησεν ὁ πολὺς Rodin ἐφέτος, τοῦ ὁποῖου πρὸ τίνος τὸ ἄγαλμα «ὁ Σκεπτόμενος» ἐνθῆμιζε τόσον ζωηρὰ μὲ τὴν σχεδὸν ἀλγεινὴν ἐντασιν τῆς ἐκφράσεως καὶ μὲ τὰς τιτανεῖους τὸν γραμμὰς τὸν Μιχαήλ. Ἀγγελοῦ τῆς Νυκτὸς καὶ τὸν Σκλάβων, ἀλλὰ μὲ κατὰ λαϊκώτερον, ἡμπορεῖ κανεῖς νὰ εἰπῇ χυδαίτερον, ἀπαύγασμα τῆς σημερινῆς δημοκρατικῆς ψυχῆς. Ἐφέτος ὁ διακεκριμένος αὐτὸς γλύπτης παρεσύρθη ἀπὸ λυπηρὰν τάσιν πρὸς τὸ ἄηδες καὶ παράδοξον, τὰ δ' ἔργα του εἶνε ἀκατανόητα· τὸ πλέον χαρακτηριστικὸν εἶνε ἓν γιγαντιαῖον χεῖρ πού βγαίνει μέσα ἀπὸ μάρμαρον ἀτελέκητον καὶ κρατεῖ μέσα στὴν παλάμην του δύο μικροσκοπικὰ ἀνθρωπάκια εἰς δυσδιάκριτον σύμπλεγμα· καὶ ὅλον αὐτὸ σημαίνει τὴν ζωὴν ἀναδύουσαν ἀπὸ τὴν ἄμορφον ὅλην τὸ βέβαιον εἶνε πῶς ἂν τὸ ἔργον αὐτὸ σκοπεύει νὰ κινήσῃ τὴν ἐκκλησίαν, τὸ καταφέρει τελειῶς.

Εἰς τὰ θέατρα ἄφθονος ἀνθίσσης δραμάτων καὶ κωμωδιῶν, ὧν πολλὰ εἶνε μεγάλης ἀξίας ὡς ἡ Rafale τοῦ Bernstein ὁ συγγραφεὺς μᾶς δείχνει τὸ αἶσθημα τῆς κοσμικῆς τιμῆς ἐπιπλέον, ὕστερα ἀπὸ ὅλα τὰ νανῶνα ἀνθρώπου τοῦ κόσμου ὅστις αὐτοκτονεῖ διὰ νὰ μὴ πάρῃ, ἀπὸ τὴν γυναῖκα πού ἀγαπᾷ, τὰ χρήματα πού θὰ τὸν ἐσώξουν ἀπὸ τὴν ἀτιμίαν ἢ δύναμις τοῦ ὕφους συνδυάζεται εἰς αὐτὸ τὸ ἔργον μὲ τὴν δραματικότητα τῶν σκηνῶν· ὥρατον ἐπίσης δράμα μὲ πολλὴν λυρισμὸν καὶ λεπτὴν ποίησιν εἶνε τὸ «Γαμήλιον Μέλος» τοῦ Bataille τὸ ὁποῖον καὶ αὐτὸ ἀπολήγει εἰς αὐτοκτονίαν τῆς ἡρωίδος· νέα πλοῦσία καὶ ὥραία θυσιάζει ὅλα, ἀγάπην γονέων, κοινωνικὴν θέσιν καὶ πλοῦτον ἐξ ἔρωτος πρὸς πτωχὸν διδάσκαλον· ἀνακαλύπτει κατόπιν ὅτι τὸ ἡθικὸν κάλλος τοῦ ἀγαπημένου ἦτο ἄλλως ἢ δαλμα τῆς φαντασίας τῆς, ὅτι ἡ πραγματικότης ἦτο ὅλως διάφορος· αἰσθάνεται ὅθεν τὴν ἀγάπην τῆς, τὴν

μόνην δικαιολογίαν τῆς διαγωγῆς τῆς, νὰ σβύναται καὶ προτιμᾷ νὰ ἀποθάνῃ. Ἐν γένει παρατηρεῖ τις ὅτι τὰ νεώτερα αὐτὰ δράματα εἶνε μελαγχολικὰ καὶ σκυθρωπά, μὲ ὅλην τὴν ἐπιχειρημένην ἐπὶ τῆς πλοκῆς χάριν καὶ εὐφυΐαν τοῦ διαλόγου, εἶνε δὲ καὶ σοβαρότερα, θίγοντα ποικίλα ζητήματα ἠθικολογικὰ καὶ κοινωνικὰ καὶ μὴ περιοριζόμενα πλέον εἰς τὸ θέμα τῆς συζυγικῆς ἀπιστίας· ἀρα γε ἀποδοτέον τοῦτο εἰς τὴν ἐπίδρασιν τῆς μεζονος ἐντάσεως τῆς βιοτικῆς πάλης σήμερον. ἢ ἴσως εἰς τὴν ἐπιρροὴν τῶν βορείων φιλολογίων καὶ μάλιστα τῆς νορβηγικῆς καὶ τῆς ρωσικῆς εἰς τὰς ὁποίας τὰ βαθέα αἰσθήματα καὶ διανοήματα ἀντικαθίστουν τὴν σπινθηρίζουσαν εὐφυΐαν καὶ ἡ ἀπασιδοξία τὴν γαλλικὴν φαιδρότητα;

Τὸ ζήτημα τῶν λαϊκῶν θεάτρων ἢ μᾶλλον λαϊκῶν παραστάσεων εἰσῆλθε εἰς νέον στάδιον, καὶ εἰδικὴ ἐπιτροπὴ ἔχει συστηθῇ ἡ ὁποία προτίθεται τὴν διοργάνωσιν, εἰς τὰ μικρὰ θέατρα τῶν λαϊκῶν παρισυνῶν συνοικιῶν, παραστάσεων τῶν ἀριστουργημάτων τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος μὲ τοὺς καλλιτέρας ἡθοποιούς· πρέπει νὰ ὁμολογήσῃ τις ὅτι τώρα κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη οἱ Γάλλοι ἤρχισαν νὰ γίνονται πράγματι δημοκρατικοὶ ὑπὸ τὴν ἀληθῆ σημασίαν τῆς λέξεως καὶ προσπαθοῦν νὰ ἀναπτύξουν εἰς τὸν κυρίαρχον λαόν τὰ διανοήματα καὶ τὰ αἰσθήματα πού θὰ τὸν κάμουν ἄξιον τῆς κυριάρχου ἐξουσίας· ἐν δὲ ἀπὸ τὰ πρὸς τοῦτο μέσα θεωροῦν καὶ τὸ θέατρον βαίνοντες καὶ ἐδῶ ἐπὶ τὰ ἴχνη τῶν προγόνων μας οἵτινες ἐπέσβενον ὅτι τὸ θέατρον ἦτο τὸ καλλίτερον ἡθοποιητικὸν μέσον. Ἐπίσης ἀξίει νὰ προσάθῃ μορφώσεως τοῦ λαοῦ εἶνε ἡ τῶν λαϊκῶν πανεπιστημίων, σκοποῦντων ὅχι μόνον τὴν διάδοσιν πρακτικῶς χρησίμων γνώσεων ἀλλὰ καὶ τὴν κατὰ τὸν ἀνάπτυξιν τοῦ πνεύματος καὶ τοῦ ἥθους τῶν ἐργατικῶν τάξεων. Ἐκτὸς τῶν μαθημάτων παρέχουν διαλέξεις ποικιλοτάτου θέματος, αἵτινες χρησιμεύουν προσέτι εἰς τὴν ἐκγύμνασιν νέων εὐπαιδευτῶν τῶν ἀνωτέρων τάξεων εἰς μεθοδικὴν καὶ εὐληπτον ἐκθεσιν τῶν διανοημάτων των ὅπως γίνονται εὐπρόσιτα εἰς τὸ πλῆθος ἐνῶ συγχρόνως ἀναπτύσσονται μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων διαφορῶν τάξεων τὸ αἶσθημα τῆς κοινωνικῆς ἀλληλεγγύης ἀπαραίτητον εἰς τὰς νεώτερας πολιτείας. Εἰς τὸ λαϊκὸν πανεπιστήμιον τῆς ὁδοῦ St. Antoine μεταξὺ τῶν ἄλλων διαλέξεων ὁ ὁμοεθνὴς μας μουσικὸς κριτικὸς κ. Καλβοκορέσης θέλει ἀναπτύξῃ προσεχῶς τὰ περὶ συγχρόνου ρωσικῆς μουσικῆς μετὰ ἐκτελέσεως διαφορῶν τεμαχίων ἐκ τῶν τόσον πρωτοτύπων συνθέσεων τῶν νεωτέρων Ρώσων μουσουργῶν. Ἐτερον μέσον διαπαιδαγωγῆσεως τοῦ λαοῦ εἶνε ἡ διὰ τοῦ στρατιῶνος τελουμένη καὶ παρ' ἡμῶν εἶχε γίνῃ μέγας λόγος περὶ χρησιμοποίησεως τῆς στρατιωτικῆς θητείας πρὸς ἄλλον σκοπὸν ἢ πρὸς ἀπλὴν ἀνάπτυξιν τῆς ὀκνηρίας καὶ τῆς διαφθορᾶς. Ὁ διακεκριμένος τῆς Θέμιδος λειτουργὸς κ. Μανιάκης εἶχεν ἀναπτύξῃ ὁλόκληρον σύστημα γεωργικῆς, ἂν δὲν σφάλω, ἐκπαιδεύσεως τοῦ στρατιώτου· ὑποθέτω ὅτι ἐν Ἑλλάδι τίποτε ἐκ τῶν προτεινομένων δὲν ἔγινε, ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ κακίζωμεν δι' αὐτὴν τὴν ἀπραξίαν, τὴν κυβερνητικὴν μόνον ἀδιαφορίαν· ἐν Γαλλίᾳ ἡ πρωτοβουλία πρὸς μόρφωσιν καὶ ἀνάπτυξιν τοῦ στρατιώτου ἐλήφθη ὅχι ἀπὸ τὴν κυβερνήσιν ἀλλ' ἀπὸ τοὺς διαφόρους ἀρχηγούς στρατιωτικῶν σωμάτων, οἱ ὅποιοι προέκριναν νὰ εἶνε παιδαγωγοὶ καὶ μορφωταὶ μᾶλλον παρὰ θηριοδασαταὶ ἢ ζωηλάται· οὕτω λοιπὸν εἰς τὰ διάφορα συντάγματα διοργανώθησαν διαλέξεις, συνέστησαν βιβλιοθήκαι, τελοῦνται συναυλίας, παραστάσεις καὶ ἀθλητικὰ παιγνία οὕτως ὥστε ὁ στρατιώτης κατὰ τὰς ὥρας σχολῆς, (διότι ἐδῶ ἡ στρατιωτικὴ ὑπηρεσία εἶνε ἀρκετὰ ἐπίτονος), νὰ διασκεδάζῃ ὠφελοῦμενος συγχρόνως καὶ ἀναπτυσσόμενος ἀντὶ νὰ παραδίδεται εἰς τὴν ἀργίαν

τὴν μέθην καὶ τὴν ἀποκτῆνωσιν. Εἰς πολλὰς πόλεις οἱ ἀξιωματικοὶ ἐνδυσόμενοι πολιτικὰ ὁδηγοὺν τοὺς ὀπλίτας των κατ' ὁμάδας εἰς διάφορα αξιοθέατα, οἷον μουσεῖα, ἐργοστάσια, ἀγροτικὰ ἐπιχειρήσεις ὅπου διδάσκονται πολλὰς χρησίμους γνώσεις ὅχι θεωρητικῶς ἀλλὰ βλέποντες τὰ διδασκόμενα μὲ τὰ μάτια των ἐνῶ τοὺς παρέχονται αἱ δέουσαι ἐξηγήσεις. Δὲν εἶνε δὲ σπάνιον εἰς τὸ μουσεῖον τοῦ Λουβρου νὰ συναντήσῃ τις ὁμίλους ἀπλοῶν στρατιωτῶν ὁδηγουμένων καὶ χάσκοντες πρὸ τῶν θείων ἀριστουργημάτων τῆς τέχνης καὶ ἐν τούτοις κάποιος ἀνθρωπισμὸς, κάποια ἐξημέρωσις πάντα μένουν ἀπὸ τὰ ὥραία θεάματα καὶ εἰς τὰς μάλλον ἀξέστους ψυχάς. Εἰς τὸν τόπον μας ὅπου, φαντάζομαι, αἱ στρατιωτικαὶ ἀσχολίαι δὲν θὰ πνίγουν οὔτε τοὺς ἀξιωματικούς οὔτε τοὺς ὀπλίτας, θὰ ἦτο εὐκολον νὰ διοργανωθῇ συστηματικώτερα μία τέτοια διδασκαλία ἥτις τόσον θὰ ὠφέλει τοὺς ἐν τῷ στρατῷ Ἕλληνας συνενοῦντας ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τὴν φυσικὴν εὐφυΐαν μὲ τόσον παχυλὴν ἄγνοιαν τῶν στοιχείων τοῦ πολιτισμένου βίου.

IΩΝ

ΚΟΝΤΟΙ ΨΑΛΜΟΙ

31 Δεκεμβρίου 1905

Καιροσκοπὸς ἢ καθαριότης.—Ἐως τώρα ἐγνωρίζαμεν τὴν πολιτικὴν τοῦ Μπίσμαρκ καιροσκοπὸν. Ἰδοὺ ὅτι εἶνε καὶ ἡ καθαριότης. Τὴν ἐνθυμούμεθα κάθε Σάββατον καὶ τὸν Μάιον. πού δὲν ἔχει Σάββατον. Αἱ ἐφημερίδες λέγουν ὅτι θὰ καθαρισθῶν τὰ ἀρχαῖα μνημεῖα διὰ τοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας πού θὰ γίνουν τὴν ἀνοιξιν. Ἐτσι καὶ διὰ τοὺς ἄλλους Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας. Καὶ διὰ τὸ Ἀρχαιολογικὸν Συνέδριον.

Ναυπηγεῖον ψυχῶν.—Ἐτσι ὠνόμασε τὸ προσωπικὸν του περιοδικόν, τὴν «Ἐρευναν», ὁ κ. Δρακούλης. Ὅταν ἀκούῃ, εἶπεν, εἰς ἓνα συμποτικὸν λόγον, νὰ φωνάζουν εἰς τὴν Ἑλλάδα περὶ ναυπηγείων θωρηκτῶν, ἀμέσως σκέπτεται, ὅτι ἔχομεν ἀνάγκην μᾶλλον ναυπηγείων «Ἑλληνικῶν ψυχῶν» Ἰδοὺ μίαν φορὰν τὸ βάθος καὶ ἡ μορφὴ πού συγκροτοῦνται παρὰ τὰς θεωρίας μας περὶ ὕφους, ὅτι εἶνε ἓνα μὲ τὴν σκέψιν. Καὶ ἰδοὺ μίαν φορὰν «Ἑλλαν» καὶ «Ἑλληνολόγος» ἐκφραζόμενος βάρβαρα. Ἐκτιμῶ τὸ ἔργον τοῦ κ. Δρακούλης.

Ὅπωςδήποτε, ἂν ὁ Καρλάυλ εἶπε «κρατῶ τὴν σκέψιν μου διὰ τὸν ἑαυτὸν μου» δὲν ἡμπορῶ ἀναλόγως καὶ mutatis mutandis νὰ πῶ «κρατῶ τὴν καλαισθησίαν μου διὰ τὸν ἑαυτὸν μου»; Διότι καλαισθησία εἶνε αἰσθησις τῆς ἀληθείας. Καὶ καλὸς φίλος ὁ Πλάτων. . . Δρακούλης, φιλέτερά ἡ ἀλήθεια ὅμως. Αὐτὸ φρονεῖ καὶ ἡ «Ἐρευνα».

Οἱ μεταφρασταί.—Ὁ Ἐμερσον ὠνόμασε τὸν Σαίξπηρ πατέρα τῆς γεωμετρικῆς λογοτεχνίας. «Μὲ τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ Σαίξπηρ εἰς τὴν Γερμανίαν ἀπὸ τὸν Λέσσινγκ καὶ τὴν μετάφρασιν ἀπὸ τὸν Βίλαντ καὶ τὸν Σλέγκελ τῶν ἔργων του συνεδέθη... ἡ ὁρμητικὴ ἐκκόλαψις τῆς Γερμανικῆς λογοτεχνίας». Φαντασθῆτε λοιπὸν ἂν μεταφραστὴ καὶ νεοελληνικὰ ὁ Σαίξπηρ ἄλλως παρὰ καθὼς μετεφράσθη ἀπὸ τὸν κ. Ἀγγελοῦ Βλάχου, διευθυντὴν τῶν ταχυδρομείων τοῦ κράτους καὶ μεταφραστὴν τοῦ Νορντάου. Φαντασθῆτε ἂν μεταφραστοῦν καὶ οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες, ὁ Αἰσχύλος ἀπὸ τὸν Γρυπάρην, ὁ Πίνδαρος ἀπὸ τὸν Μενάρδον, ἂν μεταφραστοῦν ὁ Γκαίτε τὰ ἐπιγράμματα του, τὰ ἐλεγεία του, ὁ δεύτερος Φάουστ, ὁ Βίλελμ Μάιστερ, ἂν μεταφραστοῦν ἀπὸ τὴν Σανκριτικὴν ἢ Σακουντάλα ἀπὸ τὸν Κ. Θεοτόκην, τὸν γνωστὸν Κερκυραῖον διηγηματο-

γράφον καὶ σοφόν. Κάτι παρόμοιον ἠθέλησαν τὰ «Ἡλύσια». Καὶ ὅμως εὐρέθησαν ἐπικριταί.

Ἀθηνὴ σοφία.—Ὁ κ. Ψυχάρης ὁ καθηγητὴς τῆς σχολῆς τῶν Ἀνατολικῶν γλωσσῶν εἰς τὸ Παρίσι, εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς «ἀπολογίας» — sic — του κάμνει λατινικὴν τεχνολογίαν. Ἡμποροῦσε νὰ κάμῃ καὶ νεοελληνικὴν—φυσικῶτα. Καὶ Ἰταλικὴν. Διότι ὅπως ἀποδεικνύουν ὑποτυπώσεις του περὶ Δάντη καὶ Πετράρχην καὶ ἰταλικά ὀνόματα ἔξω ἀπὸ τὰ βιβλία του, εἶνε καὶ Ἰταλομαθής. Καὶ Γερμανικὴν. Διότι ἀναφέρει συχνότατα βιβλία γερμανικά κ' ἐπομένως θὰ εἶνε Γερμανομαθής. Καὶ Ἀγγλικὴν, ἀφοῦ ἔγραψεν εἰς τὰς Ἀγγλικὰς ἐφημερίδας περὶ τοῦ γλωσσολογισμοῦ. Ὅπωςδήποτε τὸ καλλιτεχνικόν του ἔργον, καθὼς καὶ τὸ γλωσσολογικόν τεινούν ν' ἀποδείξουν τὸ ἀντίθετον ἐκείνου πού εἶπεν ὁ Ὁξέυ, ὅτι τὰ πορίσματα τῆς ἐπιστήμης δὲν εἶνε ἀντίθετα οὔτε κἀν ἄλλα ἀπὸ τὰ πορίσματα τοῦ sens commun, τῆς κοινοτυρίας τοῦ Μ. Αὐρηλίου. Καὶ ὁ κοινὸς νοῦς, πρακτικώτερος κ' ἐπιστημονώτερος ἀπὸ τὸν κύριον Ἰωάννην Ψυχάρην καὶ τὸ ἔργον του καὶ τὴν ad usum neograecorum γλωσσολογίαν, μᾶς διδάσκει ὅτι δὲν εἶνε τὸ ν τῆς αἰτιατικῆς, οὔτε τὸ ν τοῦ ἀνθρώπου, πού σκοτώνουν τὸ ἔθνος ἀλλὰ ἡ ἀπουσία γλωσσικῆς καλαισθησίας καὶ κάθε καλαισθησίας, πού καρῶνει πᾶσαν δημιουργικότητα. Ἐν τούτοις δὲν θὰ σωθῶμεν ἀπὸ τὸ Βολαπικ τῶν Ἀττικιστῶν καὶ τὸ Ἐσπεράντο τῶν δημοτικιστῶν τοῦ κ. Ψυχάρη παρὰ ἂν συλλογισθῶμεν ἔκτενως κ' ἐπαρκῶς, ὅτι πολυμάθεια χωρὶς βάθος ἡμπορεῖ κάποτε νὰ εἶνε μακρὰν τοῦ κοινῶς νοῦ. Ὅτι πολυμάθη νόον οὐ διδάσκει καὶ ὅτι ἡ «ἀληθινὴ σοφία λέγει τὸ δίκαιόν της μὲ μεγαλοπρέπειαν καὶ χωρὶς θυμους». Θὰ ἐπροσδέταμεν· καὶ μὲ λίγα λόγια.

Κοντολογίς.—Ὁ κ. Νιρβάνας εἰς τὸ τελευταῖον βιβλαράκι του λέγει: «τί ἔχει νὰ κάμῃ ἡ ἐπιστήμη τοῦ λόγου μὲ τὴν τέχνην τοῦ λόγου;» Ἄν τὸ ἐννοῦσαν προτύτερα θ' ἀποφεύγαμεν τὴν σύγχυσιν.

Δοκονόμενα.—Ἐδημοσιεύθησαν, καὶ εἰς τὰ «Παναθηναῖα» μάλιστα, ἐσχάτως, κάποια γράμματα τοῦ Βαλαωρίτη πρὸς τὸν Ροῖδην. Ὡς φιλόλογικα φησιγενεῖα οἱ δύο αὐτοὶ ἄνθρωποι μᾶς παρουσιάζονται κατ' ἀντίθετον ὁ ἓνας ἀπὸ τὸν ἄλλον τρόπον. Ὁ ἓνας εἶνε θερμόαιμος καὶ ὁ ἄλλος κρύου αἵμα. Ὁ Ροῖδης δυσκολεύεται νὰ γράψῃ, ὀνομάζει τὸν ἑαυτὸν του «ἀκούσιον συγγραφεῖα σκαλιδυρμάτων» τὸν χαρακτηρίζει ἡ ἀγάπη τοῦ Βολταιρικῶν μυκτηρισμοῦ—μὲ τὴν λέξιν τοῦ Καρλάυλ—τὸν ὁποῖον ἐδῶ ὠνόμασαν οἱ κριτικοὶ μας, ἀπροσφύως βέβαια, εἰρωνεῖται. Ἀληθινὰ τὸ πνεῦμα τῆς εἰρωνείας τοῦ ἦτο ξένον. Ἐῖθον πολὺ περισσότερον ἡμπορεῖ νὰ ὀνομασθῇ ὁ κ. Κονδυλάκης. Τὸ πνεῦμα τοῦ Ροῖδης δὲν ἦτον Ἀττικὸν ὅπως τὸ πνεῦμα τοῦ Πλάτωνος.

Ὁ Ροῖδης κρύου αἵμα.

Ὁ Βαλαωρίτης θερμόαιμος.

Ὁ ἓνας μὲ πυρκατωμένην τὴν φαντασίαν καὶ ὅλην τὴν ψυχὴν—ὁ Βαλαωρίτης—ὁ ἄλλος ἓνας πού ἀρесеταὶ ν' ἀκονίσῃ τὴν κακντροχέαν του ἔξυπνα καὶ διασκεδαστικὰ εἰς τὸ καθεῖ. Ὅπως μοῦ ἔλεγεν ἓνας φίλος μου, ὁ Ροῖδης ὅλα τὰ μετεχειρίζετο διὰ νὰ παρῇ «πνεῦμα». Ἐπικινδύνουν καὶ ἀβασθὲς ἐγγχείρημα βέβαια. Ἐπειτα δὲν ἦτον ἀπὸ τοὺς πνευματώδεις ἐκείνους συγγραφεῖς πού διεγείρουν ἓνα μειδίωμα «μολὶς αἰσθητὸν» καὶ περὶ τῶν ὁποίων ὁμιλεῖ ὁ Φρεδερίκος Νίτσε. Ἐπροκαλοῦσε καὶ προκαλεῖ τὸν πλαδαρόν, πᾶρα πολὺ σάρκινον γέλωτα.

Καὶ ὁ Ροῖδης πρὸ εἰκοσιπέντε χρόνων περιέπου τὸν Βαλαωρίτην εὗρισκε περισσότερον ποιητὴν.

Ἄν καὶ δύσκολα ἡμπορεῖ κανεὶς σήμερα νὰ δια-

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

ΟΙ ΠΡΩΤΟΙ ΣΤΕΝΑΓΜΟΙ ΜΟΥ διάφορα ποιήματα Ν. Σκανδάκη. Έν' Αθήναις τύποις Π. Α. Σακελλαρίου 1905.

ΛΟΓΟΙ ΕΠΙΚΗΔΕΙΟΙ εις Γρηγόριον Γ. Λιβιεράτον και εις τόν ιερομόναχον Ανθιμον Λιβιεράτον. Έν' Αθήναις τύποις Π. Α. Σακελλαρίου 1905.

ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟΝ ΕΤΚΥΚΛΟΠΑΙΔΙΚΟΝ ΤΟΥ 1906 I. Α. ΒΡΕΤΟΥ Έν' Αθήναις έκδοτης I. Κολλάρος Βιβλιοπωλείον Έστίας, σχ. 16ον σελ. 400 Δρ. Φρ 3.

Με ύλην ποικίλην, χωρίς λογοτεχνικάς αξιώσεις, εύχαριστον όμως και έπαγωγόν, τὸ ἡμερολόγιον Βρετού συμπληρώνει τὸ βον έτος τῆς έκδοσεώς του. Είναι μία άναψυχή διά τόν άνθρωπον τοῦ γραφείου και διά τόν άνθρωπον τῆς εργασίας.

LA PHYSIOLOGIE MORALE DU POÈTE ET SES CONSÉQUENCES SOCIALES par Florian Parmentier. Valenciennes 1905 éd. Essor septentrional, Rue de Paris 120 bis.

CONGRÈS INTERNATIONAL D' ARCHEOLOGIE SESSION D' ATHÈNES 1905

Με πολλήν επιμέλειαν και κομψότητα και με ώραίας εικόνας έξεδόθησαν εις όγκώδη τόμον τὰ πρακτικά του Έρχαιολογικού Συνεδρίου περιέχοντα όλας τὰς ανακοινώσεις των μελών εις τήν γλώσσαν όπου έγιναν, τὸ ιστορικόν, τὸν κανονισμόν του συνεδρίου και παν ό,τι άφορᾷ τήν μεγάλην αὐτήν έορτήν τῆς άρχαιολογικῆς επιστήμης.

DIE SPRACHFRAGE IN GRIECHENLAND von Georgios Hadzidakis. Βιβλιοθήκη Μαρασλή. Αθήναι 1905, τύπ Π. Α. Σακελλαρίου σχ. 16ον σελ. 144 δρ. 1 50.

ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΝ ΛΕΥΚΩΜΑ Π. Σ. Σαββίδου έτος Α' 1906 σχ. 16ον σελ. 128 δρ. 3, δεμένον δρ. 5. Εικόνες ώραίαι, ύλη ποικίλη και με καλαισθητικήν διάταξιν. Όλα άντιπροσωπεύονται εις τὸ Πανελλήνιον Λεύκωμα, όπως επιτρέπεται εις τὰς σελίδας ενός λευκώματος, με λιτότητα, όσον διά νά δώσῃ κανείς άκριβή και όλιγόλογον ιδέαν των ζητημάτων. Τὸ Πανελλήνιον Λεύκωμα ήμπορεῖ νά λάβῃ έκλεκτήν θέσιν μεταξύ των έτησίων επιθεωρήσεων, των άλλως λεγομένων ἡμερολογίων.

Η ΕΥΡΕΣΙΣ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΟΣ ΤΟΥ ΑΩΤ υπό Α. Κλάση μετάφρασις Α. Παπαδιαμάντη. (Πανδώρα τόμ. Δ'). Αθήναι, Μπέκ και Μπάρετ σχ. 16ον σελ. 219 δρ. 1.

Η ΓΥΜΝΑΣΤΙΚΗ υπό 'Ι. Χρυσάφη. Σύλλογος πρὸς διάδοσιν όφελιμων βιβλίων. Αθήναι, σχ. 16ον σελ. 78, λεπ. 40.

ΠΛΟΥΤΟΣ Άριστοφάνους, κατ' έμμετρον εις τήν δημόδη μετάφρασιν Θεμ. Σολωμού. Αθήναι 1905, τυπογραφείον Παρ Λεώνη σχ. 16ον σελ. 97 δρ. 1.50.

LES BASILQUES CHRÉTIENNES — LES ÉGLISES ROMANES. — LES ÉGLISES BYZANTINES. — LES ÉGLISES GOTHIQUES par S. Brehier chaque vol. fr. 60.

LISZT par M. D. Calvocoressi Laurens fr. 2.50.

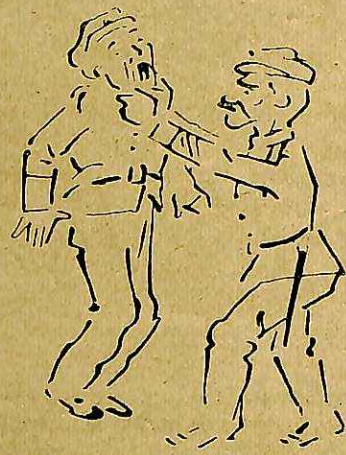
LE SECRET DE BEETHOVEN par Raymond Bouyer. — Fischbacher fr. 3 50.

— Τί ξέρεις περί προβιβασμών;
— Ό ύπουργός άφίνει νά περάσῃ πολὺς καιρὸς
διά νά προβιβάσῃ όλους κατ' άρχαιότητα.

Τί τοὺς φυλάς; Ἡ χάρι θά τοὺς δώσουν ἡ
θά φύγουν.

Θά σέ πνίξω και ύστερα θά σέ φυλακίσω

ΥΔΩΡ «ΣΑΡΙΖΑ» ΑΝΔΡΟΥ

ΚΑΪΡΗ, ΕΜΠΕΙΡΙΚΟΥ ΚΑΙ ΤΩΝ ΣΥΝΙΔΙΟΚΤΗΤΩΝ
ΑΔΕΛΦΩΝ ΜΠΙΣΤΗ, Ν. ΚΑΛΙΒΙΝΟΥ ΚΑΙ Α. ΜΕΝΔΡΙΝΟΥ

Δηλοῦν, ότι τὸ θαυμάσιον και παγκοσμίου φήμης Ιαματικὸν ὕδωρ «Σάριζα» Ἀνδρου ἡγγυημένον, ως δις τῆς εβδομάδος κομίζόμενον, πωλεῖται παρὰ των ιδιοκτητῶν Ἀδελφῶν Μπίστη, Σταδίου 33, και διασταύρωσις οδοῦ Παρθεναγωγείου, Ν. Καλιδίνου, Ζωοδόχου Πηγῆς 17 και Λεωνίδα Μενδρινου, Ὀφθαλματρείον 2.

Παράρτημα ἐν Πειραιεὶ ἐδωδιμοπωλεῖον ΣΩΤ. ΒΟΡΡΙΑ—Κεντρικὴ Ἀγορά. Οἱ θέλοντες ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ νά προμηθεύωνται ὕδωρ χονδρικῶς δύνανται ν' ἀπευθύνωνται ἀπ' εὐθείας εις τοὺς ἐν Ἀθήναις ιδιοκτῆτας κ. κ. Ἀδελφοὺς Μπίστη και Ν. Καλιδίνου. Αἱ αἰτήσεις των θά ἐκτελῶνται ἀπ' εὐθείας ἐκ τῆς ἐν Ἀνδρῶ πηγῆς μετὰ τῆς μεγαλειτέρας ἀκριβείας και ταχύτητος.

— 1831 —

ΓΕΝΙΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑΙ, ΤΕΡΓΕΣΤΗΣ

(ASSICURAZIONI GENERALI)

εταιρικήν κεφάλαιον και αποθεματικά τῇ 31 Δεκεμβρίου 1904

Κορώνα 247,497,914.42

ΠΥΡΑΣΦΑΛΕΙΑΙ — ΘΑΛΑΣΣΑΣΦΑΛΕΙΑΙ
ΑΣΦΑΛΕΙΑΙ ΖΩΗΣ

ἐπὶ διαφόρων συνδυνασμών.

Η ΕΤΑΙΡΙΑ ΣΥΝΑΠΤΕΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ΖΩΗΣ ΕΙΣ ΔΡΑΧΜΑΣ

Διευθυντής τοῦ ἐν Ἀθήναις Γεν. Πρακτορείου
Δ. ΒΡΥΖΑΚΗΣ

Γενικός Επιθεωρητής διά τήν Ελλάδα
και Διευθυντής τοῦ Εἰδικοῦ Γραφείου Κλάδου Ζωῆς
Ι. ΚΟΥΖΙΝ

Γενικός Ἀντιπρόσωπος και Τραπεζίτης ὁ Οἶκος Γ. Π. ΣΚΟΥΖΕ

Γραφεῖα: Ἀθήναι, Ὅδος Σταδίου και Ὀφθαλματρείου ἀριθμὸς 10.

ΝΟΣΟΚΟΜΕΙΟΝ ΝΕΥΡΙΚΩΝ ΝΟΣΗΜΑΤΩΝ

ΕΝ ΠΑΤΗΣΙΟΙΣ

MAISON DE SANTÉ

Σ. Γ. ΒΛΑΒΙΑΝΟΥ Ἱατροῦ Νευρολόγου και Φρενολόγου.

Ἴδρυται εις μαγευτικὴν θέσιν των ὀλοδρόσων Πατησίων, τοῦ ωραιότατου τοῦτου και υγιεινοτάτου προαστείου των Ἀθηνῶν, ἐν τέταρτον μόλις ἀπέχοντος αὐτῶν και συγκοινωνούντος δι' ὅλων των μέσων τῆς συγκοινωνίας, περιβάλλεται δὲ ὑπὸ ἀπείρων μυροβόλων κήπων και ἴδιον κέκτηται κήπον, ως και ἄφθονον και διαυγέστατον ὕδωρ.

Έν τῇ Κλινικῇ ταύτῃ νοσηλεύονται δέξαι και χρόνια νοσήματα Νευρικά και Έγκεφαλικά. Μολυσματικά δὲ και ἐπικίνδυνα ἐγκεφαλικά δὲν εἰσὶ δεκτά.

Πρὸς θεραπείαν των ἀσθενῶν ἐφαρμόζονται ὅλαι αἱ θεραπευτικαὶ μέθοδοι μεταξύ των ὁποίων ἡ Ψυχοθεραπεία, ἡ Ἠλεκτροθεραπεία, ἡ Ὑδροθεραπεία, ἡ Ἀνατριψιθεραπεία (Massage), ἡ Μουσικοθεραπεία, ἡ Ἱατρικὴ Γυμναστική, ἡ διὰ κατακλίσεως (alitement) και ἀπομονώσεως (isolement) θεραπεία, ἡ δι' Ὑπνωτισμοῦ και ὑποβολῆς ἐν ἐργηγόρσει (suggestion à l'état de vielle), αἱ ἐνέσεις ὁρῶν (ὁρροθεραπεία) και λοιπῶν φαρμάκων κλπ. κλπ.

Πᾶσαι αὗται αἱ θεραπευτικαὶ μέθοδοι ἐφαρμόζονται ἀναλόγως τοῦ νοσήματος και των ἐνδείξεων. Νοσοκομειακὴ ὑπηρεσία πλήρης οἱ νοσοκόμοι ἐκ των εἰδικῶν μόρφωσιν λαβόντων και πεπειραμένοι περὶ τήν νοσηλείαν τοιούτων ἀρρώστων.

Κλῖναι ἀπὸ δέκα δραχμῶν και ἄνω δι' ἡμέρας, ἀναλόγως τοῦ δωματίου, τοῦ προσωπικοῦ ὁπερ ἀπασχολεῖται, τῆς θεραπείας, τῆς τροφῆς και των ἱατρικῶν ἐπισκέψεων.

Ἡ Κλινικὴ συνδέεται διὰ τηλεφώνου με τήν οἰκίαν και τὸ γραφεῖον τοῦ Διευθυντοῦ. Ἀρ.τηλφ 314.

Οἱ βουλόμενοι νά εἰσελθῶμεν ἡ νά εἰσαγάγωσι τοὺς ἀρρώστους των δέον ν' ἀπευθυνθῶσιν εις τὸ Γραφεῖον τοῦ Ἱατροῦ ἐν τῇ οἰκίᾳ του 16 — Ὅδος Ζήνωνος — 16, ἐνθα δέχεται τοὺς πάσχοντας ἐκ

ΝΕΥΡΙΚΩΝ ἢ ΦΡΕΝΙΚΩΝ

καθ' ἐκάστην 8-10 π. μ. και 4-6 μ. μ. πλὴν τῆς Κυριακῆς. — Ἀριθ. τηλεφώνου 200

ΙΑΤΡΟΙ ΑΘΗΝΩΝ

Α. Αραβαντινός, δδός 'Ακαδημίας 5α.
 Σπυρ. Δούρος (παιδίατρος), δδός Πανακωτών 15α.
 Ν. Μανκας, δδός Σόλωνος 10.
 Δ. Μιχαλοπούλου, » 'Αγ. Κωνσταντίνου 4.
 Μιχ. Οικονομάκης, » Πανακωτών 18.
 Μ. Παπαδόπουλος (λαρυγγολόγος - ωτολόγος), δδός 'Αγίου Κωνσταντίνου 10 Α.
 Γ. Φερεντίνος, » Ζήνωνος 2.
 Γεράσιμος Φωκάς, καθ. » Πινδάρου 10.
 Γερ. Φωκάς, » 'Αγ. Κωνσταντίνου 16.
 Σ. Χαραμής (οφθαλμίατρος), δδός Πειραιώς 20.
 Μ. Χατζημυχάλης, Πλ. Βαρβακείου 12.
 Σ. Γ. Βλαβιανός (νευρολόγος) δδός Ζήνωνος 16.

'Αγησίλαος Παπαγεωργιάδης, δδός Θησέως εν Βόλφ.
 Σέργιος Ι. Μαλακατές, (Παιδίατρος και Παθολόγος) δδός Κωλέτη 15 εν Βόλφ.

ΟΔΟΝΤΟΪΑΤΡΟΙ

J. Walker, δδός 'Ακαδημίας 17.
 Α. Δρακόπουλος, » Πειραιώς 11.

ΔΙΚΗΓΟΡΟΙ ΑΘΗΝΩΝ

Σπυρ. Βελέντζας, δδός Κωλέτη 15.
 Π. Γασσεολαδάς, » Σοφοκλέους 3.
 Κ. Έσλιν, » Πειραιώς 7α.
 Ι. Εύκλειδης, » Πανεπιστημίου 21.
 Αλκιβ. Ζωϊόπουλος, » Στουρνάρα 39.
 Π. Θηβαίος, » Κωλέτη 1.
 Γ. Μαντάς, » Κλείσσοβας 31.
 Νικόλ. Μαντζαβίνος, » Καποδιστρίου —.
 Δημ. Τσάτσος, » Βησσαρίωνος 8.
 Αδ. Χατζουλάρης, » Ζήνωνος 1.
 Εύστ. Χοϊδός, » Γ' Σ)βρίου 41.

ΚΑΡΟΛΟΣ ΜΠΕΡΙΓΓΕΡ

ΦΩΤΟΓΡΑΦΟΣ ΤΗΣ ΑΥΛΗΣ

Διασταύρωσις δδών Νίκης και Έρμού.
 Φωτογραφία παντός είδους
 Μεγεθύνσεις χρωματιστάι με παστέλ

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ «ΕΛΛΑΣ»

(Έφημερίς οικονομολογική και πολιτική)

Εκδίδεται κατά Σάββατον

Δημοσιεύουσα πλουσίαν και επίκαιρον οικονομολογικήν ύλην και χρηματιστικούς πίνακας.

Ίδιοκτήτης και Διευθυντής: Γ. ΚΑΤΣΕΛΙΔΗΣ

Συνδρομή έτησίαι: 'Εσωτερικού Δρχ. 20
 'Εξωτερικού Φρ. Χρ. 20

Γραφείον: Έν Αθήναις, δδός Σταδίου 54.

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ,"

Ι. Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΥ

ΑΘΗΝΑΙ — ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ 44
 ΟΛΑ ΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΒΙΒΛΙΑ

ΕΤΑΙΡΙΑ ΕΛΛ. ΠΥΡΙΤΙΔΟΠΟΙΕΙΟΥ

ΧΗΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ

Ίδρυθείσα τῇ 1882

Μετοχικὸν κεφάλαιον Δρ. 3.000.000
 ΠΡΟΪΟΝΤΑ ΕΠΡΟΣΤΑΣΙΩΝ — ΒΡΑΒΕΥΘΕΝΤΑ ΕΙΣ ΟΛΑ ΣΤΑΤΑ
 ΕΚΘΕΣΕΙΣ ΔΙΑ ΧΡΥΣΟΥ ΒΡΑΒΕΙΟΥ

Πυρίτις και Δυναμίτις όλων τῶν ειδῶν.
 Φυσίγγια παντός ὄπλου. Θεϊκὸν δξύ. Νι-
 τρικὸν δξύ. Ὑδροχλωρικὸν δξύ. Θεϊκὸς
 χαλκός. Θεϊκὸς σίδηρος. Ἀντιπερονοσπορί-
 νη, Στουπέτσιον, Σνάγια, Μολυβδοσωλῆνες.

Τιμαὶ ἀνεπίδεκτοι συναγωνισμοῦ.

"ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ,"

Έθνικὸν ὄργανον τῶν ἀπανταχοῦ Ἑλλήνων.

Ίδρύθη τῇ 1901 διὰ μετοχῶν ὑπὸ Ἀγτ. Σπηλιωτο-
 πόλου διευθυντοῦ καὶ Θάνου Τζαβέλλα ἀρχισυντάκτου.
 Παρακολουθεῖ τὰ ἔθνικα πράγματα ἐκ τοῦ συνεγγυς, ἔχει
 συνεργάτας τοὺς πατριωτικώτερους καλὰ μους ἐν οἷς τοὺς
 τῶν κ. Καζάζη, Καρολίδου κλπ. οὐδεμίαν τῶν ἐν Ἑλλάδι
 πολιτικῶν μερίδων ἀνῆκει, καὶ ἔχει γενικὴν κυκλοφορίαν ἐν
 ὅλῳ τῷ ἔξω Ἑλληνισμῷ.

Τιμὴ συνδρομῆς ἐτησίαι: ἐν τῷ Ἑσωτερικῷ Δρχ. 25.
 ἐν τῷ Ἑξωτερικῷ Φρ. 25.

Ἀπευθυντέον διὰ πᾶσαν αἴτησιν:

Διεύθυνσιν ἐφημερίδος «Τὸ Κράτος» Ἀθήνας

ΨΥΧΙΑΤΡΙΚΗ ΚΑΙ ΝΕΥΡΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

Μηνιαῖον Ἐπιστημονικὸν περιοδικὸν

Συντάκτης καὶ Διευθυντής

Σ. Γ. ΒΛΑΒΙΑΝΟΣ

Νευρολόγος καὶ ψυχίατρος

Γραφεῖα: 16 δδός Ζήνωνος 16 ἐν Ἀθήναις

Συνδρομὴ ἐτησίαι Δρχ. 6: ἑξωτερικῷ Φρ. χρ. 6.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ: Ὑπνωτισμός, Πνευματισμός, ψυ-
 χοπαιδαγωγία, Ὑγιεινὴ τοῦ πνεύματος, Ἑγκληματο-
 λογικὴ ἀνθρωπολογία, Ψυχοθεραπεία, Ἠλεκτροθερα-
 πεία, Κοινωνιολογικὴ Φρενολογία, Ἱατροδικαστικὴ,
 Ἱστορία τῆς Ψυχιατρικῆς, Φυσιολογικὴ Ψυχολογία
 κλπ. κλπ.

"ΝΕΟΝ ΑΣΤΥ"

ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΟΣ ΕΦΗΜΕΡΙΣ

Διευθυντής: Α. ΚΑΚΛΑΜΑΝΟΣ

Δέκα συντάσσεται καὶ ὁλόκληρον ἐπιτελεῖον συνεργατῶν.

Ἄρθρα ἐπὶ ὅλων τῶν ζητημάτων τῆς ἡμέρας,
 εἰδήσεις ἀκριβέσταται,

Τηλεγραφήματα ἐξ Εὐρώπης

Τὸ ποικιλωτέρον Ἀθηναϊκὸν φύλλον.

ΤΙΜΗ ΣΥΝΔΡΟΜΩΝ

Ἑσωτερ. Τρίμηνος Δρ. 8. - Ἑξάμηνος Δρ. 15. - Ἑτησίαι Δρ. 30.

Ἑξωτερικῷ. Ἑξάμηνος Χρ. Φρ. 25. - Ἑτησίαι Χρ. Φρ. 45.

Αἱ συνδρομαὶ ἀποστέλλονται πρὸς τὴν Διεύθυνσιν
 (δδός Βουλῆς ἀριθ. 6).

ΜΙΑ ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΗΣ

Πρὸς τὴν διεύθ. τοῦ περιοδικοῦ «Παναθήναια».

Κύριε Διευθυντά,

Ἐν τῷ χδεσινῷ φύλλῳ τῆς «Ἑστίας» ἔδη-
 μοσιεύθη κατάλογος τῶν κατὰ τὴν τελευταίαν
 κλήρωσιν τῆς 19 Δεκεμβρίου 1 Ἰανουαρίου
 κληρωθεῖσων μετὰ λαχοῦ ὁμολογιῶν τοῦ λα-
 χειοφόρου ἡμῶν δανείου 60.000.000 Φρ. σὺν
 τῇ πληροφορίᾳ ὅτι οἱ λαχοὶ εἰσὶ πληρωτέοι
 τῇ 2/15 Ἰουνίου 1906 εἰς τραπεζικὰ γραμμά-
 τια. Ἡ τοιαύτη περὶ πληρωμῆς πληροφορία τῆς
 «Ἑστίας» ἐστὶν ἐσφαλμένη, καθόσον συμφῶ-
 νως τοῖς ὅροις τοῦ σχετικοῦ προγράμματος οἱ
 λαχοὶ τοῦ δανείου ἡμῶν τούτου εἰσὶ πληρω-
 τέοι εἰς πραγματικὰ φράγκα.

Μετὰ πλείστης ὑπολήψεως

Ἀθήνησι 20 Δ)βρίου 1905.

(Ἐκ τοῦ γραφείου τῆς Ἑθνικῆς Τραπεζῆς).

ΙΟΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ LIMITED

Συσταθεῖσα τῇ 1839

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΑΤΑΒΕΒΑΗΜΕΝΟΝ £ 1315.510

ΕΔΡΑ ἐν Λονδίῳ ΓΕΝΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ ἐν Ἀθήναις

ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ ἐν Κερκύρῃ, Κεφαλληνίᾳ, Ζακύνθῳ, Πάτραις, Πειραιεὶ, Τριπόλει

ΚΑΤΑΘΕΣΕΙΣ. Ἡ Ἰονικὴ Τράπεζα Limited δέχεται μέχρι νεωτέρας εἰδοποιήσεως, κατα-
 θέσεις εἰς ἐπιταγὰς (cheques) ἐπὶ Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας, ὑπὸ τοὺς κάτωθι ὅρους:

2 % εἰς ἀ' ζήτησιν μέχρι τοῦ ποσοῦ fr. 100.000. — 1 % εἰς ἀ' ζήτησιν διὰ τὰ πέραν τῶν fr.
 100.000 ποσά. — 2 1/2 % μετὰ 3 μῆνας. — 3 % μετὰ 6 μῆνας. — 1/2 % μετὰ 1 μέχρι 3 ἐτῶν
 καὶ 4 % ἐπέκεινα τῶν 3 ἐτῶν.

ΚΑΤΑΘΕΣΕΙΣ Εἰς ΔΡΑΧΜΑΣ: 2 1/2 % ἐτησίως ἐπὶ ἀποδόσει εἰς ἀ' ζήτησιν διαποσά
 μέχρι Δρ. 100.000. — 1 % εἰς ἀ' ζήτησιν διὰ τὰ πέραν τῶν Δρ. 100.000 ποσά. — 3 %
 μετὰ 3 μῆνας. — 3 1/2 % μετὰ 6 μῆνας μέχρι 2 ἐτῶν. — 4 % μετὰ 2 μέχρι 4 ἐτῶν καὶ
 4 1/2 % ἐπέκεινα τῶν 4 ἐτῶν.

ΔΠΟΘΗΚΗ

ΚΑΠΕΛΛΩΝ ΠΟΥΛΟΠΟΥΛΟΥ

ΔΙΑ ΤΟΝ ΠΡΩΤΟΝ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ
 ΜΕΧΡΙ ΤΟΥ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟΥ

ΑΛΕΞ. Φ. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ & Σ'

157. — Ὀδὸς Αἰόλου. — 157.

(Ἐναντι Πρακτορείου τῶν Ἐφημερίδων)
 ΤΙΜΑΙ ΩΡΙΣΜΕΝΑΙ.

ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ Σ. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

Δικηγόρος.

Νομικὸς Σύμβουλος καὶ δικηγόρος τῆς Ἑθνικῆς Τρα-
 πέζης τῆς Ἑλλάδος, τέως Νομικὸς Σύμβουλος τοῦ
 Κράτους.

Γραφεῖα δδός Προαστείου 74.

ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΘΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

Ὅργανον τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἐκαστον τεῦχος ἀποτελεῖται ἐκ ὁ τυπογρα-
 φικῶν φύλλων 8ον σχήματος.

Διὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἀναλύονται καὶ συζητοῦνται ἐν ἀρθροῖς εἰδικῶν δημοσιολόγων ἅπαντα
 τὰ ἔθνικα ἡμῶν ζητήματα, ὥς καὶ πᾶν δημοσίευμα ἑθνικῆς ὑποθέσεως.

Συνδρομὴ: Ἑσωτερικοῦ Δραχμαὶ 8 Ἑξωτερικοῦ Φράγκα 8.

Τὰ μέλη τῆς Ἑταιρείας, καταβάλλοντα τὴν ἐτησίαν αὐτῶν συνδρομὴν πληρόνουσι τὸ ἡμισυ
 τῆς συνδρομῆς. Πᾶσα αἴτησις ἀπευθυντέον:

Κον Πρόεδρον τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ Εἰς Ἀθήνας

ΕΥΛΟΓΟΓΡΑΦΕΙΟΝ

ΚΑΙ

ΦΩΤΟΤΣΙΓΚΟΓΡΑΦΕΙΟΝ

ΕΛ. ΚΑΖΑΝΗ

ΓΡΑΜΜΑΤΟΣΗΜΑ ΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΜΕΝΑ

Γ. Ι. ΡΑΖΗ

Ἀθῆναι — δδός Σταδίου —

Ἀγορά, Πώλησις, Ἀνταλλαγή

TIMBRES-POSTE USÉS

G. I. RASIS

Athènes, Rue Stadiou, Arsakion

"ΑΤΛΑΝΤΙΣ,"

Ἑλληνικὴ Ἐφημερίς Ἰδρυθεῖσα τῇ 1894,

Ἡμερησίαι ἐν Νέα-Υόρκῃ.

Ἑτησίαι Συνδρομὴ Φράγκα Χρ. 20.

THE "ATLANTIS", 51 Vesey St. NEW-YORK, U. S. A

ΛΑΪΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ

Ίδρυθεῖσα παρὰ ὁμάδος κεφαλαιούχων τῇ συμμετοχῇ τῆς Ἐθνικῆς
Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος

Διατελοῦσα ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἐπίβλεψιν τοῦ Κράτους δι' εἰδικοῦ κυβερνητικοῦ ἐπόπου παρισταμένου εἰς τὰς
συνεδριάσεις τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου.

Κεφάλαιον 3,000,000

Ἔργασίαι. — Τμήμα ἐνεχυροδανειστηρίου: Δάνεια ἐπὶ ἐνεχύρῳ χρυσοῦ, ἀργύρου, τιμαλφῶν ἀντικειμένων, οἰκιακῶν
σκευῶν κ.τ.λ. Δάνεια ἐπὶ ἐνεχύρῳ ἐμπορευμάτων καὶ προϊόντων ἐγχωρίου βιομηχανίας (τὰ ἐμπορεύματα ὡς καὶ τὰ βιομη-
χανικὰ προϊόντα θὰ ἐκτίθενται ἀμέσως μετὰ τὴν σύναψιν τοῦ δανείου πρὸς πώλησιν εἰς τὸ πρατήριον τῆς Τραπεζῆς πρὸς
ὄφελος τοῦ δανειζομένου συμφώνως πρὸς τὰς ὑπὸ τούτου ὑποδεικνυμένας τιμὰς). Ἡ ἔναρξις τῶν ἐργασιῶν τοῦ τμήμα-
τος τούτου γνωστοποιηθήσεται διὰ τῶν ἐφημερίδων μετὰ τὸ πέραν τῶν προπαρασκευαστικῶν ἐργασιῶν. Δάνεια ἐπὶ ἐνε-
χύρῳ τίτλων.

Ταμιευτήριον. — Πρὸς ἐμφύχωσιν τοῦ πνεύματος τῆς ἀποταμιεύσεως παρὰ τῇ Λαῶ δέχεται καταθέσεις ταμιευτη-
ρίου ἀπὸ ΜΙΑΣ ΔΡΑΧΜΗΣ!! καὶ ἄνω μέχρι τῶν 1000 ἐπὶ τόκῳ 4 1/4 ο/ο.

ΤΟΚΟΙ ΤΩΝ ΚΑΤΑΘΕΣΕΩΝ

Διὰ τὰς καταθέσεις ἀπεριόριστον ποσοῦ πληρῶνται τόκος ὡς ἑξῆς:

Διὰ καταθέσεις προθεσμίας τριῶν μηνῶν	3 1/2 ο/ο
» » » ἑξ μηνῶν	3 3/4 ο/ο
» » » ἑνὸς ἔτους	4 1/4 ο/ο
» » » δύο ἔτων καὶ πλέον	5 1/4 ο/ο

Τὰ γραφεῖα τῆς Τραπεζῆς ἐντὸς τῆς Στοᾶς τοῦ Ἀρκαείου εἶναι ἀνοικτὰ καθ' ἑκάστην.

I. I. MINETTAS — ΑΘΗΝΑΙ — Τηλ. Διεύθ. MINETTAS

Τὸ παρὰ τὴν ὁδὸν Σταδίου καὶ Παρθεναγωγείου τραπεζικῶν γραφείων **I. I. Μινέττα**
προμηθεύει οἰονδήποτε ποσὸν ὁμολογιῶν τῶν κάτωθι Ἑλληνικῶν Ἐθνικῶν Δανείων εἰς τὰς
τρεχούσας τιμὰς τῶν Χρηματιστηρίων Ἀθηνῶν, Λονδίνου καὶ Παρισίων τὰς ὁποίας θεωρεῖ
ὡς τὰς ἀσφαλεστάτας, συμφερωτέρας καὶ εὐκολώτερον διαπραγματευσίμους.

Δάν. τῶν 120 ἑκατομ. τοῦ 1881 ἀποδίδ.	τόκον 4 1/2 ο/ο
» » 135 » (Μονοπωλείων) τοῦ 1887 »	4 1/2 ο/ο
» » 125 » (Πάγιον) » 1889 »	4 1/2 ο/ο
» » 76,350,000 (Ἡνοποιημένον) » 1898 »	5 ο/ο
» » 11,750,000 (Σιδ. Π.Κ. Μελιγ.) » 1900 »	5 ο/ο

Αναλαμβάνει ἐπίσης τὴν προμήθειαν καὶ τῶν ἑξῆς ἀρίστων Ἑλληνικῶν ἀξιῶν:

Ὅμοι. Λαχειοφόροι τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς δίδουσαι	τόκον 2 3/4 ο/ο
Μετοχαὶ Ἐθνικῆς Τραπεζῆς	» 4 3/4 ο/ο
» Τραπεζῆς Ἀθηνῶν	» 7 ο/ο
» Τραπεζῆς Κρήτης	» 4 1/2 ο/ο
» Τραπεζῆς Βιομηχανικῆς Πίστεως	» 6 1/2 ο/ο
» Ἐταιρ. Διαχειρίσεως Δημοσ. Προσόδων	» 6 ο/ο
» Σιδηροδρόμου Ἀθηνῶν-Πειραιῶς	» 6 ο/ο
» » Θεσσαλίας	» 5 ο/ο
» Πανελληνίου Ἀτμοπλοῦς	» 6 1/2 ο/ο
» Σιδηρ. Πειρ.-Ἀθηνῶν-Πελοποννήσου	» 4 ο/ο

Καὶ προσφέρεται τὴν ἐκτέλεσιν πάσης Τραπεζικῆς καὶ Χρηματιστικῆς ἐργασίας δεχόμενον
ἐντολὰς ἕκ τε τῶν ἐπαρχιῶν καὶ τοῦ ἑξωτερικοῦ.

ΣΗΜ. Ὑπολογιζομένων τῶν τόκων πρὸς τὰς τρεχούσας τιμὰς καὶ τὰ μερίσματα τοῦ τελευταίου ἔτους.

ΧΑΡΤΟΠΩΛΕΙΟΝ
ΠΑΛΛΗ & ΚΟΤΖΙΑ
Ὁδὸς Ἑρμοῦ-Ἀθῆναι

Πλούτος γραφικῆς ὕ-
λης.— Ἐντυπα καὶ ἐπι-
σκευαστήρια καλλιτεχνικά.—
Ἐργοστάσιον φακέλων τέ-
λειον.— Χάρτης τυπογρα-
φικὸς λευκὸς καὶ ξυφύλ-
λων παντὸς εἶδους καὶ
ποιότητος.

Ἀθήναι, ταχέως, ἐκρίβεια.

ΓΑΛΑΚΤΟΠΩΛΕΙΟΝ
Γ. Ι. ΓΟΥΛΙΕΛΜΟΥ & ΣΑΣ
Ὁδὸς Γ' Σεπτεμβρίου 22

ΟΛΑ ΤΑ ΓΑΛΑΚΤΕΡΑ ΕΙΔΗ
ΓΑΛΑ ΑΓΝΟΤΑΤΟΝ
ΠΡΟΣ 80 ΛΕΠΤΑ Η ΟΚΑ

ΜΙΑ ΔΟΚΙΜΗ ΑΡΚΕΙ
ΔΙΑ ΝΑ ΣΑΣ ΠΕΙΣΗ